

Familiegjenforening i Norge

Opplevelser av strukturelle og sosiale hindringer for integrasjon hos 10
familiegjenforente italienere

FREDRIK KRUSE

Masteroppgave i sosiologi

Våren 2006

UNIVERSITETET I OSLO

DET SAMFUNNSVITENSKAPELIGE FAKULTET

INSTITUTT FOR SOSIOLOGI OG SAMFUNNSGEOGRAFI

FORORD

Det er mange som både direkte og indirekte har bidratt til at det har vært mulig å gjennomføre dette prosjektet. Jeg vil derfor gjerne benytte denne anledningen til å takke så mye for all støtte og hjelp underveis. De jeg først og fremst vil takke er de eminente og utmerkede veilederne jeg har hatt å bryne meg på det siste året, Anne Krogstad og Jon Rogstad, takk for konstruktive innspill og gode tilbakemeldinger! Jeg vil videre sende en stor takk til Anders Bakken, stipendiat ved Institutt for samfunnsgeografi og sosiologi, som var en vesentlig bidragsyter mens oppgaven fortsatt befant seg på planleggingsstadiet. Takk også til mine italienske informanter som viste stor åpenhet og interesse for oppgaven og dens problemstillinger, uten dem hadde det ikke vært mulig å skrive denne oppgaven. Takk til Espen Rosenquist og Asle Bentsen for kommentarer og innspill både til innholdet og språket i masterbesvarelsen. Noen som fortjener en ekstra stor takk er min kjære Anabel og hennes familie. Til slutt vil jeg rette en stor takk til min egen familie og spesielt min søster, Silje. Takk for all den støtten dere har gitt meg gjennom et langt studium!

Oslo, februar 2006

Fredrik Kruse

INNHOLDSFORTEGNELSE

FORORD

1 INNLEDNING	7
1.1 HOVEDSPØRSMÅL	9
1.2 STUDIENS OPPBYGGING	11
2 BAKGRUNN	11
2.1 FAMILIEGJENFORENING TIL NORGE.....	11
Hvem kan søke om familiegjenforening?.....	16
2.2 FAMILIEGJENFORENINGSORDNINGEN.....	17
Departementets rolle (KRD/ASD).....	18
2.3 BLANDINGSEKTESKAP OG EKTESKAPSMØNSTRE I ENDRING	18
"Pre-integrert" eller avhengig?.....	19
2.4 INTEGRASJON SOM INKLUDERING.....	20
Mål på integrasjon: arbeidsinntekt, giftemål og fruktbarhet.....	21
2.5 MYNDIGHETENE OG INKLUDERING.....	24
Offentlige integrasjonstiltak.....	27
2.6 OPPSUMMERING.....	28
3 TEORI	29
3.1 INNLEDNING.....	29
3.2 INTEGRASJONSBEGREPET	29
Mye brukt, mye studert - ofte definert?.....	29
3.3 INTEGRASJONSBEGREPETS SYNONYMER OG MODELLER.....	31
Assimilere eller integrere?	31
3.4 INTEGRASJONENS RAMMER OG BETINGELSER.....	34
Tilpasning og inkludering.....	36
3.5 INTEGRERING SOM DIMENSJONER OG STRATEGIER.....	38

3.6 INNVANDRERTILVÆRELSEN	43
3.7 TILPASNINGSFASER.....	48
3.8 OPPSUMMERING	51
4 METODE.....	52
4.1 INNLEDNING.....	52
4.2 HVORFOR BENYTTET EN KVALITATIV METODE?.....	52
Kvalitative intervjuer.....	54
Intervjudata	56
4.3 UTVALG OG UTVALGSPROBLEMATIKK.....	58
Hvem er mine informanter? En kort presentasjon av informantene.....	58
Alderssammensetting.....	60
Rekrutteringsvansker og undersøkelsens generaliserbarhet	60
4.4 DATAINNSAMLINGEN.....	62
Hvor mange intervjuer ble gjennomført?.....	62
4.5 NÆRHET VERSUS DISTANSE.....	64
Var jeg en dyktig intervjuer?.....	64
4.6 DATABEARBEIDELSE OG DATAPRESENTASJON.....	66
Måtte intervjuguiden revideres?.....	66
Metodiske og analytiske grep.....	67
4.7 FORSKNINGSETIKK OG ETISKE SPØRSMÅL.....	68
5 DEN INNLEDENDE FASEN.....	70
5.1 INNLEDNING.....	70
5.2 FØR OG ETTER ANKOMST. FORBEREDELSE OG FORVENTNINGER.....	71
Møtet med Norge.....	72
5.3 FAMILIEGJENFORENINGSDRIFNINGEN OG UDI.....	73
Krav til søkerne ved familiegjenforening.....	74
Saksbehandling og saksbehandlingstiden.....	76
Hvilke institusjoner informerer og beslutter i saker om opphold.....	78
UDI og politiets rolle i behandlingen av søknader	78

De familiegjenforentes syn på UDI.....	80
5.4 GODKJENNING AV UTENLANDSK UTDANNING.....	81
SAIH og NOKUT -Høyere utdanning og godkjenning av denne i Norge.....	82
5.5 SPRÅKTILEGNELSE OG SPRÅKKURS	86
5.6 AVHENGIGHET AV EKTEFELLE.....	87
5.7 TILPASNINGSSTRATEGIER OG INITIELLE REAKSJONER.....	89
Typologier over de familiegjenforente.....	90
5.8 OPPSUMMERING.....	90
6 INTEGRERINGEN: DEN ANDRE FASEN	92
6.1 INNLEDNING.....	92
6.2 INTEGRASJONSØNSKER OG FAKTORER SOM PÅVIRKER DEM.....	92
Jobbsøkerstrategier.....	93
Det italienske miljøets betydning i forhold til arbeidsmarkedet	94
6.3 SOSIALE NETTVERK, EKTEFELLEN OG FAMILIEN.....	95
Sosiale nettverk med både nordmenn og italienere?.....	95
Avhengighet av herboende ektefelle og partnere med tilpasningsproblemer.....	98
6.4 TILPASNINGSSTRATEGIER	100
Typologier over de familiegjenforente.....	100
6.5 OPPSUMMERING.....	101
7 DAGENS SITUASJON.....	104
7.1 INNLEDNING.....	104
7.2 DAGENS JOBB.....	104
7.3 SPRÅKBEHERSKELSE	106
Språket i arbeidslivet.....	107
En vurdering av språkbeherskelse.....	107
7.4 HOLDNING TIL NORDMENN OG NORGE.....	109
Diskriminering, manglende oppfølging og norske arbeidsgivere.....	109
Livskvalitet og ønsker om å returnere til Italia.....	111

7.5 TILPASNINGSSTRATEGIER.....	112
Typologier over de familiegjenforente.....	112
7.6 OPPSUMMERING.....	113
8 REKAPITULERING.....	115
9 KONKLUSJONER.....	118
REFERANSER.....	120
VEDLEGG.....	127

1. INNLEDNING

I denne masteroppgaven ønsker jeg å forklare og beskrive hvilke erfaringer 10 høyt utdannede, familiegjenforente italienere har på ulike samfunnsområder i Norge. Italia var i 1975 (pr 01.april 1975), rett etter at vi innførte innvandringsstopp, det fjerde største landet ut ifra antall registrerte utlendinger i Norge (Carling 2003, Nord 1996). Det er blitt gjennomført en rekke studier angående minoriteter og ikke-vestlige innvandrere, og deres situasjon i Norge blant annet på arbeidsmarkedet. En gruppe som i større eller mindre grad har blitt oversett de senere årene, er innvandrere som har sin opprinnelse i vestlige eller europeiske land. Håpet er at denne oppgaven vil kunne bidra til å kaste lys over en bestemt form for innvandring, den vesteuropeiske, som i liten grad har vært et tema innen sosiologien og i samfunnsdebatten generelt. Denne oppgavens samfunnsmessige relevans grunner dermed i behovet for en kartlegging av situasjonen til et betydelig antall av våre nye landsmenn.

I denne oppgaven er det valgt å bruke livshistorier fra et utvalg av familiegjenforente fra et enkelt europeisk land, Italia. Jeg vil studere hvordan de tilpasser seg sine nye liv i et fremmed land, og hva vi kan lære av disse erfaringene. Dagens moderne, norske samfunn kan sies å være et kompleks og sammenvevd nett av lover, regler og institusjoner. Dette medfører at personer som oppholder seg i landet, på permanent eller midlertidig basis, har kontakt med et vidt spekter av norske institusjoner og norsk kultur. Fokuset i denne oppgaven vil være på innvandrergruppens integrering og tilpasning i deres nye livssituasjon, både strukturelt og kulturelt. Til tross for at dette er en ressurssterk og høyt utdannet gruppe, hvor mange finner seg godt til rette både i arbeidslivet og i det sosiale liv, kommer det likevel frem at de ikke ser på seg selv som godt integrerte.

De familiegjenforente legger stor vekt på den sosiale integrasjonen. Her ses kulturforskjeller mellom innvandrerne og den etniske majoritetsbefolkningen

som det største hinderet for at innvandrerne kan finne seg til rette her. Med bakgrunn i et lineært tidsperspektiv tar jeg for meg hovedutfordringene de møter når de skal tilpasse seg sin nye livssituasjon. Jeg har analysert både sosiale og systemiske sider ved livene til de familiegjenforente. Ved å analysere ulike faser og områder de familiegjenforente må mestre, og hvilke utfordringer de møter, har jeg forsøkt å finne ut hvor i integrasjonsprosessen ting kan gå galt eller eventuelt lettere. Og, hva som kjennetegner disse fasene. Gjennom å vektlegge informantenes forventninger, tilpasningsstrategier og reaksjonsmønstre har jeg systematisert hva de selv legger i integrasjonsbegrepet. Det integrasjonsbegrepet som benyttes i den offentlige debatt vektlegger hovedsakelig lønnsinntekt, gjennom deltakelse på arbeidsmarkedet, for å beskrive integreringsgrad og problemstillinger knyttet til innvandrere.

Som nevnt vil jeg ta for meg en høyt utdannet, ressurssterk og såkalt "pre-integrert" innvandrergruppe. For å få klarhet i hvilke problemer italienske familiegjenforente opplever, har jeg gjennomført halv-strukturerte dybdeintervju. Intervjuene fokuserte på faktorer som arbeid, godkjenning av oppholdstillatelse og utenlandsk utdanning, sosiale nettverk, språk, og ektefelle og barns bidrag. For å få kastet lys over de ulike problemene tar jeg utgangspunkt i tre tidsfaser for å kunne strukturere og identifisere informantenes tilpasningsstrategier overfor de ulike subsystemene. Ved å gjennomføre en serie kvalitative intervjuer med et mikro-sosiologisk fokus på personlige opplevelser eller livshistorier, vil dette gi innsikt i voksne førstegenerasjonsinnvandreres situasjon, deres handlemåter og deres holdninger. Bakgrunnsinformasjon om informantene, som alder, kjønn, botid i Norge, utdanning og språkferdigheter i andre fremmedspråk, vil supplere og forhåpentligvis berike både den deskriptive og den analytiske delen av oppgaven.

1.1 HOVEDSPØRSMÅL

Ønsket med denne studien er om å videreformidle familiegjenforentes erfaringer med, og refleksjoner omkring, egen tilpasning i en ny hverdag. Grunnen til at familiegjenforente er interessante, er at deres opplevelser er en illustrasjon på reelle livssituasjoner til blivende nordmenn. Vi vil også se hvordan de tilpasser seg et fremmed samfunn med en annen kultur. Familiegjenforente er en stor innvandrerguppe, de er individer med ulike landbakgrunn, og med ulike forutsetninger for en vellykket tilpasning. Noe av bakgrunnen for å ha valgt denne oppgaven er personlige erfaringer med både familiegjenforeningsordningen og familiegjenforente innvandrere. Min kone er fra Spania, og gjennom henne har jeg fått innsikt i hvilke utfordringer som man kan møte både praktisk og sosialt. Det som ofte har overrasket meg er en form for kollektiv misnøye i min spanske kones sosiale omgangskrets. I sosiale anledninger har jeg stadig måttet stille spørsmålet om "Hvordan kan så ressurssterke og høyt utdannede innvandrere føle seg så vidt lite integrert som de gir uttrykk for?" For å kontrollere om de samme oppfatningene eksisterer blant andre grupper har jeg valgt å intervju italienske statsborgere.

Jeg forventer at tre sider ved innvandrernes liv kan være spesielt viktige når det gjelder integrering. Disse sidene omhandler innvandrernes privatliv, forhold til arbeidslivet og forholdet til myndighetene. Hovedanliggende i denne masteroppgaven er å identifisere faktorer og betingelser som legger til rette for en vellykket integrering i det norske samfunnet for et lite utvalg informanter.

Ved å analysere de familiegjenforentes utfordringer vil det være mulig å si noe om myndighetenes rolle som tilrettelegger, når problemene oppstår, og hvilke faser de familiegjenforente går igjennom. Videre vil det legges vekt på å studere hvilke tilpasningsmåter og strategier som benyttes i ulike faser av de familiegjenforentes tilpasning. Derigjennom er det mulig å se om disse strategiene endres over tid, og hvilke typer ressurser som gir positive eller

negative utfall. På samme tid vil dette si noe om hvordan familiegjenforente opplever sin grad av tilpassethet og hvilke faktorer som påvirker denne opplevelsen.

Bak hovedtyper og kategorier står det ekte mennesker. Jeg skal i denne oppgaven begrense meg til å gjøre et forsøk på å sette opp handlingsmønstre som brer seg over tre definerte tidshorisonter blant et lite utvalg på 10 informanter. Ut ifra disse mønstrene vil det forhåpentligvis være mulig å definere noen typologier av familiegjenforente. Dette vil åpne for innsikt i voksne innvandreres situasjon og deres holdninger om det norske samfunnet. Det er viktig å få kjennskap til de familiegjenforentes synspunkter på, og erfaringer med ulike sider ved, det norske samfunnet. Både fordi det er viktig at denne gruppen får komme fram med sine synspunkter og meninger, men også fordi det norske systemet for mottak og integrering av nyankomne innvandrere kan utbedres.

Dette fører frem til to hovedspørsmål med hvert sitt underspørsmål:

Hvilke utfordringer møter familiegjenforente italienere i sin tilpasning i Norge?

Hvilke strukturelle og sosiale hindringer møter de?

Hvordan opplever familiegjenforente sin grad av tilpassethet?

Hvilke tilpasningsstrategier benytter familiegjenforente?

1.2 STUDIENS OPPBYGGING

Kapittel 2 legger fram deskriptiv informasjon av relevans for oppgavens problemstilling. Dette kapittelet inneholder bakgrunnsinformasjon om familiegjenforeningsordningen, ekteskapsmønstre i endring, og en kort presentasjon av integreringsbegrepet.

Kapittel 3 er en presentasjon av det teoretiske rammeverket som er benyttet i oppgaven. I dette kapittelet diskuteres vanskelighetene med å definere begreper som integrering, assimilering og tilpasning. Utledningen av integreringsbegrepet har to siktemål. Å illustrere begrepets rammer, dimensjoner og faser, og for det andre å utvikle et begrepsapparatet for den analytiske delen av besvarelsen.

Kapittel 4 fokuserer på de metodiske valg, fremgangsmåter og vurderinger som er foretatt under arbeidet med denne oppgaven. I dette kapittelet vil det argumenteres for valg av metode og fremføres en kort presentasjon av informantene i utvalget. Det vil også redegjøres for hvilke forskningsmessige problemer, eller utfordringer, jeg har møtt på underveis. Kapittelet avsluttes med en gjennomgang av hvordan datamaterialet er bearbeidet og hvordan det vil presenteres.

Kapittel 5 tar for seg den innledende fasen slik den oppfattes av informantene. Her undersøkes det om det finnes en kontinuitet og sammenheng mellom livet før og etter ankomst til Norge. Målsettingen med dette kapittelet å undersøke hvordan de familiegjenforente tilpasser seg sin nye hverdag, og hvilket førsteinntrykk de sitter igjen med. Det vil i dette kapittelet bli rettet oppmerksomhet mot ulike praktiske gjøremål som venter innvandrerne i begynnelsen. Kapittelet tar for seg tre konkrete forberedelser: godkjenning av oppholdstillatelsen, godkjenning av utenlandsk utdanning og utfordringer med å tilegne seg norskkunnskaper.

Kapittel 6 konsentrerer seg om den utøvede fasen, hvor de familiegjenforente aktivt forsøker å bli integrert på ulike områder. Hvordan gikk de familiegjenforente frem for å skaffe seg arbeid? Å analysere jobbsøkerstrategier tydeliggjør hvilke ressurser som bidrar til de familiegjenforentes tilpasning i samfunnslivet. Her vil jeg spesielt se på hvilken rolle familien, sosiale nettverk og det italienske miljøet spiller.

Kapittel 7 fokuserer på hvilken situasjon de familiegjenforente befinner seg i dag. Hvor godt synes de selv at de behersker norsk? Legger fortsatt språket begrensninger på deres utfoldelse i arbeidslivet eller i andre sosiale sammenhenger? Hvilken jobb har de i dag? Og, hvilke holdninger har de til nordmenn? I dette kapitlet vil det i tillegg undersøkes hvilke ønsker de familiegjenforente har for framtiden. Trives de her, eller ønsker de å returnere til Italia?

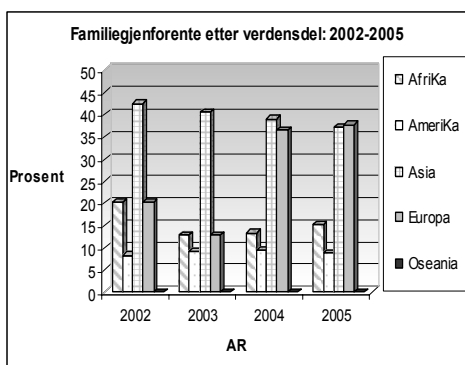
Kapittel 8 vender tilbake til oppgavens hovedspørsmål. Her vil jeg analysere og drøfte oppgavens funn, og sette dem inn i en større sammenheng.

2 BAKGRUNN

2.1 FAMILIEGJENFORENING TIL NORGE

"Også i 2004 utgjorde utlendingar som har nære familierelasjonar i Noreg den største gruppa av personar som kom til landet. Talet på familieinnvandrarak held seg høgt, sjølv om færre får løyve til sameining med flyktingar etter at reglane vart skjerpa inn i 2003." Dette sier direktør Trygve G. Nordby i Utlendingsdirektoratet på UDIs egen internettside. Et år senere har familiegjeforente fra Europa blitt den største gruppen blant innvandrerne som kommer hit til landet.

Figur 1

Kilde: Statistikk fra Utlendingsdirektoratet vedrørende familiegjeforening fra 2002-2005

Som direktør Trygve Norby i UDI er sitert på her, har reglene for å få innvilget familiegjeforening blitt innskjerpet de siste årene, fra 2003 av sier han. På bakgrunn av dette kan man si at det har blitt rettet et økt politisk fokus på behovet for beskyttelse av velferdsstatens medlemmer og tjenesteytelser. Dette kan få konsekvenser for familieenheten, som i stadig større grad splittes opp ved å havne på hver sin side av dette skillet, mellom medlemmer og ikke-medlemmer av velferdsstaten. Noe som kan være spesielt problematisk i

forhold til barns rettigheter til å kunne vokse opp med begge foreldrene. Mulige effekter som innstramningene i lovverket har hatt overfor de ulike gruppene basert på opprinnelsesland eller kontinent vil det grunnet knapphet på både tid og ressurser ikke bli kommet nærmere inn på her.

Det eksisterer en omfattende mengde forskning som omtaler og sammenlikner ulike grupper innvandrere fra de ulike verdensdelene. At vestlige innvandrere som regel klarer seg bedre enn andre innvandrere på de fleste områdene i samfunnet, er en påstand som går igjen i mange forskningsrapporter som hovedsakelig tar for seg ikke-vestlige innvandreres situasjon (Støren 2005, Umubyeyi 2004, Østby 2001 og 2003, Daugstad et al). 2004).

Selv om det har funnet sted en innstramning i regelverket for familiegjenforening er dette vanskelig å lese ut i fra de siste års tall om europeiske familiegjenforente. Det totale antallet familiegjenforente gikk ned med nesten 4000 personer etter innstramningene i 2003, for senere å gå opp igjen med 2000 i 2004 og holde seg på dette nivået i 2005. For gruppen med europeiske familiegjenforente har det funnet sted en liknende utvikling, selv om den er begrenset. I året med innstramninger så vi en nedgang på 40 personer i forhold til 2002, mens antallet har ligget på i overkant av 4500 personer for 2004 og 2005. Selv om det har funnet sted en faktisk nedgang i antallet familiegjenforente fra Europa fra 2004 til 2005, er denne nedgangen så beskjeden at Europa likevel har inntatt posisjonen som den største verdensdelen når det gjelder familiegjenforening. De italienske familiegjenforente utgjør en liten del av de europeiske familiegjenforente. Det er kommet svært få italienere til Norge i perioden fra 2002 til 2005, som statistikken under viser.

Figur 2

	2002	2003	2004	2005
Familiegjenforente fra Italia				
	33	48	55	42

Kilde: Statistikk fra Utlendingsdirektoratet vedrørende familiegjenforening fra 2002-2005

Figur 3

ANTALL FAMILIE- GJENFORENTE / ÅR	EUROPA	TOTALT	Andel i %
2005	4554	12079	37.7 %
2004	4651	12716	36.6 %
2003	3874	10623	36.7 %
2002	3914	14200	27.6 %

Kilde: Statistikk fra Utlendingsdirektoratet vedrørende familiegjenforening fra 2002-2005

Hvem kan søke om familiegjenforening?

Familiegjenforening er "at et familiemedlem i utlandet får komme til Norge for å bo sammen med ett eller flere familiemedlemmer som allerede bor i Norge, eller som skal bosette seg her" (UDIs hjemmeside). Ordningen reguleres av Utlendingslovens § 9. "Arbeidstillatelse eller oppholdstillatelse til familiemedlemmer." Der står det at:

" De nærmeste familiemedlemmene til norsk eller nordisk borger som er bosatt i riket eller til utlending som har eller får lovlig opphold i riket med arbeidstillatelse eller oppholdstillatelse uten begrensninger, har etter søknad rett til arbeidstillatelse eller oppholdstillatelse dersom det ikke foreligger omstendigheter som nevnt i paragraf 8 første ledd nr.3, ("Det må ikke foreligge omstendigheter som vil gi grunn til å nekte utlending adgang til riket, opphold eller arbeid i medhold av andre regler i loven"), Som hovedregel må underholdet være sikret. Kongen kan gi nærmere regler ved forskrift. Kongen kan fastsette ved forskrift hvem som skal betraktes som nærmeste familiemedlemmer etter denne paragrafen og kan gi regler om arbeidstillatelse eller oppholdstillatelse til de nærmeste familiemedlemmene til utlending hvis opphold er forutsatt ikke å bli varig," (Forskrift om utlendingers adgang til riket og deres opphold her (Utlendingsforskriften)).

En rekke land i Nord-Europa innførte på første halvdel av 70-tallet strengere regler for å kontrollere og begrense innvandring. I Norge ble det vedtatt å innføre innvandringsstopp fra 1.februar 1975 (Carling 1999:9, Brochmann 2003:358). Mange av fremmedarbeiderne som var kommet til landet før denne innvandringsstoppen ble innført var unge og gifte menn. Det har vært myndighetenes syn, både før og etter innvandringsstoppen, at utlendinger som har lovlig opphold i landet skal ha anledning til å kunne søke om opphold i Norge for familien. Reglene ble håndhevet med de samme krav til forsørgerevne og tilfredsstillende boforhold. Det foregår både gjenforeninger med en eksisterende familie der dannelsen av unionen inntraff før flyttetidspunktet, og det foregår gjenforening grunnet ny familiedannelse (Carling 1999:61).

Grete Brochmann (et al. 2002:13) avgrenser staters maktutøvelse overfor innvandrere til å gjelde to sfærer. Den ene er grense- og innreisekontroll, der man ut ifra et nasjonalstatsprinsipp

"forhindrer individer fra å reise internasjonalt etter sitt eget forgodtbefinnende. Individer er blitt tildelt en nasjonal tilhørighet, og er gjort avhengig av en

statstilknytning for å få autorisasjon til å reise. Stater definerer således hvem som tilhører og hvem som ikke gjør det - hvem som får komme inn og hvem som stenges ute. Nasjonalstatstilknytning har derfor signifikant betydning for hvem som kan reise og hvor i verden man blir tatt i mot" (Brochmann et al 2002:12).

Den andre sfæren er det hun kaller den interne og nasjonale arena for maktutøvelse. Familiegjenforenings-ordningen og de kontrollerende myndighetene berører begge disse to sfærene. Borgere fra ikke-vestlige land må søke om familiegjenforening fra sitt hjemland før de får innvilget oppholds- og innreisetillatelse. Statsborgere i EØS-land kan derimot søke direkte fra Norge.

2.2 FAMILIEGJENFORENINGSSORDNINGEN

UDI bruker begrepet familiegjenforening synonymt med familieinnvandring på sine internettsider og i informasjonshefter. "Med familieinnvandring menes at et familiemedlem i utlandet kommer til Norge for å bo sammen med familien sin. Den som familiemedlemmet i utlandet ønsker å forenes med, må være norsk eller nordisk statsborger eller ha en arbeids-/oppholdstillatelse som danner grunnlag for familieinnvandring" (UDI Faktaark om familieinnvandring).

UDI definerer "nær" familie som ektefelle/registrert partner, samboer i mer enn to år og barn under 18 år. Det kan gjøres unntak blant annet for samboere som ikke oppfyller tidskravet dersom de venter barn sammen, dersom inngåelse av ekteskap skal skje innen 6 måneder, i saker der man har en enslig forelder uten nær familie i opprinnelseslandet og for ugifte og forsørgede barn uten omsorgspersoner eller med spesielle omsorgsbehov. Det gjøres også unntak for helsøsken under 18 år uten omsorgspersoner og dersom spesielle menneskelige hensyn tilsier det. UDI opplyser at 57 % av alle innvilgede oppholdstillatelser blir gitt til ektefeller, samboere eller partnere. 40 % av samtlige innvilgede

oppholdstillatelser gis til barn, mens kun 3 % gis til andre familiemedlemmer (UDI Årsrapport 2004).

Departementets rolle (KRD/ASD)

"Når det gjelder politiske beslutninger rundt familiegjennomføring, er det verdt å merke seg at den nye utlendingsloven av 1988 som trådte i kraft i 1991 er en "fullmaktslov". Dette medfører at avgjørelsene er flyttet fra politikerne til departementshold" (Eirik Mathiesen og Borchgrevink 1996:21). Likefullt har vi eksempler på at departementet kan overprøve beslutninger som er fattet på et lavere forfatningsnivå. Et eksempel på dette er Mulla Krekar-saken. Utlendingslovens § 38 omhandler både departementets instruksjonsmyndighet og muligheter til å overprøve vedtak fattet på lavere forvaltningsnivå.

"Departementet kan instruere om lovtolkning og skjønnsutøvelse når det gjelder hensynet til rikets sikkerhet eller utenrikspolitiske hensyn, og om avgjørelsen av enkeltsak som innbefatter slike hensyn. For øvrig kan departementet verken instruere om lovtolkning, skjønnsutøvelse eller avgjørelsen av enkeltsaker. Departementet kan instruere omprioritering av saker. Vedtak truffet av politiet eller utenriksstasjon kan påklages til Utlendingsdirektoratet. For øvrig kan vedtak kan vedtak påklages til Utlendingsnemnda" (Utlendingsloven § 38 Instruksjonsmyndighet og overprøving av vedtak).

2.3 BLANDINGSEKTESKAP OG EKTESKAPSMØNSTRE I ENDRING

I dag utgjør innvandring begrunnet i familiegjennomføring flertallet av de som innvilges oppholdstillatelse her i landet (Huitfeldt og Kavli 2004). Vi befinner oss i en tid der nordmenn reiser stadig mer utenlands. Mulighetene til å kommunisere på kryss av landegrensene er betraktelig forbedret de senere årene, spesielt skyldes dette den økte tilgjengeligheten til nye kommunikasjonsmidler som internett og mobiltelefoner. Det er derfor ikke

overraskende at stadig flere nordmenn finner seg partnere fra et annet land. I perioden 1996-2002 inngikk 16 000 nordmenn ekteskap med utenlandske statsborgere. Det eksisterer en kjønnsforskjell i ekteskapsstatistikken. Flertallet av norske menn gifter seg med kvinner med ikke-vestlig bakgrunn, mens det blant kvinner er mer vanlig å inngå ekteskap med menn med bakgrunn fra Danmark, Sverige og USA (SSB Ekteskapsinnvandring 2002, Lie 2004). Når ektefeller har ulik landbakgrunn kalles dette for blandingsekteskap. Ekteskap inngått mellom partnere med forskjellig landbakgrunn er statistisk mer utsatt når det gjelder risikoen for skilsmisse. Statistisk sentralbyrå trekker fram norske kvinners ekteskap med menn fra Asia og Afrika som de med den høyeste risikoen for skilsmisse (SSB Ekteskapsinnvandring 2002).

"Pre-integrert" eller avhengig?

Giftemål er ansett for å være et meget sterkt integrasjonselement, men vil også meget sannsynligvis representere et økonomisk avhengighetsforhold og en skjev maktfordeling i forholdet mellom søker og herboende. Manglende oppmerksomhet rundt ekteskap inngått mellom etnisk norske statsborgere og utenlandske statsborgere skyldes i følge Anniken Huitfeldt og Hanne Kavli (2004) at det forventes at den innvandrende part i et blandingsekteskap har et integrasjonsmessig fortrinn.

"Årsaken til den beskjedne oppmerksomheten rundt ekteskap mellom norske menn og utenlandske kvinner, er langt på vei en forventning om at ikke-vestlige kvinner som gifter seg med etnisk norske menn har et godt utgangspunkt for den videre integrering i det norske samfunnet. For de aller fleste er nok dette riktig. Gjennom ektefellen vil kvinnene få tilgang til norsk språk som redskap og etnisk norske nettverk i sine lokalsamfunn" (Huitfeldt og Kavli 2004:7).

Situasjonen for familiegjennforente er på dette området noe spesiell. Siden de nærmest per definisjon innvilges oppholdstillatelse på bakgrunn av sin relasjon til den herboende ektefelle, vil de i tillegg til et integrasjonsmessig fortrinn også

til en viss grad være avhengige av den etnisk, norske ektefelle. Hvilken betydning ektefellen spiller i henhold til å lette integreringen for familiegjenforente på ulike felt, være seg i arbeidslivet, i oppbyggingen av et sosialt nettverk og liknende er, som Huitfeldt og Kavli sier, lite studert. De retter dog selv søkelyset på ulike sider av forholdet mellom norske menn og deres ikke-vestlige koner. Dessverre er det skyggesidene og misbruk, mer enn de positive sidene ved det norske menn foretar seg, som får mest oppmerksomhet. Uten å ville undervurdere viktigheten av denne problemstillingen, vil jeg tro at for majoriteten av ekteskap inngått mellom nordmenn og utlendinger oppleves som positive sammenslutninger hos begge parter. Hvordan de familiegjenforente bistås av den norske ektefellen vil derfor få en viktig plass i denne framstillingen.

2.4 INTEGRASJON SOM INKLUDERING

UDI definerer "Integrering" som det "Gjeldende prinsipp i norsk innvandringspolitikk som vanligvis betyr at innvandrere og flyktninger blir funksjonsdyktige deler av majoritetssamfunnet, men uten at de mister sin kulturelle eller etniske identitet" (UDIs Ordliste). Grete Brochmann hevder at

"De mest sentrale føringene på inntaksreguleringen i Norge - likhetsideologi, statlig styring og velferdspolitik - har sitt logiske motstykke i integrasjonspolitikken. Skal man opprettholde dette politiske reisverket, må nye innbyggere gjøres til en del av det. Innvandringspolitikken signaliserer en dobbelthet. Man ønsker ikke innvandrere i utgangspunktet, men hvis de likevel klarer å komme inn, må de på en eller annen måte innlemmes" (Brochmann et al. 2003:362).

Brochmann hevder videre at statens rolle blir å "tilrettelegge for en positiv holdning i befolkningen for at integrasjonspolitikken skal lykkes." I Norge har integreringspolitikken fokusert på inkludering i arbeidsmarkedet som den viktigste forutsetningen for vellykket integrering. Det er imidlertid flere andre

utfordringer som møter innvandrere i forhold til livet i Norge. Gunnlaug Daugstad og Benedicte Lie (2004) peker, i tillegg til arbeidsmarkedet, på andre områder der innvandrere møter utfordringer. I sin kvalitative forstudie til en levekårsundersøkelse blant ikke-vestlige innvandrere trekker de spesielt frem forhold som språk, bolig, fremstilling i media, møtet med byråkratiet, og det å alltid bli kategorisert som en innvandrer, som de vesentligste problemområdene. Andre utfordringer som fokusgruppene deres trekker frem, er at det er vanskelig å skaffe seg kontakter og skape seg et nettverk. Det kommer også frem at de som har utdanning fra opprinnelseslandet har problemer med å få denne godkjent, og må starte på nytt. De som ikke har utdanning og som ikke er ressurssterke, har behov for omfattende bistand fra enten det offentlige, familien eller nærmiljøet. Utover utfordringer på det kollektive plan, der relasjonene til andre og en aktiv samfunnsdeltakelse er viktigst, trekkes det også frem utfordringer ved individuelle verdier og personlige tanker som er forskjellige fra majoritetsbefolkningen. Innvandrerne opplever også en manglende anerkjennelse av innsatsen de har lagt ned for å bli integrerte. Nordmenn oppleves som vanskelig å komme i kontakt med, og ser ikke hvor mye innvandrerne har endret seg etter at de kom til Norge.

Mål på integrasjon: arbeidsinntekt, giftemål og fruktbarhet

Forholdet til arbeidsmarkedet er ofte benyttet som mål for å vurdere innvandreres grad av integrasjon i det norske samfunnet (Longva 1997, Bratsberg 2000, Støren 2004 og 2005, Østby 1997, 2001 og 2002, Hayfron 1998, Daugstad et al. 2004). Assimilasjon, erfaringer, arbeidsledighet, relative lønninger og overkvalifisering blant innvandrerne på det norske arbeidsmarkedet er noen av saksområdene som er blitt egnet mye oppmerksomhet. Årsaken til at disse feltene får mye oppmerksomhet kan grunne på at sosial inkludering ikke kun er en symbolsak, men har økonomiske konsekvenser for samfunnet. Å la store grupper gå arbeidsledige er, rent

samfunnsøkonomisk, både feil bruk av ressurser og medfører en belastning for de offentlige velferdsordningene. Det er derfor naturlig at mange opplever innvandrernes forhold til arbeidsmarkedet som et viktig forskningsfelt. Jeg vil her diskutere noen sider ved denne forskningens svakheter, styrke og relevans for denne oppgaven.

Å sette gjennomsnittsinntekt som mål på integreringsgrad er sannsynligvis et av flere mål som SSB benytter seg av i sine analyser. Jeg vil med denne oppgaven forsøke å illustrere at rene kvantitative data ofte kan suppleres av kvalitative data for å gi et mer utfyllende bilde av virkeligheten. En bredere eller mer åpent anlagt innfallsvinkel vil ofte kunne synliggjøre og forklare viktige forhold i innvandrerbefolkningen. Den heterogeniteten og variasjonen som vi finner hos den norske innvandringsbefolkning, kan derfor lett bli oversett i kvantitative undersøkelser. SSB gjennomfører grundige analyser av innvandrerbefolkningen og dens integrering i det norske samfunnet, men slike undersøkelser svakheter kan bestå i at de tidvis baserer seg på oppsatte kvantitative og lite forklarende mål i deres forsøk på å illustrere innvandrernes situasjon i det norske samfunnet. Her er et godt eksempel på slike undersøkelser feilbarlighet. SSB deler innvandrergruppen inn etter landbakgrunn/region og gjennomsnittsinntekt per familieenhet. Dersom vi forutsetter at inntekt er å anse for et godt mål på integrasjon, ser vi at vestlige innvandrere har en høyere gjennomsnittlig årsinntekt enn den ikke-vestlige innvandrergruppen. De er dermed bedre integrerte. Satt på spissen kan vi dermed tyde statistikken dit hen at nordamerikanere og innvandrere fra Oseania er bedre integrert i det norske arbeidsmarkedet enn den norsk etniske befolkningen. På bakgrunn av at de igjen har en høyere årslønn enn den norske befolkningen (SSB. Inntektsstatistikk. Innvandrere. 1999. Tabell 4). Dette er en spissformulering som faller på sin egen urimelighet. Det store spørsmålet blir i hvilken grad et slikt inntektsmål kan sies å gi oss tilfredsstillende informasjon om de faktiske realiteter som angår innvandrernes egne opplevelser. For å få større klarhet i de familiegjenforentes situasjon falt derfor undertegnede valg

på en tilnærming som gjorde det mulig i større grad å kunne illustrere individuelle forskjeller og særegenheter, og ikke minst for å se om det var mulig å avdekke nye sider og relevante sider ved innvandrernes situasjon i Norge.

En forsker som har skrevet en rekke artikler og bøker om innvandrere i det norske samfunnet er Lars Østby. Også han deler oppfatningen om at innvandrernes forhold til arbeidsmarkedet er en viktig forutsetning for å kunne legge til rette for integrasjon av nye grupper borgere. I artikkelen "Why analyzing immigrants? Ethical and empirical aspects" fra 2002 sier Østby følgende:

"In my opinion, it is a necessary condition for being integrated in Norway that one can provide for oneself and one's family with earned income. A discussion of this can be found in Østby (1997). Only in exceptional cases can immigrants of an active age feel themselves full members of Norwegian society, and be considered as such by others as well, if they are permanently dependent on income transfers for survival. Seen in this way, the labour market will be the main arena of integration. While education often provides the ticket to the labour market, education is also an important area" (Østby 2002:133).

Selv om Østby i all hovedsak konsentrerer seg om situasjonen til flyktninger, asylsøkere og andre ikke-vestlige innvandrere, ser vi at innvandrernes forhold til arbeidslivet danner en retningslinje for hvordan innvandrerne ofte studeres empirisk av forskere. Det er derfor jeg etterlyser spørsmål rundt de kvalitative aspektene vedrørende innvandrernes syn på egen integrasjon og deres eget arbeid. Den aktuelle arbeidssituasjonen innvandrerne befinner seg i kan innbefatte en rekke andre aspekter utover selve lønnsinntekten som kan påvirke innvandrernes følelse av integrasjon. Hvor viktig er det å ha et arbeid der man kan etablere et fellesskap med nordmenn? Er det en forutsetning at arbeidet er relatert til innvandrernes utdannelse eller bakgrunn?

Trude Lappegård (2004) peker, i sin artikkel om "Valg av livsløp i det flerkulturelle Norge," på to andre mål på integrering: giftemål og barn. Her forteller Lappegård at graden av integrasjon gjerne måles ut ifra om

minoritetsbefolkningen blir mer lik majoritetsbefolkningen, altså om det skjer en form for sosialisering eller tilnærming over tid på ulike områder. Ved å ta hensyn til demografiske kjennetegn som landbakgrunn og når kvinnene flyttet til Norge, søker Lappegård å finne svar på om det forekommer en tilnærming overfor handlingsmønstre vi finner blant etnisk norske kvinner. Problemstillinger om innvandrerkvinner i større grad utsetter å få barn til etterendt utdanning, og når og med hvem de gifter seg, er noen av spørsmålene og variablene hun tar opp. Komparative undersøkelser der minoriteter måles opp mot standarder som er satt av referansegruppen, majoritetsbefolkningen, vil alltid spille en viktig rolle i samfunnsvitenskapelige arbeider. Den dominerende rollen kvantitative perspektiver har inntatt gjør det kanskje viktigere enn noen gang å gå innom individene. Dette begrunner jeg med at de berørte parter, aktørene selv, tross alt er de som sitter på den største informasjonskapitalen.

2.5 MYNDIGHETENE OG INKLUDERING

Å bistå innvandrere inn på arbeidsmarkedet var en viktig del av den forrige regjeringens integreringspolitikk.

"Det er et mål i seg selv at alle, uavhengig av opprinnelse og kjønn skal kunne få arbeid og ha like muligheter til å delta i samfunnet, enten det er i skolen, i bomiljøet eller i organisasjonslivet. Deltakelse er viktig både for at samfunnet skal kunne nyttiggjøre seg alle ressurser i befolkningen, og for at den enkelte skal kunne påvirke sin egen livssituasjon" (Samarbeidsregjeringens integreringspolitikk 2003:1 og 2004:1).

Den nåværende Rød-Grønne regjeringen uttrykker at de vil videreføre satsningen på et inkluderende arbeidsliv. I sin begrunnelse for å tildele Mangfoldsprisen 2005 til Posten Norge A/S sier arbeids-, sosial- og inkluderingsminister Bjarne Haakon Hansen at "Arbeidsmarkedet er kanskje

den mest sentrale arena når det gjelder å skape god integrasjon og gode levekår blant innvandrere”(ASDs internettside).

Regjeringen setter nå i gang arbeidet med en handlingsplan for integrering og inkludering av innvandrerbefolkningen, der målsettingen er å sikre at samtlige innvandrere så raskt som mulig skal kunne bidra med sine ressurser. Statssekretær Libe Rieber-Mohn grunngir dette med at ”Arbeid til alle er en av de viktigste oppgavene regjeringen vil jobbe med framover. Det å ha en jobb å gå til er en av de viktigste forutsetningene for et aktivt liv i Norge. Når vi vet at innvandrere fra ikke-vestlige land har mye lavere sysselsetting enn gjennomsnittet i Norge er dette alvorlig, og noe vi må gjøre noe med” (ASDs hjemmeside).

I Soria Moria-erklæringen som danner grunnlaget for regjeringssamarbeidet heter det om innvandreres deltakelse i arbeidslivet at "En aktiv arbeidsmarkedspolitikk er også nødvendig for å bekjempe den høye arbeidsledigheten blant innvandrere" (Soria Moria-erklæringen. Upaginert.). Tilsvarende kortfattet har de nye regjeringspartiene formulert seg angående andre former for integreringstiltak. Språkkurs til innvandrerne nevnes i kapittelet som heter "Kunnskapsløftet." "God språklæring er en nøkkel for minoritetsbarn til å lykkes i utdanning og arbeidsliv." Når det gjelder familieinnvandring vil de nye regjeringspartiene "opprettholde underholdskravet for familieegjenforening, men vil vurdere å nyansere omfang og innhold i plikten blant annet knyttet til de som er under utdanning og som har opphold på humanitært grunnlag."

Under overskriften "Inkludering og deltakelse" lister flertallsregjeringen opp følgende målsettinger:

"Regjeringen vil: - Føre en aktiv integreringspolitikk overfor alle innvandrere, for å sikre at de raskest mulig kan bidra med sine ressurser i det norske arbeidsliv og samfunnet for øvrig. - Gjøre det enklere og raskere å få godkjent

utdanning tatt i andre land. - Utvide ordningen med at kvalifiserte søkere med innvandrerbakgrunn blir kalt inn til intervju i statsforvaltningen til å gjelde alle virksomheter som er eid av staten, og utvikle virkemidler for å øke andelen ansatte med innvandrerbakgrunn i staten og statlig eide virksomheter. - Forsterke samarbeidet med arbeidslivets organisasjoner og utvikle virkemidler for å bekjempe diskriminering og rekruttere flere innvandrere til stillinger i privat og offentlig sektor. - Målrette og utvide integreringsarbeidet overfor flertallet av nyankomne innvandrere som ikke får ta del i introduksjonsprogram. - Utvide det obligatorisk norsk- og samfunnsfagkurset for personer som kommer til Norge gjennom familieforening og gjennomgå finansieringsordningen (Soria Moria-erklæringen. Upaginert).

Regjeringen sier at dens overordnede målsetting med handlingsplanen er å kunne føre en politikk som kan motvirke at det utvikles store levekårsforskjeller, spenninger eller konflikter som kan følge i kjølvannet av betydelige etniske skillelinjer.

"Det betyr at vi både må satse på gode opplegg for nyankomne innvandrere, som introduksjonsprogram, kvalifisering og norskopplæring, og ha en politikk som sikrer at alle barn og unge som vokser opp i Norge får like muligheter til deltakelse. Samtidig må vi sørge for at arbeidslivet og samfunnets institusjoner, som for eksempel skolen og helsevesenet, har plass til alle, uavhengig av deres bakgrunn" (Om regjeringens handlingsplan hentet fra Arbeids- og sosialdepartementets sine hjemmesider på internett).

Selv om regjeringen her formulerer mange gode intensjoner, er de tidvis upresise målsettinger for hvordan innvandrerne bedre skal inkluderes i det norske samfunnet. Vi er det nødt til å delegerer noe av dette ansvar ut i samfunns- og organisasjonslivet ellers, sier utenriksminister Jonas Gahr Støre la vekt på i et utspill i Aftenposten inneværende år.

"Vi er så offentlig fokusert i all vår tenkning. Vi er for lite vare og følsomme for hva det sivile samfunnet kan bidra med, og må starte en ny, bredere dialog med det sivile samfunn... Vi kan ha ansettelsesprogram og andre typer ordninger som trekker med folk med minoritetsbakgrunn i offentlig sektor, og det samme må vi forvente fra privat sektor. Det er velkjent at nøkkelen til inkludering kommer gjennom språk og jobb. Her er rolle til det sivile samfunn underkjent. Det nytter ikke bare å peke på det offentlige... Det må skapes arenaer hvor vi kan møtes. Ikke som nordmenn og innvandrere. Men som tenåringer, mødre, fedre og fotballfrelste. De arenaene må myndighetene støtte, men vi kan ikke ta

ansvaret for alle sammen. Organisasjoner som Røde Kors, idretten og hele bredden av norsk organisasjonsliv må bidra (Artikkelen Organisasjonene må bidra til "inkludering" i Aftenposten, 27.1.2006. Side 5).

Offentlige integrasjonstiltak

Det eksisterer ingen særskilte integrasjonstiltak rettet mot familiegjenforente utover ordninger som alle norske borgere kan benytte seg av. Det eneste unntaket er et tilbud om språkopplæring for alle innvandrere som har kommet til Norge etter at ordningen ble lovfestet 1.september 2005. Retten til norskopplæring gjelder for alle nyankomne innvandrere, mens den nye Introduksjonsordningen gjelder for nyankomne flyktninger, og personer som familiegjenforenes med flyktninger. Norskopplæringen består av et kurs på 300 timer i norsk og samfunnskunnskap og må være fullført før det er mulig å søke om permanent oppholdstillatelse i landet. Disse kursene er åpne for "utlending mellom 16 og 55 år som har oppholds- eller arbeidstillatelse som danner grunnlag for bosettingstillatelse" (jf. Introduksjonslovens § 17 første ledd). Disse introduksjons-ordningene er et forsøk på å etablere en nasjonal standard for hvilke krav som både myndighetene kan stille overfor innvandrerne og hvilke krav og rettigheter som innvandrerne kan stille til myndighetene. To andre vesentlige elementer i de nye ordningene, utover det som er nevnt over, består i at innvandrerne har rett til opplæring i sin egen bostedskommune og at de ved søknad kan få rett til ytterligere 2700 timers norskopplæring ved særskilte behov eller ønsker (Introduksjonsloven).

Det finnes mange institutter som tilbyr språkkurs for innvandrere. De familiegjenforente må selv oppsøke de ulike institusjoner som arrangerer språkkurs for å undersøke om de får finansiert kurset på myndighetenes eller for å finne ut om det finnes ledige plasser ved de ulike kursstedene.

2.6 OPPSUMMERING

Familiegjenforeningsordningen er en komplisert og vanskelig ordning å skaffe seg oversikt over. For utlendinger som har begrensede kjennskap til norsk og engelsk blir det desto vanskeligere å orientere seg i det gjeldende regelverket og de krav som stilles, blant annet til dokumentasjon. Det samme gjelder for introduksjonsordningene. Det eksisterer ikke målrettede tiltak overfor store grupper innvandrere som kommer til Norge. Forutsetninger om ekteparets selvberging og økonomiske selvstendighet, som ligger til grunn for å få godkjent opphold her i landet, fører til at det ikke eksisterer noen form for individuell oppfølging av familiegjenforente, de er dermed mer eller mindre overlatt til seg selv.

Det forekommer en ensretting med tanke på vektleggingen av arbeidslivets funksjon og viktighet i integrasjonsarbeidet, både fra myndighetenes og forskeres side. Det er ikke klart formulert om deltakelse på arbeidsmarkedet er et virkemiddel, for at innvandrerne skal kunne tilegne seg de kunnskapene som er nødvendige for å kunne fungere som selvstendige samfunnsborgere, eller om denne deltakelsen kun anses som et mål i seg selv. Å avklare dette vil være en forutsetning for å kunne etablere en velfungerende integrasjonspolitik. Myndighetenes mantra om vektlegging av "arbeidslinja," eller assimilering i det økonomiske system, blir et generelt mål som det er enkelt å framskaffe informasjon om. Men, det fører til at arbeid som integrasjonsfaktor blir tillagt stor betydning. Denne fokuseringen på arbeid gjør at vi glemmer andre forutsetninger som må være på plass før man kommer ut i arbeid. Det fører også til at vi glemmer at de som er i jobb ikke alltid føler seg godt integrert grunnet andre sosiale eller kulturelle faktorer.

3 TEORI

3.1 INNLEDNING

Teorikapittelet har tre siktemål. Første del av kapittelet vil ta sikte på å belyse hvordan integreringsbegrepet er definert og benyttet innen sosiologisk teori og forskning. Jeg skal i denne delen av teorikapittelet se på hvordan begrepet brukes og hvordan det er nært beslektet med en rekke begreper. Her vil det bli gjort et forsøk på å identifisere faktorer som spiller inn i integreringsprosessen. Andre del av kapittelet fokuserer på to ulike tilnærminger til integrering, en retning som fokuserer på aktørenes handlinger som integreringsstrategier, og en annen som vektlegger integreringens dimensjoner. Kapittelet avsluttes med en gjennomgang av kvalitativ forskning om vanskeligheter med å tilpasse seg i et fremmed land. Det vil i denne delen av kapittelet også bli satt av plass til å se på ulike tidsfaser for integrering.

3.2 INTEGRASJONSBEGREPET

Mye brukt, mye studert - ofte definert?

Integrasjon som begrep har sin opprinnelse i det latinske språket. Det betyr å være, bli eller utgjøre en del av en helhet, eller gjøre komplett (Larousse diccionario compact plus 2005:354). Integrasjon er et flittig benyttet begrep på mange ulike samfunnsområder. Innen sosiologisk teori er begrepet spesielt blitt benyttet i sosiale teoriers beskrivelser av det enkelte individs forhold til fellesskapet, og minoriteters forhold til storsamfunnet. Integrasjon som begrep er ofte benyttet både som en oppsatt målsetting og som en tilnærming mellom grupper. Men bruken og definisjonen av integrasjonsbegrepet har endret seg i takt med historiens gang, og det blir stadig vanskeligere å konkretisere hva begrepet skal beskrive (Beach 1989, Cowdell og Gubin 1996).

Begrepet er blitt tatt i bruk i beskrivelsen av stadig flere samfunnsområder, og har en lang historie innen en lang rekke vitenskapelige tradisjoner. Integrasjon er ikke kun et begrep som teoretisk og vitenskapelig benyttes for å evaluere individers forhold til ulike sosiale systemer, og innvandreres tilknytning til deres nye hjemland. Det er et begrep som benyttes av en lang rekke samfunnsaktører både på ulike nivåer og på ulike felt. For å finne eksempler på ulik bruk av integrasjonsbegrepet skal man ikke lete lenge verken i dagspresse, politiske taler eller i forskningsartikler. Grunnen til den rådende uklarheten rundt integrasjonsbegrepet kan være mange. Det sies at kjært barn har mange navn. Integrasjon har mange synonymer som jeg er kommet over under arbeidet med dette prosjektet. Tilpasning, assimilering, inkludering, adaptering, samspill, komplementaritet, sosialisering, konsensus, koordinering, konfliktløsning, gruppedannelse, kommunikasjon og kollektiv er noen av dem. Flere av disse begrepene kunne med hell vært benyttet i stedet for integrasjon eller integrering ved noen anledninger. Når et begrep benyttes i stadig større utstrekning på stadig flere områder, vil det etter hvert miste noe av sin kraft og innhold. Betty Beach sier

"Curiously, integration as a concept has been enthusiastically embraced but minimally examined. Its novelty as an implicit goal is quite recent, emerging from the powerful social revolution effected by women`s entry into the paid labor force. Prior to the 1970s, integration played virtually no role in a work drama where men held the leading parts (Beach 1989:4).

Tracy Scott Cowdell og Oleg I. Gubin har i artikkelen "Ambiguos integration" undersøkt en rekke lærebøkers perspektiver på sosial integrasjon (Cowdell og Gubin 1996). De konkluderer, i likhet med Beach, med at begrepet integrasjon er uklart.

"In most of the textbooks a concise definition of social integration is absent. The problem of social integration is reduced to the explanation of such forms of integration as functional integration, racial integration, and cultural integration. Another common approach to integration study is using synonyms such as: cohesion, synthesis, unification, etc. to define the term. Often integration is

defined via integration, or the concept is simply not discussed. This situation puts university students in the position to grapple with ambiguous statements about integration or guess about the status of this major category of sociology" (Cowdell og Gubin 1996:1).

3.3 INTEGRASJONSBEGREPETS SYNONYMER OG MODELLER

Assimilere eller integrere?

Integrasjon er vanskelig å definere ut ifra kompleksiteten i situasjonene det er ment å forklare. Innvandrere må integreres i arbeidslivet, flyktninger må integreres i deres nye hjemland, og de europeiske landene gjennomfører en europeisk integrasjon. Det er ofte uklart i hvilken retningen integrasjonen går. Vi forstår det slik at innvandrerne må tilpasse seg sine nye hjemland. Dette åpner for en ideologi om integrering som ligger tett opp til assimileringssideologien. "Assimileringssideologien kan under integrasjonens tåkmantel innebære at det är innvandrarna som ensidigt skall anpassa sig till rådande värderingar, kulturmönster och verksamheter (Roth 1996:20). Roth tar utgangspunkt i boken "Assimilation in american life," hvor Milton Gordon benytter begrepet assimilering om en en-dimensjonell prosess hvor innvandrerne gradvis mister sin gamle identitet og kultur, og i stedet tar inn over seg kulturen i mottakerlandet (Gordon 1964).

Ingvild Langelid Andresen (2005) trekker frem segregeringssbegrepet i sin masteroppgave, "Norsk integrasjonspolitikk gjennom 30 år - en studie av integrasjons-forståelse og språkopplæring." Hun setter opp en teoretisk kontinuummodell for ulike måter innvandrere innlemmes på i et gitt samfunn. Integrasjon befinner seg i hennes modell mellom segregering, som forstås som total atskillelse og bevaring av egen kultur, og assimilasjon, hvor den innvandrede gruppen eller personen fullstendig må gi opp sin egen kultur. Berry (1997:10, i May 2003:3) sier at assimilering er et ønske om å opprettholde forbindelser til storsamfunnet, mens det ikke anses som en verdi å ivareta sine

egne kulturelle karakteristika eller identitet. Ved å sette opp en fire-felts tabell over svarene på disse to spørsmålene definerer Berry fire *acculturation* strategier: integrasjon, marginalisering, assimilering og segregering. Dersom det både søkes å ivareta egen identitet i tillegg til å delta i samfunnet, har man en integrasjonsstrategi.

Figur 4

		Spørsmål 1	
		Vurderes ivaretagelsen av egen identitet og kjennetegn som en verdi?	
Spørsmål 2		Ja	Nei
Vurderes ivaretagelsen av forholdet til stor-samfunnet som en verdi?	Ja	Integrasjon	Assimilering
	Nei	Segregering	Marginalisering

Kilde: Berrys modell over *acculturation* strategier (Berry 1997:10, i May 2003:3).

Integrasjon befinner seg i følge Andresen et eller annet sted i spenningsfeltet mellom segregering og assimilering. Når vi sier at innvandrere må integreres, og ikke sier assimileres, uttrykker vi på en og samme tid en ikke-ytret og latent mening, der vi forstår det slik at de kan innvandrerne kan få ivareta sin kulturelle bakgrunn og tradisjon, så fremt dette ikke kommer i konflikt med norsk lov, eller med muligheten for å fungere i det norske samfunnet. Integrasjon åpner på denne måten for produksjon av en felles kultur, og for bevaring av spesielle kulturelle særtrekk (Andresen 2005:4). I hvilken grad mottakerlandet påvirkes av immigrantgrupper avhenger av flere ting. Det

avhenger blant annet av den relative størrelsen på innvandrerguppen og maktdimensjonen.

David May (2003) problematiserer assimilasjonsbegrepet på følgende måte. Han stiller spørsmålsteget ved antakelsen om en standard-kultur som innvandrerne assimileres inn i. I tillegg til at det ofte vil eksistere fysiske kjennetegn som vanskeliggjør en fullstendig assimilering for ulike grupper, er assimilering inn i et samfunn preget av kulturelt mangfold vanskelig, hevder May. I et moderne samfunn vil det finnes sosial ulikhet og en grad av intern lagdeling. Det eksisterer sannsynligvis ikke samfunn hvor det kun eksisterer en kultur. Samfunn er systematisk og hierarkisk inndelt etter faktorer som sosial status, være seg meritokratisk eller gjennom arv. ifølge May gjør dette det umulig å identifisere hvilken kultur innvandrerne eksponeres for under assimilasjonsprosessen. "What is the standard immigrant ought to assimilate to? Is it the working class culture of the neighbourhood they live in? Is it the culture of the middle class which they aspire to? This leaves room for endless debates about whether or not an immigrant group is assimilated" (May 2003:11).

Som det er blitt illustrert her er forholdet mellom begrepene assimilering og integrering, og bruken av disse, problematisk. Utstrakt bruk av integrasjonsbegrepet har fått konsekvenser i form av at det nå benyttes synonymt med assimilering. Det er innvandrerne som må "integreres inn i et fremmed samfunn." Den utstrakte bruken av, og den påfølgende usikkerheten rundt, integrasjonsbegrepet har fått konsekvenser for hvordan det interaktive aspektet eller samspillet mellom gruppene vurderes.

3.4 INTEGRASJONENS RAMMER OG BETINGELSER

Av faktorer som påvirker integrasjonen kan det ifølge John Goldlust og Anthony H. Richmond (1974) skilles ut tre hovedkategorier:

1) Før-migratoriske egenskaper ved innvandrerens som influerer integrasjon

Goldlust og Richmond trekker frem fem avgjørende karakteristikker ved innvandrerens som påvirker vedkommendes tilpasning i mottakersamfunnet. I følge forfatterne er utdanningsbakgrunn og yrkeserfaring, samt graden av urbanisering fra hjemlandet, demografiske karakteristikker, overbevisninger og motivasjonen bak innvandringen de viktigste faktorene.

2) Situasjonen i mottakerlandet

Det er mange forhold ved mottakersamfunnet som kan påvirke tilpasningen og inkluderingen av innvandrere. Goldlust og Richmond (1974) trekker frem seks variabler som kan være viktige når det gjelder mottakerlandet som struktur. Goldlust og Richmond sier de viktigste forholdene er den demografiske sammensetningen av mottakerlandet, graden av urbanisering, nivå av industriell/post-industriell utvikling, politisk organisering, graden av kulturell ensrettethet eller pluralisme og mottakerlandets sosiale stratifisering. Situasjonen for innvandrerne kan variere stort avhengig av om de bosetter seg i en storby eller for eksempel på et tettsted. Goldlust og Richmond sier at "Even within a single country..., it cannot be assumed that the experience of immigrants in one part of the country will be identical with those entering or settling elsewhere" (Goldlust og Richmond 1974:200).

Hvordan innvandrerne inkluderes i den strukturelle dimensjonen avhenger av det May kaller "incorporation", og kan evalueres ut ifra to perspektiver. "First one can ask from the perspective of society at large "Is a culturally distinct group *de jure* endowed with equal rights and are *de facto* all positions of society open to the group in question and its members (equal incorporation)? Or is the

group confined to the less desirable positions and acknowledged fewer rights (differential incorporation)?" (May 2003:6). Det finnes to former for "incorporation." De består i inkludering, ved å gi innvanderne rettigheter og statsborgerskap, og ved inkludering i den sosiale strukturen. Selv om det kan finne sted ulike former for diskriminering, anser May det å tilpasse seg strukturene i det nye samfunnet som mindre problematisk. Dette grunngir han i at strukturene i utgangspunktet er egalitære, ikke-diskriminerende og ikke ladet med etnisitet.

3) Punktene over sammen med den uavhengige variabelen botid, påvirker de objektive og subjektive aspektene ved innvanderens situasjon i mottakerlandet etter ankomst. De objektive aspektene er politiske, sosiale, kulturelle og økonomiske forhold som eksisterer i mottakerlandet. De subjektive aspektene består av socio-psykologiske forhold som identifisering, internalisering og tilfredsstillelse (Goldlust og Richmond 1974:198). Konkrete eksempler på hvordan individer kan reagere på et nytt miljø identifiseres av Fife(2002) ved hjelp av Taft.

"I en oversikt over forskjellige studier om kultursjokk har Taft (1977) identifisert et antall felles reaksjoner, inkludert 1) kulturell utmattelse, uttrykt gjennom irritabilitet, søvnløshet og andre psykosomatiske forstyrrelser; 2) en følelse av tap som stammer fra det å bli dradd opp med roten fra sine kjente omgivelser; 3) avvisning fra enkeltpersoner i det nye miljøet; og 4) en følelse av avmakt ved ikke å være tilstrekkelig i stand til å takle forholdene ved det ukjente nærmiljøet." (Gudykunst og Kim 1997:358 sitert i Fife 2002:168).

Ifølge Fife kan de fire fasene forklares ved at store endringer i livssituasjonen påvirker individene psykologisk. Det er klart at innvirkningene av en endret livssituasjon "skaper stress som høyner vedkommendes emosjonelle mottakerapparat, kognisjonen, og setter ens eget fokus på ens eget forhold til verden. Hvis personen er klar over at han eller hun ikke oppfører seg i samsvar med lokale regler, eller at personen føler seg utenfor i den situasjonen han eller hun befinner seg i, kan personens eget selvilde bli skadelidende" (Fife 2002:168).

Som illustrert over, må det tas hensyn til flere faktorer når integrasjonsbegrepet benyttes. På lang sikt setter David May (2003) opp tre mulige scenarier for hvordan forholdet mellom minoritetsgrupper og majoritetsbefolkningen kan utvikle seg. En mulighet er at en gruppe, som i starten ble ansett som en innvandrergruppe, har tilnærmet seg det nye samfunnet i så stor grad at de ikke lenger anses som en separat eller utenforstående gruppe. I mer begrenset omfang er det mulig at majoritetsbefolkningen overtar normer og praksiser som de ble introdusert overfor av innvandrerguppen. Et siste mulig utfall av spillet mellom majoriteten og innvandrene, er at den etniske befolkningen og innvandrerbefolkningen sammen utvikler nye normer og handlemønstre (May 2003:6).

Tilpasning og inkludering

Innen amerikansk sosiologi ble begrepet i tiden etter den andre verdenskrig benyttet i diskusjonene om de amerikanske myndighetenes segregerings- og raseskillepolitikk. Teoretiske konkretiseringer av begreper som desegregering og integrering fra den tiden er like relevante i dag.

"Integration, as a subjective and individual process, involves attitudinal changes and the removal of fears, hatred, suspicions, stereotypes, and superstitions. Integration involves problems of personal choice, personal readiness, and personal stability. Its achievement necessarily requires a longer period of time. It cannot come overnight. It requires education and deals poignantly with the problems of changing men's hearts and minds" (Clark 1960 sitert i Gordon 1964:246).

Milton Gordon bygger videre på Clarks individorienterte definisjon, men trekker også frem strukturelle forutsetninger ved et samfunn som er bygd på en ideologi om integrasjon.

"To which we can add that, in social structural terms, integration presupposes the elimination of hard and fast barriers in the primary group relations and

communal life of the various ethnic groups of the nation. It involves easy and fluid mixture of people of diverse racial, religious, and nationality backgrounds in social cliques, families (i.e., intermarriage), private organizations, and intimate friendships (Gordon 1994:246).

Gordon mener at innvandreres integrasjon både påvirkes av en individuell prosess, og av de kulturelle som strukturelle forhold som eksisterer i mottakerlandet.

Det er flere forskere som hevder at utover de individuelle egenskapene som innvandrerens besitter, så virker også strukturelle faktorer og mottakersamfunnets evne til å inkludere det nye samfunnsmedlemmet inn på en gitt integrasjonsprosess. Noe David May forsøker å gjøre rede for i artikkelen "Theories of integration revisited: Towards an interactive model of integration strategies" (May 2003). May gjør dette ved å utvikle en interaktiv modell for integrasjon som skiller mellom adaptering (*adaptation*) og inkludering (*incorporation*). Han skiller dermed mellom innvandrernes og de innfødtes syn eller perspektiver. Som svaret på et av sosiologiens grunnleggende spørsmål, om hvordan samfunnet holdes sammen, beskriver May integrasjon som et fenomen, hvor individer på ulike måter etablerer både midlertidige og varige relasjoner til andre individ, grupper og institusjoner. Noe som dermed gjør at samfunnet opprettholdes og videreføres. Som om ikke denne grunnleggende teoretiske problemstillingen er utfordrende nok, fører bruken av begrepet integrasjon på innvandringsfeltet til at vi må tas hensyn til en variabel til. Et samfunn er i stadig endring og derfor er integrasjonen i samfunnet også en pågående og ustoppelig prosess.

"As society changes over time so does its integration. Integration is therefore an ongoing process. Integration of immigrants is always a two-sided process with the individual immigrant and her/his group on the one side and the individual native and the new society at large on the other side. Both of these sides can change in the process of immigration and the following integration" (May 2003:2).

Integrasjon av innvandrere gjør det nødvendig å benevne både innvandrernes og majoritetsbefolkningens roller, oppfatninger og forutsetninger, sier May. Integrasjonen vil ut ifra de ulike individenes og gruppenes preferanser og vurderinger bli ansett som mer eller mindre ønskelig, og ergo påvirke integrasjonen i enten den ene eller den andre retningen. May (2003) skiller derfor mellom "consensual integration," hvor de involverte grupper og individer anerkjenner legitimiteten til en gitt integrasjon. Den dikotomiske motsetningen vil bestå i en integrasjon som er eller oppfattes som konfliktskapende. "Conflictual" integrasjon mangler en gjensidig anerkjennelse av den gjensidige nytten av integrasjonen, og fører til konflikter langs etniske, nasjonale og religiøse skillelinjer. De ulike gruppenes oppfatninger er formet over tid. Dermed er miljø og bakgrunn, både blant minoriteter og majoritetsbefolkningen, en viktig forutsetning for å vurdere forholdet dem i mellom.

3.5 INTEGRERING SOM DIMENSJONER OG STRATEGIER

Tidligere teorier om integrering har normalt to siktemål. På den ene siden fokuserer teorier på tilpasningsformer eller integreringsstrategier overfor ulike samfunnsområder. Disse teoriene fokuserer på den handlende aktørens valgte strategi i ulike situasjoner. Det andre siktemålet teoriene har er at de søker å identifisere og definere hvilke arenaer som er viktigst for individet når det gjelder dets tilpasning. Her dreier diskusjonene seg ofte om å trekke et skille mellom områder som i ulik grad legger tilrette for en vellykket eller mislykket integrering. Etter å ha definert ulike arenaer for samspill og kontakt, søkes det å forklare hvordan faktorer innen de kulturelle eller strukturelle felt påvirker integrasjonsprosessen. Den første retningen fokuserer altså på aktørstrategier, den andre på dimensjoner. Jeg vil starte med å gjøre kort rede for den sistnevnte.

Ved å se på hvordan teoretikere ofte beskriver innvandreres tilpasning kan vi se hvordan de vektlegger et skille mellom integrering på kulturelle og strukturelle felt (Gordon 1963, Zink 2001, Roth 1996, May 2003). I sin modell for integrering legger Roth (1996) vekt på både kulturelle, individuelle og strukturelle faktorer som kan påvirke en integrering. Roth bruker i "Mångfaldens gränser" sin assimilasjonsmodell til å skille mellom tre ulike typer for integrering. Analogt med assimilasjonsmodellen sier han at det også her finnes flere mellomformer. Den første typen innebærer en aksept av majoritetsbefolkningens grunnverdier. Den andre typen innebærer en økning i identifiseringen med majoritetens kultur. Den tredje typen av integrasjon medfører lik deltakelse i samfunnets sentrale virksomheter (Roth 1996:19). Det kommer ikke frem hvordan han begrunner skillet mellom disse tre typene av integrasjon.

David May forsøker å problematisere nettopp denne problemstillingen eller grensetrekkingen. I et forsøk på å klargjøre forholdet mellom den kulturelle og strukturelle dimensjonene definerer May den kulturelle dimensjonen på følgende måte:

"The cultural dimension encompasses attitudes and behaviour, norms and morals, language and religion, eating and dressing habits, and other things that are expressed in daily practice and interaction, in short the lifestyle. Structural aspects are in so far part of the cultural dimension as people have to adjust their daily practice to these structures. With respect to immigration, immigrants have to adapt their daily practise after immigration to the circumstances and structures of the new society. Therefore, the way immigrants are part of the new society in the cultural dimension and the process by which they change their practice is called adaptation. The term does not at all imply that immigrants become like the natives in their daily practice, but that immigrants in one way or another have to change their practice to attain a somewhat satisfactory life in the new society (May 2003:5).

Samspillet mellom innvandrerbefolkningen og majoritetsbefolkningen avhenger videre av den konsensus om integrasjon som eksisterer gruppene i mellom. May bruker dikotomien kultur - struktur for å bygge bro over en annen ofte brukt dikotomi, den private og den offentlige sfære. Han mener denne siste

dikotomien er lite nyttig for å fremskaffe ny kunnskap, og utvikler i stedet underformer av sitt "adaptation"-begrep. Disse underdimensjonene av adaptering eller tilpasning deler han så inn i fem former: Tilpasning til strukturer og systemer, tilpasning til egen "etnisk koloni", tilpasning til livsverden-orientert interaksjon med de innfødte, tilpasning til former for deltakelse i det sivile samfunn, og tilpasning til personlige behov som ikke er mulig å registrere utenfor familiesfæren. May hevder videre at disse formene for tilpasning skjer på en ubevisst måte i daglige gjøremål.

Det andre siktemålet hos de teoretiske tilnærmingene til integreringsproblemet er å identifisere og analysere hvilke faktiske strategier som innvandrerne benytter på ulike arenaer, eller sannsynliggjøre utfordringer som vedkommende møter i bestemte situasjoner. Dette gjøres gjennom å utvikle typologier om atferd, hvor typologiene blir et resultat av en generalisering og kategorisering av konkret atferd. Denne atferden er i ulik grad påvirket av endogene og eksogene faktorer. På bakgrunn av disse faktorene rettes det her søkelyset på hvilke strategier som benyttes av det enkelte individ, og hvordan disse kan bli kategorisert og strukturert.

Det finnes mange tilpasningsstrategier innvandrere kan benytte overfor ulike sosiale systemer. Tilbaketrekking, innovasjon, opposisjon, individualisme, assimilering og segregering er noen eksempler på slike tilpasningsformer. Jeg skal i dette avsnittet kort presentere noen klassifiseringer og ofte benyttede tilpasningsstrategier.

Robert Merton regnes av mange som vitenskapssosiologiens far. Merton presenterte sin modell over rollemønstre ved hjelp av begrepet anomie. Anomie forekommer når "there is an acute disjunction between the cultural norms and goals and the socially structured capacities of members of the group to act in accord with them (Merton 1968:216). Tilpasningstypene til Merton kan sies å være motreaksjoner på et normativt press den sosiale strukturen gjør det umulig

å innfri. Denne formen for fremmedgjøring fører til avvik. Et begrep Aubert (1994) definerer på grunnlag av forholdet mellom individer eller gruppers imøtekomst av systemers normer og forventninger.

”Som regel vil det være naturlig å snakke om avvik når den ene, eller de få, opptrer i strid med systemets normer. Hvis et system unnlater å oppfylle et annet systems forventninger, eller hvis grupper eller enkeltpersoner innenfor et system står opp mot hverandre, vil det være naturlig å snakke om konflikt. For at en skal betegne en konflikt som avvik, må det finnes en tredje instans som gir den ene part rett og som derved karakteriserer den annen parts atferd som stridende mot systemets normer” (Aubert 1994:191).

Denne tvangen til å følge systemers normer virker mot sin hensikt mener Merton, den fører til ikke-konformistiske handlinger. Merton deler disse handlingene inn i fem hovedtyper. Opprørske, tilbaketrekkings, rituelle, innovative og konformistiske handlinger. Merton skiller mellom disse typologiene ut ifra deres forhold til kulturelt definerte mål, og det strukturelt definerte handlingsrommet. Typologien om opprør eller *rebellion* som Merton kaller den, grunner i en avvisning av både de kulturelt oppsatte målene, og hvordan disse skal oppnås. En *rebel* føler seg fremmedgjort og erstatter disse oppsatte kjørereglene med andre. Merton sier at dette som oftest er en kollektiv eller organisert strategi hos grupper som befinner seg i en situasjon med en oppadgående sosial mobilitet. Dette er altså ikke en strategi som benyttes av marginaliserte grupper. Den andre typologien som avviser begge formene for begrensninger i handlingsrommet er *the retreatist*. Tilbaketrekking kjennetegnes av ulike former for avvik som alkoholisme, narkotikabruk og psykotisk atferd. Merton ser på denne formen for atferd som en utmeldelse av samfunnet. Typologien om ritualisme indikerer en avvisning av de kulturelt oppsatte mål, som statussymboler og økt velstand. På tross av dette oppfyller *the ritualist* de institusjonaliserte normene som vedkommende møter i hverdagen. Den fjerde tilpasningstypologien, innovatøren, avviser eller mangler det institusjonaliserte handlingsrommet. Aktøren har internalisert de kulturelle målene, men ikke normene som regulerer de legitime virkemidlene for å oppnå disse målene.

Vedkommende deler de kulturelle målsettingene, men det eksisterer gjerne en mangel på legitime ressurser for å oppnå disse målene. Mertons siste typologi er sannsynligvis den mest utbredte. Konformisten aksepterer både de kulturelle målene og hvilke virkemidler som godtas i kampen om disse. Merton mener at mennesket er konformistisk av natur, og selv med begrensede muligheter vil personer forsøke å innfri den forventede rolleatferden.

Tabell: Mertons modell over tilpasningsformer

Tilpasningsstrategi	Kulturelle mål	Strukturelle betingelser
Konformitet	+	+
Innovasjon	+	-
Ritual	-	+
Tilbaketrekking	-	-
Opprør	+/-	+/-

Kilde: Robert Merton 1968:194

David May (2003) trekker et skille mellom individuelle og kollektive strategier for hvordan innvandrere forsøker å tilpasse seg og bli kulturelt anerkjent. Dersom mottakerlandet preges av kulturell anerkjennelse og stor likhet peker May ut fire teoretiske tilpasningsstrategier. Kollektivt vil innvandrergrupper tilpasse seg med en pluralistisk strategi dersom interne forskjeller aksepteres. Dersom innvandrergruppen som et lukket miljø krever stor grad av homogenitet vil den kollektive strategien være inkludering. Individuelle strategier for tilpasning i et idealsamfunn deler også May inn i to. Dersom samfunnet som ønskes aksepterer mangfold og kulturelle forskjeller vil individet velge en individualistisk strategi, mens dersom det søkes stor grad av homogenitet vil innvandrerens velge assimilasjon som veien å gå. Dersom derimot mottakerlandet eller den etniske befolkningen i liten grad anerkjenner innvandrernes kulturelle bakgrunn og inkluderingen skjer på ulike vilkår, vil innvandrere som foretrekker en kollektiv tilnærming i tilpasningen søke en

segregering, mens de med en individuell tilnærming vil bli marginalisert. Siden May anser integrasjon som et samspill eller en prosess mellom majoritetsbefolkningen og innvandrergruppen, vil dette utgjøre kjernen i hans interaktive modell for integrasjon. Han skiller ut strategiene segregering, marginalisering og raseskille ved å stille spørsmål om dette ikke heller er strategier for desintegrasjon. Ved å gjøre dette oppnår han å konstruere en modell hvor både innvandrerbefolkningen og den etniske befolkningen handler ut ifra fire hovedtyper av integreringsstrategier; assimilering, inkludering, pluralisme og individualisme.

3.6 INNVANDRERTILVÆRELSEN

Som jeg har gjort rede for i metodekapittelet er dette noe som kan rettes på gjennom økt bruk av forskningsopplegg som vektlegger og anerkjenner bruk av kvalitative metoder i større omfang. I siste del av teorikapittelet vil jeg derfor gjøre rede for teorier og forskning på tilpasnings-strategier og individuelle erfaringer som bygger på kvalitative forskningsopplegg.

En forfatter som har gjennomført kvalitative undersøkelser for å studere flerkulturelle ekteskap er Liv Ulveng Ndure. I sin bok "Kjærlighet over grenser - flerkulturelle ekteskap i Norge," ser hun på mange viktige sider ved det å finne seg tilrette i et nytt samfunn, og hvilke problemstillinger som ektepar med ulik kulturell bakgrunn møter. Ndure tar for seg spørsmål om tilpasning, omstilling, venner, roller, språk, religion, forhold til barn og familie. Dette er en bok som setter flere interessante problemstillinger på dagsorden. Informantene i denne boka er nordmenn og deres utenlandske ektefeller. De utenlandske ektefellene kommer både fra europeiske, afrikanske, søramerikanske, arabiske og andre vestlige land. Noen problemstillinger er mer relevante for ekteskap der de kulturelle forskjellene er mer eksplisitte, enn det som er tilfelle hos informantene

som deltok i denne undersøkelsen. Dette gjelder for eksempel forskjeller mellom partnerne i synet på barneoppdragelse, religion og mannlige/kvinnelige roller. Boken tar opp en rekke spørsmål som også vil være en del av materialet her. Eksempler på slike problemstillinger er avgjørelser om hvor ekteparet skal bo, tilpasningsfasen, forholdet til venner og familie, og spørsmål knyttet til språktilegnelse og kommunikasjon. Jeg skal kort gå gjennom hovedfunnene i denne boka som er relevante for problemstillingen i denne oppgaven.

Hvordan et individ eller en innvandrers forhold til arbeidsmarkedet påvirker vårt syn på vedkommende. Under kapittelet om tilpasning-omstilling refereres det til Juanita fra Mexico som er gift med norske Jon. "Foreldrene til Jon var i begynnelsen veldig skeptiske til Juanita. "Det virket som de godtok meg mer etter at jeg fikk meg jobb, og de synes det er veldig fint at jeg forsørger Jon mens han studerer," sier hun (Ndure 1991:21). Deltakelse i arbeidslivet åpner altså ikke kun for at vedkommende det gjelder skal føle seg inkludert i samfunnet. Deltakelse i arbeidslivet påvirker altså i tillegg hvordan man blir oppfattet av andre. Dersom man er utenfor arbeidslivet kan man bli stigmatisert både som en snylter og som lite integrert. Dersom man har en jobb gjelder det samme, men med motsatt fortegn. Det er ikke kun de ytre sosiale omgivelser som danner seg bestemte inntrykk av innvandrere på grunn av tilknytning til arbeidslivet. Det samme er i minst like stor utstrekning gjeldende for medlemmene i familiene man er giftet seg inn i.

I kapittelet som har overskriften "Hvor skal vi bo?" refereres det til Ida fra Norge og Matheo fra Spania. Etter ha vært bosatt i en større by på Østlandet ble Matheo "deprimert" og begynte å lengte hjem til Spania. Ida og Matheo bestemte seg så for å flytte ut på landet, og merket fort at miljøet var bedre. Men det var vanskelig for Matheo å få jobb, og han fant ikke så mange venner. Ida ble eneforsørger og på grunn av språket ble det alltid hun som måtte ordne papirer o.l."(Ndure 1991: 32). Her er det mange viktige poenger å ta tak i. Hjemlengsel og depresjon kan ramme mange innvandrere av ulike årsaker. Selv om den

nevnte Matheo hadde jobbet i Norge før de flyttet ut på landet ble det nå vanskelig å finne jobb. Selv om paret oppfattet miljøet på landet som bedre var det likefullt vanskelig for spanjolen å etablere et sosialt nettverk, og skaffe seg venner.

To andre aspekter ved dette ekteparet sine beretninger som er relevante, er at den norske parten ble eneforsørger i perioder og at vedvarende vanskeligheter med å tilegne seg det norske språket, førte til at den norske parten får en stor del av ansvaret for å ordne praktiske ting for hele familien. Det danner seg et avhengighetsforhold mellom partene i ekteskapet, som varierer med tid og livssituasjon. Man har gjerne forestillinger om at innvandrerne kontinuerlig forbedrer sine egenskaper og evner som samfunnsborgere, og glemmer muligheten for tidvise tilbakeslag helt. Det er derfor viktig å huske på at endringer i tilværelsen for en person, kan ha stor innflytelse både på individet det gjelder, kjernefamilien forøvrig og forholdet dem imellom.

Under kapittelet om Mannlige og kvinnelige roller står det mer om erfaringer rundt språk og roller. Et av hovedpoengene i dette kapittelet er at språk kan være konstituerende for rollefordelingen i forholdet.

”Rollefordelingen kan også ha noe med språk å gjøre. Språkbeherskelse er makt, slik at den som kan språket best i det landet paret bor, gjerne tar ledelsen. Grete forteller at hun skyver Victor til side når noe skal forklares på norsk til håndverkere og andre, det samme sier Anne, noe som føles vanskelig for deres menn å akseptere. Dette er ikke alltid lett å takle, spesielt hvis den utenlandske part er mann, og fra hjemlandet vant til at det er mannen i huset som skal ordne opp for familien. I tillegg er norske kvinner opplært til å være selvstendige fra de er ganske små. De gifter seg ikke lenger for å bli forsørget og tatt vare på, slik det var vanlig i gamle dager” (Ndure 1991:43).

Språk konstituerer altså arbeidsfordelingen mellom partnerne. I enkelte tilfeller kan til og med maktbalansen forskyves internt. Ndure sier at det spesielt er menns selvbilde som blir påvirket av å ikke være den forsørgende og sterke familiefaren, som de er vant med fra hjemlandet. I kombinasjon med norske

kvinner uavhengighet, kan dette bli vanskelig å takle for mange menn. Jeg tror nok at disse konklusjonene til en viss grad er riktige, men at de ikke vil være gjeldende for alle menn. Forfatteren glemmer muligens deler av innholdet i sin egen bok. Der, som nevnt over, den norske og studerende Jon og hans familie ikke hadde noen problemer med å akseptere at hans kone arbeidet og forsørget paret for en periode. At menn er mindre tolerante eller mer følsomme når det gjelder avhengighet i et parforhold kan være riktig. Det kan også være slik at kvinner, på tross av sin selvstendighet, fortsatt har større toleranse for, og i større grad aksepterer å bli forsørget. Kvinner vil dermed i begrenset utstrekning se på dette som et problem, og heller se det som et felles gode.

Under kapittelet med overskriften "Språk-kommunikasjon" redegjør Ndure for problemstillinger knyttet til kommunikasjon og tilhørighet.

"Når paret i tillegg er vokst opp med to forskjellige morsmål, kan det være vanskelig å finne de rette ordene for det som ønskes sagt. Det finnes dessuten ord som ikke kan oversettes. En av de utenlandske mennene jeg snakket med sa det slik: "Jeg føler at jeg mister noe av meg selv og min personlighet i oversettelsen." Den utenlandske part føler seg utenfor sammen med nordmenn, og den norske part føler seg utenfor sammen med bare utlendinger som snakker samme språk. Flere par har laget sitt eget språk, med blanding av den utenlandske parts morsmål, norsk og engelsk eller fransk. Kommunikasjon foregår jo også på andre måter enn gjennom samtaler. Vi har kroppsspråk, noe som er ganske forskjellig fra land til land. Et fast håndtrykk kan oppfattes forskjellig beroende på hvem du håndhilser på, og hvordan vi kler oss og ellers oppfører oss" (Ndure 1991:50).

Vanskeligheter med å snakke like perfekt på et fremmed språk som vi ville ha gjort på vårt eget morsmål er ikke oppsiktsvekkende. Det jeg tror er mer vesentlig er utsagnet om at man føler at noe går tapt i prosessen. Det kan være en spissformulering, eller som informantene hevder - sin egen personlighet. Når man bruker litt ekstra tid på å finne frem til ordene, er det kanskje naturlig at man er mer bevisst dette selv, enn det omgivelsene er. At parter i et blandingsekteskap etablerer sin egen form for kommunikasjon, kanskje til og

med et eget språk, er et viktig punkt. Kjærligheten er kjent for å overvinne de fleste utfordringer, og dersom det oppstår vanskeligheter kan disse overvinnnes av ren viljestyrke, med litt hjelp fra de eksisterende ressursene og kreativitet.

Et siste poeng jeg har valgt å ta med her, er de konsekvenser omgivelsenes syn på den innvandrende part kan få for den norske partneren. Vi møter i kapitlet om religion Irene og Nick. "Irene og Nick har mange bekjente som lever i flerkulturelle parforhold. Irene har fått en del nye venner, samtidig som hun har mistet gamle. Hun har opplevd at flere av hennes venninner har tatt avstand fra henne fordi de ikke kan forstå Nick og hans væremåte" (Ndure 1991:69). Det er flere elementer ved ens personlighet som kan føre til at man ikke kommer overens med sin livspartnerens venner, og som med kommunikasjon, noe som går begge veier. Dette trenger ikke å være begrenset til den norske partners venners aksept av den utenlandske partneren, i like stor utstrekning vil det gjelde den utenlandske partnerens venner i Norge, og deres syn på den norske partneren.

Det er flere ressurser som påvirker informantenes opplevelse av egen og andres integrasjon i Ndures bok. Forhold til arbeidslivet er viktig for å føle seg nyttig, det samme er evnen til å utføre dagligdagse gjøremål. Begge disse faktorene påvirkes av hvor godt de snakker norsk. I tillegg ser vi at innvandrerne vektlegger betydningen av å ha et inkluderende sosialt miljø rundt seg. Den faktoren som vektlegges i størst grad er familiens viktige rolle. Familieenheten beskytter, bistår og tilpasser seg behovene til den enkelte. Selv om enkelte utenlandske ektefeller i stor grad føler seg avhengige av hjelp i mange situasjoner, er dette også en ressurs.

3.7 TILPASNINGSFASER

Kultursjokk og omstilling

Det er ikke enkelt, verken for familier eller enkeltindivider, å tilpasse seg og håndtere en ny hverdag i et fremmed land. Litteratur om fasene for tilpasning er ofte siktet inn på å forberede personer eller familier som flytter utenlands. Informasjon om typiske reaksjoner og erfaringer, i henhold til hva man møter som nyinnflyttet i et fremmed land kan være til stor hjelp. Både for personer som befinner seg i en slik situasjon og for de som jobber med integreringsproblematikken på ulike felt og nivåer. I sin teori om tilpasningsfaser legger Agnes Fife til grunn to begreper om menneskers forhold til sin egen og den nye kulturen: "En person som er vokst opp innenfor sin egen velkjente kultur og tar den for gitt, er blitt "enkulturert" inn i den. Når personen så flytter inn i en ukjent kultur og må lære den nye kulturens regler for samhandlinger, kan vi kalle denne prosessen "innkulturering". (Fife 2002:169). Agnes Fife (2002) presenterer i sin bok "Tverrkulturell kommunikasjon" en definisjon av begrepet kultursjokk, og hva dette innebærer.

"Kultursjokk kan defineres som følelsen av å være annerledes og uten tilhørighet i et nytt kulturelt miljø. Mens den kjente verden er forsvunnet, er alt det nye fremmed. Når mennesker møter det ukjente, oppstår frykt og usikkerhet. Tilstanden kan også beskrives som kulturell tretthet, fordi den vanligvis oppstår noen måneder etter ankomst til et miljø hvor en først følte glede og spenning over nye opplevelser. Som nevnt ble begrepet kultursjokk først brukt av Oberg da han karakteriserte tilpasningsstadiene en person må gjennomgå ved et kulturbytte som 1) bryllupsreisen da en er entusiastisk og optimistisk, og som kan vare opptil tre måneder; 2) fiendlighetsstadiet - med følelsesmessig motstand mot alt som er annerledes enn hjemme, og behov for samvær med egne landsmenn; 3) et bedringsstadium - med bedre takling; og 4) når tilpasningen er i gang og nye skikker læres, og angst og usikkerhet forsvinner"(Fife 2002:167).

Fife skriver videre at mange opplever innkulturering som en prosess bestående av omstillingsvansker og kultursjokk. "Det er gjennomført mange undersøkelser

som viser at tilpasningen skjer i opp- og ned-kurver. Når en er "nederst" i en U-kurve, er en misfornøyd og pessimistisk, men dette kan senere endres til mer optimisme. Disse teoriene ble senere tilpasset til en modell som viser en såkalt U- og W-kurve som inkluderer hjemkomst (re-entry shock)" (Fife 2002:170). Hun sier videre at problemene for individet oppstår spesielt når mottakersystemet, eller det sosiale systemet, ikke er tilpasset innflytternes behov. Dermed indikeres det at den flerkulturelle tilpasningen er mer et spørsmål om system enn et problem på et individuelt nivå.

Mary Haour-Knipe skiller, i sin bok "Moving families - Expatriation, stress and coping," mellom tre slike typiske faser. Det er store likhetstrekk mellom de fasene som Haour-Knipe finner i sitt undersøkelsesgrunnlag og de fasene Fife skisserer.

Den første fasen kaller Haour-Knipe "bryllupsreisen." Denne innledende fasen varer vanligvis de første to til seks månedene. De nyankomne er glade og søkende og befinner seg i en tilstand av beruselse. Denne gleden er forbundet med oppdagelser av nye steder, å treffe nye bekjente, å finne seg tilrette i sin nye bopel og starte et nytt kapittel i livet. En av hennes informanter ordlegger seg slik: "I loved it from the beginning. All those very commonplace things - the doctor, the grocery store, the cleaners, the hardware store - are an adventure. You get a feeling of being a pioneer, of conquering. It`s a good feeling: it makes you feel strong. It makes you feel euphoric, the honeymoon" (Haour-Knipe 2001:195).

Når den første og spennende fasen så er over, gis individene tid til å reflektere og rette oppmerksomheten mot ulike problemer. Det som i startfasen ble sett på som sjarmerende anekdoter om kulturforskjelle,r har nå blitt transformert til et uutholdelig og uforståelig særtrekk. Når gamle venner foreløpig ikke har blitt erstattet av nye, begynner ensomheten å melde seg og man starter å tvile på om den rette beslutningen ble tatt. Haour-Knipe kaller denne andre fasen av

tilvenning for "depresjonsfasen." "After the first four or five months of adventure there were some frustrations. I've always been a very social person, and there was nobody to do things with, like go to a baseball game. Not having that escape made me realise I was in a place where I didn't have any roots and probably wasn't going to develop any" (Haour-Knipe 2001:196).

Den tredje, og siste fasen som Haour-Knipe identifiserer, kaller hun "levelling-out" ("utjevningsfasen", min oversettelse). I denne fasen har depresjonen startet å avta i styrke og personene/familiene starter å finne seg til rette i deres nye livssituasjon. Kulturelle ulikheter vurderes mer objektivt, og sosiale nettverk er blitt etablert. Når så individene begynner å fungere bedre i hverdagslivet tenker de mindre på at de befinner seg i en annen kultur.

"Then the loneliness began to dissipate. I became more comfortable with the friends I was making, and began to get involved more in a women's group. I finally accepted that you're not going to change the Swiss, you're the one who has to adapt, and it begins to slowly turn around. It's not a constant up, life never is" (Haour-Knipe 2001:196)

Integrasjon er en tosidig prosess, som går over lang tid. Hvordan prosessene utvikler seg for den enkelte varierer fra situasjon til situasjon. Det kreves derfor oppfølging av informantene over lang tid for å kunne sannsynliggjøre hvilke faser som innvandrerne går igjennom. Dette er ressurskrevende, og nok årsaken til at det eksisterer en begrenset mengde forskning som retter seg inn mot denne problematikken. For å problematisere en integrasjon, må det tas hensyn til tidsdimensjonen. Dette kan gjøres ved å fokusere på viktige tidsskifter, eller de ulike prosessene som innvandrerne må igjennom. Francois Umubyeyi (2004) forteller at tidsdimensjonen ikke var av spesiell betydning for hennes informanter. Det som differensierte fasene var aktiviteter. Umubyeyi deler disse aktivitetene inn i tre kategorier, eller faser.

Den første fasen kaller hun den *initielle perioden i Norge* (min oversettelse). I sine intervjuer med høyt utdannede ikke-vestlige innvandrere tok hun her

opperfaringer og aktiviteter som det å komme til Norge, det å ta språkkurs og å få evaluert utenlandsk utdanning.

Den andre fasen retter fokuset på arbeidsmarkedet. Umubyeyi kaller denne fasen *integreringsfasen* (min oversettelse). Her ønsket hun å få frem erfaringer rundt jobbsøkerstrategier, omskolering, om innvandrerne oppnådde relevante jobber og opplevelser av diskriminering.

Den tredje og siste fasen hun velger å se på, kaller hun *den nåværende situasjonen og planer for framtida* (min oversettelse). Umubyeyi ønsker her å få informasjon om dagens jobbsituasjon og forventninger til framtida (Umubyey 2004:47).

3.8 OPPSUMMERING

Teorikapittelet har blitt skrevet med tanke på flere siktemål. Første del av kapittelet har forsøkt å klargjøre begrepets betydning og utvikling. Gjennom å redegjøre for tidligere forskning har vi sett at begrepet trenger dypt inn i flere sosiologiske kjernesporsmål. Integrasjon er et begrep som aktualiserer debatter om samspillet mellom individ, struktur og kultur, og ikke minst hva som holder disse elementene sammen. Integrasjon kan sies å være det som holder samfunnet sammen. Integrasjon er en prosess hvor enkeltindividet og samfunnet, med alle sine ressurser og erfaringer, styres av forutgående betingelser i et felles forsøk på å etablere en harmonisk og interaktiv relasjon dem imellom.

4 METODE

4.1 INNLEDNING

I metodekapittelet vil jeg redegjøre for hvilke metodiske valg og vurderinger som er truffet under arbeidet med denne masteroppgaven. Det vil her bli redegjort for mitt empiriske grunnlag, og jeg vil drøfte forskningsmessige styrker og svakheter ved undersøkelsesopplegget som er benyttet. For å kunne belyse problemstillingene i oppgaven, har jeg benyttet meg av intervjudata og sekundærlitteratur. Denne oppgaven bygger på en hovedtype av datamateriale, intervjudata. Sekundærlitteratur har vært et viktig supplement. Offentlige dokumenter er blitt brukt som illustrasjon og som en ren kilde til informasjon. Det er blitt benyttet offentlige dokumenter som lover, statistikk, stortingsmeldinger og informasjonshefter som et bakteppe for å gjøre oppgaven rikere i henhold til å avdekke kompleksiteten i de faktiske forhold som berører nyankomne innvandrere generelt, og familiegjenforente spesielt. I tillegg til egne erfaringer, er dette det samlede grunnlaget denne besvarelsen bygger på.

4.2 HVORFOR BENYTTE EN KVALITATIV METODE?

Karin Widerberg illustrerer forskjellen mellom kvalitative og kvantitative forskningsopplegg ved å trekke et skille mellom forsøk på å avdekke særegenheter og omfang av et bestemt fenomen. "Kvalitet handler om karakteren eller egenskapene hos noe, mens kvantitet er mengden av denne karakteren eller disse egenskapene. Kvalitativ forskning har derfor som formål å klargjøre et "fenomens" karakter eller egenskap(er), og kvantitativ forskning å fastslå mengden av det samme. Kvalitativ forskning er med andre ord (mer) innholdssøkende, mens kvantitativ forskning er (mer) innholdsstyrt (Widerberg 2001:15). Mens kvantitativ forskning tar for seg mange enheter, og forsøker å

analysere sammenhengen mellom et begrenset sett med variabler, åpner kvalitative undersøkelser for innsikt i individenes egen forståelse av et fenomen. Kvalitative intervjuer krever store ressurser dersom man skal intervjuer en stor gruppe eller populasjon, rett og slett på grunn av at å gjennomføre slike intervjuer er meget tidkrevende. En kvalitativ tilnærming er vel egnet til å avdekke helhetsinntrykk, og er mer sensitiv og dyptpløyende enn det som ofte er mulig ved bruk av kvantitative forskningsopplegg. Kvantitative data vil av den grunn sjelden kunne avdekke erfaringer og synspunkter som ligger utenfor det oppsatte spørreskjemaet.

Kvantitativ forskning skiller seg fra kvalitativ forskning både når det gjelder undersøkelsesteknikk og når det gjelder operasjonalisering. "Quantitativists employ distinct research techniques of data collection that allow quantification, hypotheses, measurement and operationalisation, as well as the use of quantitative methods of data analysis including statistics and computers. Qualitative researchers on the other hand use less structured techniques of data collection and analysis. Participant observation is the most common method; other methods, however, are also employed. Their emphasis is on discovery and exploration rather than hypothesis testing" (Sarantakos 1998:53). Noen vil derfor oppfatte kvantitativ forskning som en mer teknisk tilnærming for å avdekke "tørre" fakta, mens kvalitative forskningsopplegg vurderes som et eventyr eller oppdagelsesreise i ukjent terreng.

Oppfatningen av forskerens rolle fungerer også som en fin illustrasjon på ulikhetene mellom de to metodologiske tilnærmingene. I kvantitative forskningsopplegg søkes det å begrense forskerens rolle og innvirkning på datainnsamlingen, de "ukontaminerte og rene" data er et kjennetegn hos den positivistiske forskningstradisjonen. I kvalitative undersøkelser er derimot forskerens rolle under innsamlingen av datasettet helt avgjørende. Forskeren har under et kvalitativt prosjekt flere roller og statuser. Forskeren deltar både som observatør, transkribent, deltaker, oversetter og analytiker. Graden av

delaktighet eller deltakelse er vesensforskjeller som Sarantakos trekker frem for å skille mellom kvantitativ og kvalitativ forskning. "The researcher in quantitative research is thought to assume a rather 'passive' role during data collection. In qualitative research the investigator is taken to be actively involved in the process of data collection and analysis and to be more aware of the flow of the process than the quantitative researcher" (Sarantakos 1998:54).

Kvalitative intervjuer

"Qualitative interviewing is a great adventure; every step of an interview brings new information and opens windows into the experiences of the people you meet. Qualitative interviewing is a way of finding out what others feel and think about their worlds. Through qualitative interviews you can understand experiences and reconstruct events in which you did not participate. Through what you hear and learn, you can extend your intellectual and emotional reach across time, class, race, sex, and geographical divisions" (Rubin and Rubin 1995:1).

Det kan benyttes et bredt spekter av tilnæringer til intervjuet som metode og som kilde til data. Typene av intervju er mangfoldige, både når det gjelder tilnærming til og syn på intervjuobjektene. De avhenger i tillegg av intervjuets tema og hva man ønsker å beskrive. Møtet mellom forskeren og intervjuobjektet, og dette møtets innflytelse på gyldigheten av datagrunnlaget, har alltid blitt grundig diskutert i de ulike samfunnsvitenskapelige forskningsmiljøene. Jette Fog "ser på interviewet - og den konkrete interviewundersøkelse som helhet - som den menneskelige og mellommenneskelige process, den også er. Dette betyr en proces, der er regulert af de psyko-logikker, som i øvrigt er virksomme i og blandt mennesker. Det kunne synes søgt eller overflødig at tale så meget om psykologiske processer i denne forbindelse. Men jeg tror, at tilstedeværelsen af dem er så selvfølgelig og så meget en tavs forudsetning, at den har unddraget sig den bevidste viden" (Jette Fog 1998:11).

Marks og Yardley (2004) skisserer tre av de viktigste og mest fremtredende typene av intervju ved å gradere dem etter deres strukturelle oppbygging og antallet berørte temaer. Strukturerte intervjuer "utilises a structured interview schedule, containing a fixed set of questions. Most have fixed choice answers, which are coded in a standardised way. Structured interviews are sometimes accompanied by a written questionnaire, which elicits demographic information" (Marks and Yardley 2004:40). Her kjenner vi igjen karakteristikk som også gjør seg gjeldende ved spørreundersøkelser og opinionsmålinger. Det trenger i bruk av denne typen av intervjuer ikke alltid å være fysisk nærhet mellom forsker og den intervjuede.

Den andre typen av intervjuer som Marks og Yardley trekker frem er semi-strukturerte intervjuer. "The semi-structured interview is based upon an interviewguide with typically five to eight broad questions, plus probes to supplement them if respondents have difficulty in elaborating their perspectives... The same questions are administered to all respondents. This allows the researcher to compare across interviews while simultaneously permitting each respondent to move into uncharted territory, and have their particular line of thought pursued. The order of questions may vary, and the probes cannot be standardised since they try to pursue what the particular respondent says" (Marks and Yardley 2004:40). Denne formen for intervju tar opp flere, gjerne relaterte temaer. Hovedspørsmålene vil alltid være de samme, men intervjueren kan følge opp informantens svar gjennom å stille oppfølgingsspørsmål. Oppfølgingsspørsmålene vil være viktige for å øke forståelsen mellom informant og intervjuer, og vil på denne måten fremskaffe nye og verdifulle opplysninger.

Den tredje hovedtypen av intervju er dybdeintervju, der forskeren begrenser fokus i spørsmålsstillingen til et svært begrenset antall områder eller temaer. "The depth interview covers one or two key issues in great detail and the interviewee's perspective shapes what the interviewer follows up. It avoids all a

priori categorisation that may impose upon the naturalistic worldview of the interviewee. It is sometimes termed an 'ethnographic interview'... This type of interview overlaps with the narrative interview" (Marks and Yardley 2004:40).

Den intervjustrukturen som ligger nærmest den som er benyttet i denne oppgaven er en kombinasjon av de sist nevnte typene av intervju. Siden viktigheten av de ulike sidene ved informantenes liv i forhold til integreringsprosessen var uklare, var det nødvendig å avgrense temaene til tre hovedområder. De familiegjensforentes sosiale liv, deres forhold til arbeidslivet og forholdet til myndighetene. Under hvert av disse hovedområdene var det en rekke underspørsmål som jeg forsøkte å følge opp etter hvert som intervjuet gikk sin gang. På denne måten kunne både informantene og jeg styre intervjuet og samtalen mot de temaene vi fant mest relevante. Jeg kunne styre samtalen slik at områder jeg fant vesentlige for problemstillingene ble belyst, mens informanten fikk frihet til å redegjøre for sidene ved de temaene som var av størst relevans i henhold til vedkommendes erfaringer.

Intervjudata

David Silvermann (2001) setter i sin bok "Interpreting qualitative data" opp tre hovedtyper av intervjudata, positivistiske, emosjonalistiske og konstruktivistiske. Intervjudata som bygger på positivisme prøver å generere "fakta." Det legges her vekt på validitet og reliabilitet som skal være uavhengig av undersøkelsessettingen og mulig å reprodusere. For å oppnå dette brukes det gjerne et tilfeldig utvalg av informanter og standardiserte spørreskjema. Den hovedretningen som Silvermann kaller for emosjonalisme ser intervjuobjektet som et opplevende subjekt. Et subjekt som genererer autentiske erfaringer og innsikt i det undersøkte tema. For å kunne gjøre dette er det nødvendig med forutgående og dyptpløyende deltakende observasjon. Denne deltakende observasjon skal danne grunnlag for at forskeren skal være forberedt i

gjennomføringen av ustrukturerte intervjuer. Intervjuobjektene innsikter åpenbarer seg ved bruk av åpne intervju spørsmål. Den tredje retningen bygges kalles konstruktivismen. I denne siste retningen ligger fokuset på hvordan mening er gjensidig konstruert i intervju relasjonen. Intervjuet behandles mer som et emne, enn som kun en forskningskilde. Forklart på en annen måte studeres det hvordan intervju objektet konstruerer narrative forløp og hvordan utviklingen i fortellingen konstruerer mening (Silvermann 2001:86).

Elementer av alle tre formene for intervjudata er inkludert og tatt hensyn til i strategien for å fremskaffe et best mulig datamateriale til denne oppgaven. Positivistisk faktisitet er grunnleggende og en selvfølge å etterstrebe, selv om det kan diskuteres om det er mulig å oppnå. Emosjonalismens empati mener jeg er ivaretatt i henhold til mine personlige erfaringer med personer i samme situasjon som intervju objektene.

Det finnes flere potensielle kommunikasjonsmetoder som kan være fruktbare for å samle inn data i en intervju setting. Det ble i denne masteroppgaven benyttet en intervju teknikk som er utbredt og som har vist seg spesielt nyttig når det gjelder å innhente informasjon om og illustrere flyktingefamiliers opplevelser og forståelse av sin egne situasjon, denne kalles "sirkulær kommunikasjon." Det bygges her videre på tidligere svar som intervju objektet har gitt. På denne måten vil det kunne være mulig å kontrollere for den usikkerheten som kan oppstå i et intervju umiddelbart. "Hensikten er å plassere innholdet av svarene inn i et nytt spørsmål, som vil klarlegge relasjoner og bekrefte og/eller avkrefte hypoteser... Det finnes reflekterende sirkulære spørsmål og deskriptive sirkulære spørsmål. Spørsmål for å få fram informasjon som bidrar til eller modifierer hjelperens forståelse av systemiske koblinger" (Qvale et al.1999:42).

4.3 UTVALG OG UTVALGSPROBLEMATIKK

I dette avsnittet skal jeg skissere hvem som er mine informanter og hvilke framgangsmåter som er benyttet under rekrutteringsarbeidet.

Etter en kort presentasjon av meg selv og prosjektets problemstilling, kontrollerte jeg at informantene oppfylte kravene for å være informanter. Disse kravene bestod i at de hadde søkt om familiegjening, at de var gift med en etnisk nordmann og at de hadde vært i Norge i minst et års tid. Dersom disse kravene ble oppfylt spurte jeg om de kunne tenke seg å delta i et intervju som sannsynligvis ville vare i 25 til 30 minutter. For de det ikke passet for på det aktuelle tidspunktet, ble det avtalt å gjennomføre intervjuet en annen gang. Intervjuene som var avtalt på forhånd på denne måten ble alltid gjennomført innen en uke etter den initielle kontakten ble etablert.

Hvem er mine informanter? En kort presentasjon av informantene

De familiegjengte er en gruppe som, på en og samme tid, både er heterogen og homogen. Heterogen med tanke på alderssammensetting, yrkes-, utdannings- og sosial bakgrunn og liknende. Homogen i henhold til at de har kommet til Norge av samme grunn, for å være sammen med sin familie eller ektefelle. Informantene i denne masteroppgaven er 10 italienere som har fått innvilget oppholds- og arbeidstillatelse i Norge på grunnlag av familiegjening med sin norske ektefelle.

Samtlige intervjuer ble gjennomført i løpet av en periode på cirka tre måneder, fra august til oktober 2005. Informantene som ble rekruttert består både av en gruppe foreldre som driver en liten privat italiensk barnehage, hvor de arrangerer språkkurs for sine barn en gang i uka, og disse foreldrenes venner og bekjente. Dessuten ble det ble rekruttert informanter etter personlig oppmøte

ved italienske restauranter og barer i Oslo-sentrum. Vervingen av dette utvalget medførte at den geografiske spredningen ble minimal, og har av den grunn begrenset seg konkret til beboere i indre Oslo by eller Asker og Bærum. Samtlige respondenter sogner dermed til områder i, eller innen en radius på 50 kilometer fra, Oslo. Dette innebærer at innvandrerne som er informanter i denne besvarelsen har en annen mulighet til utfoldelse enn hva innvandrere i andre og mindre bostedskommuner har. På mindre steder der alle kjenner alle kan det være større nærhet eller bedre oppfølging enn i en by som Oslo. Oslo er en liten by sett i en internasjonal målestokk, men er tross alt en hovedstad. Kulturtilbudet er større og mer variert, det samme kan sies om innbyggerne. De sosiale omgivelsene blir derfor forskjellige fra det vi kan vente oss for eksempel i en utkantsbygd eller en småby. Som jeg har vært inne på i teorikapittelet er det lettest for innvandrere å tilpasse seg en grad av urbanisering som de er vant til. Det danner seg her altså to problemstillinger som kun i begrenset grad vil bli forfulgt videre i denne besvarelsen. Er det den sosial nærhet og potensielle oppfølging som en bygdeby kan tilby, eller storbyens pluralisme som har størst og best effekt når det gjelder integrering av innvandrere? Den andre problemstillingen omhandler forskjeller i urbanisering mellom Oslo og omegn, og Italia. ut ifra egne erfaringer og informantenes tilbakemeldinger er Oslo å regne som en middels stor by i italiensk målestokk. Oslo som bosted oppfattes heller som for liten, enn for stor.

Det er undertegnede inntrykk at informantene i dette utvalget er en særdeles ressurssterk, og høyt utdannet gruppe. Uten at det var min intensjon å kun intervju italienerne med en akademisk bakgrunn ble det til slutt slik at samtlige informanter har utdanning på universitets- eller høyskolenivå. Alt fra personer med siviløkonomisk bakgrunn til psykologer, arkitekter, biologer, sykepleiere og filosofer er blitt intervjuet i forbindelse med denne oppgaven. Alle hadde fullført utdanningen sin i utlandet før de kom til hit, med ett unntak. En respondent hadde studert ett år ved et universitet i Norge som

utvekslingsstudent. I tillegg viste det seg at samtlige behersker en rekke forskjellige fremmedspråk, som for eksempel engelsk, fransk og tysk.

Alderssammensetting

Den aldersmessige spredningen blant respondentene varierte fra 23 år til 37 år. Dette kan sies å være et stort spredningsmål, men illustrativt i henhold til at denne gruppen nok har store variasjoner når det gjelder nettopp alderssammensettingen. Kvinnene, som utgjør den største andelen av respondentene, sprer seg aldersmessig over hele aldersspekteret, den yngste er altså 23 og den eldste 37 år gammel. Når det gjelder mennene er den yngste jeg har intervjuet 31 år og den eldste 37 år. Aldersforskjellene gir også utslag når det gjelder lengden på oppholdet i Norge. De eldste har bodd her lengst. Botiden i Norge varierte fra ett og et halvt til tolv år. En svakhet i dette undersøkelsesopplegget blir dermed på tross av at den geografiske spredningen i bosted som vi finner blant de familiegjennforente er liten, så vil miljøet eller samfunnsstrukturen være forandret over tid. Oslo er en by som har vokst og forandret seg mye de siste årene, og det må derfor tas høyde for forskjeller i opplevelsene av mottakermiljøet mellom de som har levd i Norge lengst og de som mer eller mindre nylig har kommet til landet. I denne sammenheng kan longitudinelle studier ha mange fordeler som metode.

Rekrutteringsvansker og undersøkelsens generaliserbarhet

Utvalget i undersøkelsen skulle opprinnelig bestå av europeiske innvandrere som har inngått ekteskap med etniske nordmenn og som er kommet til landet på grunnlag av familiegjennforeningsordningen. Etter gjentatte forsøk på å rekruttere informanter med bakgrunn fra vest-Europa generelt falt avgjørelsen på å begrense rekrutteringen til et enkelt land eller miljø. Hovedpersonene i

denne studien ble til slutt italienske borgere som har norsk ektefelle, og som har fått oppholdstillatelse her i landet på bakgrunn av nettopp sine relasjoner til norske statsborgere via en formell familiegjenforenings søknad til utlendingsmyndighetene. Siden dette er individer som er lite synlig som gruppe visste det seg at det skulle bli mer vanskelig å spore opp informanter enn først antatt. Etter gjentatte forsøk på å ha kontaktet ulike språkinstitutter for innvandrere, både private og offentlige, stod jeg fortsatt på stedet hvil. Og den dag i dag ventes det fortsatt på tilbakemeldinger fra flere hold. Jeg kontaktet for eksempel ulike interesseorganisasjoner som bistår innvandrere med alt fra advokathjelp til mer dagligdagse problemstillinger, også det uten hell. Siden det skulle vise seg å være så vanskelig å fremskaffe intervjuobjekter ble tankene om å gjennomføre en rekke intervjuer med vesteuropeere fra en rekke land til slutt skrinlagt. Når det så åpenbarte seg en mulighet til å rette fokus i retning av kun et land ble dette vurdert som metodologisk og praktisk riktig å gjøre. Utover kravene om form for oppholdstillatelse, minst ett års botid i Norge og landbakgrunn er det ikke stilt noen andre krav til intervjuobjektens bakgrunn for å kunne delta.

Den viktigste årsaken til at jeg har valgt å se på vesteuropeiske innvandrere er at det har blitt rettet lite oppmerksomhet mot denne gruppen av innvandrere. Når jeg så først skulle velge ut en gruppe med informanter basert på opprinnelsesland falt valget egentlig ganske tilfeldig på italienere. Dette skyldtes både at det som nevnt skulle vise seg vanskelig å få tak i informanter fra andre land og at det så fant sted en dominoeffekt etter den første kontakten med en person vi kan kalle en portåpner inn til det italienske miljøet ble etablert. Det passet meg bra at informantene til slutt ble italienske, ikke minst på grunn at jeg selv har bodd og studert i Italia en periode. Det ville derfor også være mulig å innhente intervjudata som ikke bar preg av stor usikkerhet grunnet mulige kommunikasjonsproblemer eller andre mindre alvorlige former for språklige misforståelser. Jeg vil si at dette gav meg et fortrinn både for å forstå deres kulturelle bakgrunn og ståsted, og i henhold til å ha full kontroll over

intervjusituasjonen under episoder der informantene ubevisst benyttet et italiensk ord eller uttrykk i sine svar.

Selv om jeg har valgt å fokusere på italienere i denne besvarelsen vil jeg anta at mange av de forholdene som blir tatt opp til drøfting i denne oppgaven også vil gjelde for andre vesteuropeere. Familiegjennforente fra andre vesteuropeiske land, som for eksempel Tyskland, Spania, Hellas og Frankrike, vil være i samme situasjon som informantene fra Italia. Det å ta for seg italienere vil derfor kunne være en mulig vei til å generalisere livssituasjonen til også andre innvandrergupper som anses å være ressurssterke. Innvandrere fra Europa befinner seg, på grunn av EØS-samarbeidet, i en situasjon der mulighetene for mobilitet på tvers av landegrensene er stor. De er også i besittelse av en rekke andre ressurser som kan tenkes å bidra til at en integreringsprosess kan foregå mer eller mindre friksjonsfritt. Noen eksempler på disse ressursene kan bestå i kulturell nærhet, språkkunnskaper og ektefelles hjelpelighet i integrasjonen. Siden dette er en undersøkelse som begrenser seg til et lite antall informanter vil jeg likevel ikke hevde at dens funn kan danne grunnlag for en generalisering av andre grupper. Studien er mer innrettet etter å identifisere utfordringer som er relevante for de familiegjennforentes situasjon.

4.4 DATAINNSAMLINGEN

Hvor mange intervjuer ble gjennomført?

Det ble tatt sikte på å intervju 10 personer som er gift med en etnisk nordmann eller kvinne og som derigjennom har fått godkjent opphold i Norge på grunnlag av familiegjennforeningsordningen. Disse ble rekruttert ved hjelp av snøballmetoden og oppsøkende virksomhet. Den kjønnsmessig fordelingen blant respondentene ble på 3 menn og 7 kvinner.

Samtlige intervjuer ble tatt opp på bånd. I tillegg ble det tatt egne notater underveis og skrevet et kort sammendrag etter at intervjuet var gjennomført. At samtalen ble tatt opp ble informantene gjort oppmerksomme på før eller ved starten av intervjuet. Selvfølgelig var dette en helt frivillig sak og ble opp til vedkommende på selvstendig grunnlag å avgjøre. Det kom ingen innsigelser mot dette fra intervjuobjektens side. Det samme gjaldt dersom undertegnede vurderte en intervjusituasjon dit hen at den i noen grad ble influert av en slik ekstern faktor som en båndopptaker, eller til og med notatskriving, ville kunne være. Men disse forhåndsbekymringene viste seg å være overdrevne og unødvendige.

For å sikre trygghet i intervjurelasjonen ble det lagt opp til at informantene selv fikk bestemme tid og sted for når intervjuene skulle gjennomføres. En fleksibilitet jeg trodde ville være viktig, også med tanke på lengden av intervjuet. Det viste seg at den oppsøkende virksomheten på ulike samlingssteder for italienerne gav mulighet til både å gjennomføre intervjuer og rekruttere informanter ved hvert møte. På det mest produktive var det mulig å gjennomføre to intervjuer og rekruttere to nye informanter på en kveld.

Intervjuenes varighet varierte lite. Det lengste intervjuet tok litt over en time å gjennomføre, mens det korteste varte i 45 minutter. Det ble tatt høyde for at dersom det var ønskelig eller nødvendig med et oppfølgingsintervju, så ville dette bli vurdert i hvert enkelt tilfelle. Det har vist seg at det ikke vært nødvendig med oppfølgingsintervjuer. Før selve rekrutteringen av informanter fant sted vurderte jeg det slik at de burde ha oppholdt seg i Norge i minst et år for å kunne delta i undersøkelsen. Krav til lengde på oppholdet i Norge altså botid, ble ikke et ekskluderende element for noen av respondentene. Det viste seg at intervjuobjektene hadde botid som varierte fra ett og et halvt år til 13 år, og det ble dermed vurdert som at det tidsmessige minstekravet til oppholdets lengde pålydende et år ble oppfylt av samtlige respondenter.

Det ble i denne masteroppgaven tatt i bruk intervjudata med bakgrunn i at flestparten av de empiriske studiene innen dette fagfeltet retter fokus på strukturelle og organisatoriske aspekter ved integrasjonsproblematikken. Betty Beach sier det slik: "Contemporary research, dominated by a logical positivist paradigm, seeks to isolate, control, and predict discrete variables. In emulating the hard sciences, social scientists typically rely on quantitative methods to test differences between comparable groups, aiming at maximum generalizability over large numbers of subjects. Pragmatically, this means that researchers, straining to be objective, only rarely come in direct contact with their subjects, infrequently solicit the subjects' own viewpoints or perception, and avoid real-life settings in favor of the more classic, experimentally controlled conditions of the laboratory (Betty Beach 1989:50). Dermed blir tendensene innen denne perspektivtakingen karakterisert av en "ovenfra og ned"-holdning. Dette ønsket jeg å unngå ved å gjennomføre en rekke kvalitative dybdeintervjuer og herunder fronte en aktørbasert, eller aktørsentrert, tilnærming. Mange av intervju spørsmålene i denne masteroppgaven vil i seg selv være interessante uten videre kausalforklaringer og analyser, dette vil jeg grunngi med at det ikke forefinnes omfattende registerdata på flere av disse områdene. Dette gjelder blant annet spørsmål om sosiale fellesskap eller nettverk, opplevelse av integrering, diskriminering og hvilke strategier man har benyttet i søkingen etter arbeid séller for å tilpasse seg livet i Norge.

4.5 NÆRHET VERSUS DISTANSE

Var jeg en dyktig intervjuer?

Når man gjennomfører kvalitative intervjuer er relasjonen til intervjuobjektet viktig. Empati og innlevelse i informantens verden er viktig for i best mulig grad å avdekke fenomeners realiteter. En konstruktivistisk innfallsvinkel vil kunne rette fokus på hvordan mening konstrueres i intervju relasjonen og

hvordan fortellingen er en del av den sosiale verden den selv ønsker å beskrive (Silverman 2001:95). Med dette som et bakteppe ønsket jeg at intervjuene i størst mulig grad skulle fungere som en åpen diskusjon. Ved å vise informantene at jeg satt inne med førstehåndserfaring rundt temaet håpet jeg at de i større grad ville snakke mer direkte, åpent og ærlig enn dersom intervjuene var gjennomført som en ren veksling mellom spørsmål og svar.

Når det gjelder valg av lokalene som ble benyttet under intervjuene bar disse alltid et preg av å være et tilliggende og tilgjengelig oppholdsrom hvor vi kunne sitte mer eller mindre uforstyrret under hele intervjuet. Dersom noe i det hele tatt kan vurderes som forstyrrende, var dette heldigvis kun forbigående og potensielle intervjuobjekter. Under et par av intervjuene skjøt derfor informantene inn "Der har du nok en person som du kan spørre om å få intervju!" Informantene virket uanfektet av den samlede tiden vi brukte på å gjennomføre intervjuene, både underveis og ved slutten av intervjuene. Det var ingen som var utålmodige eller ville avslutte intervjuene av andre årsaker før jeg selv sa at jeg hadde fått svar på de spørsmålene jeg lurte på. En av grunnene til dette kan ha vært at jeg var heldig med intervjutidspunktene. De av informantene som ble rekruttert blant foreldrene til barna ved en italiensk kulturbarnehage i Oslo så meg muligens som en kilde til tidsfordriv mens de ventet på at barna skulle bli ferdige. De måtte jo uansett vente i en times tid før barna var ferdige med undervisningen eller lekningen. Heller ikke respondentene som var tilknyttet restauranter eller kafeer hadde en form for utenforstående stressfaktorer som påvirket intervjusituasjonen. Samtlige informanter virket trygge både i forhold til intervjuer og i forhold til intervjusettingen. Jeg vil derfor konkludere med at det var egnede lokaliteter som ble benyttet i gjennomføringen av samtlige intervju.

Samtlige intervjuer ble gjennomført på norsk. Dersom det oppstod uklarheter, for eksempel at informanten ikke oppfattet spørsmålet, stilte jeg spørsmålet på nytt med en noe langsommere og tydeligere uttale på norsk. De fleste av

informantene fikk vite at jeg kunne italiensk før eller under intervjuet. Noe som var til hjelp dersom informanten ikke kom på hvilket ord han skulle si. For i størst mulig grad å kunne danne meg et inntrykk av språkferdighetene de ulike informantene hadde var jeg ytterst tilbakeholden med å snakke italiensk. Dette gjaldt både før, under og etter selve intervjuene. Min kjennskap til italiensk og italiensk kultur, samt egne erfaringer rundt oppgavens tematikk, bidro i vesentlig grad til at den innhentede informasjonen ble så presis, konsis og relevant som den ble.

4.6 DATABEARBEIDELSE OG DATAPRESENTASJON

Måtte intervjuguiden revideres?

Intervjuguiden var utformet som en huskelapp til eget bruk. Den ble ikke fulgt slavisk. Dette åpnet for at informantene selv kunne velge å utbrodere de innfallsvinklene de fant mest fruktbare og interessante under de ulike temaene. Grovt sett var intervjuguiden delt inn i fire bestanddeler som i gjensidig samspill skulle brukes som grunnlag for gangen i intervjuet. Hvert intervju ble innledet med å stille konkrete bakgrunnsspørsmål. For eksempel om informantens alder, botid i Norge, antall barn, utdanningsbakgrunn, dagens jobbsituasjon og beherskelse av fremmedspråk. Jeg tok så utgangspunkt i tre tidsperspektiver i spørsmålsstillingen. Jeg startet med å stille åpne spørsmål om den initielle fasen i Norge. Hvor jeg fokuserte på førsteinntrykket, språktilegnelsen og praktiske gjøremål etc. Deretter stilte jeg spørsmål om hvordan de aktivt forholdt seg til den integrative gjøringen, for å bli selvstendigjorte og deltakende samfunnsborgere. Under denne delen av intervjuet var blant annet temaer som forholdet til arbeidsmarkedet og jobbsøkerstrategier viktige. Avslutningsvis fokuserte jeg på hvilke fremtidsplaner de hadde, og brukte her tilbakemeldingene jeg hadde fått gjennom intervjuet for å kunne grave enda litt dypere i informantens situasjon.

Siden jeg hadde god forhåndskunnskap om de ulike deltemaene føler jeg at jeg i stor grad klarte å stille gode og relevante oppfølgingsspørsmål. Takket være intervjuguiden visste jeg kontinuerlig hvilke temaer som vi hadde vært inne på og det viste seg at den gav en fin flyt i kommunikasjonen oss imellom. Det å ikke ha formulert for konkrete spørsmål viste seg å bli tatt godt imot av informantene. Selv om jeg ikke hadde formulert svært konkrete spørsmål var jeg påpasselig med både å komme innom alle relevante områder i hver tidsfase og aktivt stille kontroll- og oppfølgingsspørsmål. Intervjuobjektene virket fra første stund ivrige både når det gjaldt å informere om sin egen og andres situasjon. Siden gangen og utformingen av intervjuguiden ble såpass godt mottatt ble det valgt å holde fast ved den. Det ble altså ikke foretatt noen form for endringer i intervjuguiden underveis i intervjuperioden.

Metodiske og analytiske grep

Det ble tatt utgangspunkt i tre faser av de familiegjenforente sitt opphold i Norge. Jeg har, på bakgrunn av diskusjonen om tilpasnings- eller adapteringsfaser i teorikapittelet, valgt en fremgangsmåte som passer godt sammen med hvordan intervjuguiden er utformet. Åpne spørsmål ble derfor kombinert med forholdsvis åpne fasebegrep under intervjuet.

For å starte med den initielle perioden, ville jeg her søke å få klarhet i bakgrunnen for at de har kommet til Norge. Jeg begynte gjerne med noen spørsmål om hvilket førsteinntrykk de sitter igjen med, beskrevet med deres egne ord og uttrykk. Her ble det innhentet informasjon for å belyse hvordan innvandrerne orienterer seg mot samfunnet for å tilegne seg kunnskaper. Dette ble gjort i håp om å kunne illustrere hvilke strategier som de benytter seg av og hvilke offentlige eller private ordninger som relaterer seg til enkeltindividets situasjon, som for eksempel språkkurs og godkjenning av utdanning eller oppholdstillatelse.

Den andre tidsfasen er integrasjonsfasen. Hvordan gikk de familiegjensforente fram for å bli deltakende, selvstendige og selvbergede? Noe som er et uttrykt mål i seg selv i den forhenværende Samarbeidsregjeringens integrasjonspolitik.

I fase tre blir det spørsmål om dagens situasjon og framtidige planer og målsettinger. Utover erfaringer fra arbeidslivet vil det bli rettet søkelys mot sosiale nettverk som allerede er til stede eller blir bygd opp, og som kan lette integreringsprosessen. Det tenkes her mer i retning av landnettverk og sosiale kulturforeninger, enn familienettverket. Familiestrukturen er jo for de familiegjensforente selve grunnsteinen for oppholdet og væren i Norge. Praktisk hjelp som mottas av familiemedlemmer, med ektefelle i spissen, kan være en viktig fasilitator i integreringsprosessen. Integrasjon er et viktig stikkord når man skal søke å lage en deskriptiv utgreining om den eksisterende forskningen på denne innvandrerguppen. Dessverre er flere av hovedproblemstillingene i denne oppgaven lite belyst i samfunnsvitenskapelig forskning de senere år. Det har vært spesielt vanskelig å spore opp kvalitativt datamateriale om vesteuropeere og italienerne.

4.7 FORSKNINGSETIKK OG ETISKE SPØRSMÅL

Weber er ofte sitert på sitt utsagn om at all forskning til en viss grad er kontaminert av forskerens verdier. Ut ifra dette kan det sies at valget av en bestemt vitenskapelig metode i seg selv er en verdi. Å betrakte ulike etiske problemstillinger blir derfor viktig. Etiske problemstillinger er viktige både i henhold til at gjennomføringen av et slikt prosjekt krever at forskeren gjør sitt ytterste for å respektere sine informanter og deres valg, samt deres rett til anonymitet. Avveiningen mellom det å beskytte informantene og presentasjonen av datamaterialet var en side ved dette jeg opplevde som utfordrende. Siden italienerne i Norge er en liten gruppe var jeg redd for at det

skulle være enkelt å identifisere hvem som hadde sagt hva. For å sikre informantenes anonymitet har det derfor både vært nødvendig å hemmeligholde både navn, arbeidssted og andre personalia. Faren for sporing av informantene har til en viss grad lagt en begrensning på hvordan datamaterialet er blitt presentert, uten at jeg vil tilegne dette for stor betydning.

Innvandring er et sensitivt felt, noe som gjør refleksjoner rundt disse temaene desto viktigere. Lars Østby stiller et krav til relevans for å kunne rettferdiggjøre samfunnsvitenskapelig produksjon på innvandringsfeltet. Østby definerer relevans som et relativt begrep som kan oppfattes ulikt hos ulike personer og blant ulike grupper (Østby 2002:128). Det var med bakgrunn i egen nysgjerrighet og undring at jeg valgte å skrive om familiegjenforente. Relevanskravet føles også innfridd ut fra at oppgaven gir en stor gruppe innvandrere, som er glemt i den offentlige opinion, et talerør.

Det er ulike sider ved mitt eget forhold til problemstillingene som kan ha influert hele eller deler av denne oppgaveskrivingen. Det faktum at jeg personlig har erfaring med sider ved problemstillingene i oppgaven kan til en viss grad ha ført til at jeg i for liten grad har vært skeptisk til det verdensbilde som de familiegjenforente gir uttrykk for. Det er derfor mulig å stille spørsmål ved om jeg i for liten grad har vært bevisst min egen rolle, og om det er mine egne istedenfor informantenes synspunkter jeg gjør rede for. En nærhet til problemstillingen kan ha både sine fordeler og sine ulemper. Ulempene består som nevnt av manglende distanse til spørsmålene som blir tatt opp. Fordelene kan bestå i empati og gjenkjennelsesmekanismer, som kan berike både analysene og selve datamaterialet gjennom gode intervju spørsmål.

5 DEN INNLEDENDE FASEN

5.1 INNLEDNING.

Som tidligere beskrevet møter familiegjennforente på en rekke krav fra ulike hold i deres nye liv. For å få godkjent oppholdstillatelse på familiegjennforeningsgrunnlag, må de oppfylle tre konkrete krav om underhold, boligstandard og språkbeherskelse. En mer detaljert gjennomgang av disse kravene følger senere i dette kapitlet. De andre arenaene, som er viktige for en vellykket tilpasning, stiller også ulike krav, forventninger eller forutsetninger som må imøtekommes. Arbeidslivet stiller strenge krav om å kunne kommunisere med ansatte, kolleger, kunder eller ledelsen. Utover å beherske arbeidsspråket spiller utdannelse og tidligere arbeidserfaring en viktig rolle når det letes etter en ny jobb. I det sosiale livet spiller selvfølgelig familien en avgjørende rolle. Familien, og kanskje spesielt ektefellen, legger til rette for tilegnelsen av språket og fungerer videre som tilrettelegger for de innledende møtene med de nye medborgerne. I privatlivet skiller det seg dermed også ut konkrete krav som må oppfylles for at en vellykket tilpasning skal finne sted. Utover kravet om å kunne kommunisere på et felles språk, fortrinnsvis det lokale, må det eksistere en arena for slike møter. Med arena menes her et møtested for kommunikasjon, og et sted der prosessene av utvelgelse av kandidater til sosiale nettverk kan foregå. På bakgrunn av disse antakelsene fremsettes det under noen forventninger over hvordan disse forholdene, mellom de familiegjennforente og ulike sider ved livene deres vil utvikle seg over tid.

I forhold til privatlivet er det naturlig å tenke seg at den familiegjennforentes grad av avhengighet er avtagende med tid. Økt selvstendighet og integrering vil etter hvert som tiden går redusere behov for bistand fra familien og det sosiale nettverket forøvrig. Når det gjelder forholdet til arbeidslivet vil jeg forvente at behovet for å ha et meningsfullt og selvrealiserende arbeid å gå til, vil være økende med tid eller konstant.

Forholdet mellom myndighetene og de familiegjenforente kan arte seg på to ulike måter. For det første kan det forventes at kontakten med myndighetene vil være økende med tid. Her vil økt grad av integrasjon medføre økt grad av kontakt med myndighetene på stadig flere felt. Den andre forventningen går i motsatt retning. Her forventes det at kontakten med myndighetene være avtagende med tid, ettersom den innledende kontakten har definert og strukturert forholdet partene imellom.

Kravene som er nevnt over utgjør det vi kan kalle forventninger samfunnet har til de familiegjenforente. Forventninger er dessverre ikke alltid like enkle å innfri, verken andres forventninger eller forventninger man stiller til seg selv. I dette kapitlet vil det ses nærmere på om det legges tilrette for at forventningene som stilles til familiegjenforente i det hele tatt kan innfris, og ikke minst hvilken rolle de familiegjenforentes egne forventninger spiller, både når det gjelder forventninger til seg selv og til det nye samfunnet.

5.2 FØR OG ETTER ANKOMST. FORBEREDELSE OG FORVENTNINGER.

Kontinuitet og brudd.

Flere av de familiegjenforente ivaretok på ulike måter kontakten med hjemlandet i startfasen. Utover opprettholdelse av sosiale relasjoner til venner og slektninger, viste det seg at flere fortsatte å studere og avlegge eksamener ved utdanningsinstitusjonen i hjemlandet. En informant beholdt til og med jobben sin i hele tre år etter å ha flyttet til Norge. Halvparten av informantene var nyutdannede, eller hadde kun igjen få eksamener for å fullføre sin utdanning, ved ankomsttidspunktet. Informantene som måtte ta de avsluttende eksamener reiste hjem med jevne mellomrom i opptil syv måneder etter ankomst til Norge. En informant fortsatte i sin gamle jobb fra Italia.

Informanten sier det slik:

"Folk tar ikke sjansen på å komme hit uten jobb. Jobb er viktigst, kanskje avgjørende, resten ordner seg av seg selv. Folk har jobb på forhånd, før de kommer hit og er flinke til å planlegge."

Informanten sier her at han har kjennskap til at "folk," altså familiegjennforente eller innvandrere, er godt forberedte og har en jobb eller jobbintervjuer å gå til når de kommer til Norge. Blant informantene som ble intervjuet i forbindelse med denne oppgaven, var det kun personen som kom med denne uttalelsen som hadde gjort slike forberedelser. Vedkommende fortsatte i sin gamle jobb som siviløkonom fra Italia i hele tre år.

På spørsmål om tidligere yrkeserfaring fra hjemlandet viste det seg at halvparten av de familiegjennforente hadde arbeidserfaring. Den andre halvparten var som nevnt over enten nyutdannede, eller fortsatt under utdanning, ved ankomst til Norge. Den som hadde lengst arbeidserfaring hadde vært i jobb i 7 år. Samtlige med arbeidserfaring fra Italia, hadde vært sysselsatte i yrker som krever deres spesifikke utdanning. Kun en informant hadde tidligere arbeidserfaring fra utlandet.

Møtet med Norge.

Endringer i en persons livssituasjon og hvordan individet overkommer disse nye utfordringene, avhenger ifølge Goldlust og Richmond av tre hovedformer for betingelser. Hvor stor selve endringen fra et liv i Italia til en ny hverdag i Norge opplevdes, viser tilpasningsdyktig den familiegjennforente er. Tilpasningsdyktigheten kan bero på personlige egenskaper, tidligere erfaringer og tidligere utenlandsopphold. Et annet viktig element i dette kapittelet vil

være å se på i hvilken grad det er mulig for nyankomne å komme seg igjennom den første fasen uten bistand fra ektefellen, familien forøvrig eller venner.

Ansvar for å forberede de familiegjenforente på hva som ventet dem i Norge falt på ektefellene. Kun to av informantene hadde vært i Norge før de flyttet til landet. En av disse hadde kun vært her på ferie i et par uker, mens den andre hadde deltatt i et utvekslingsprogram for studenter. Dette var et utvekslingsprogram som heter Erasmus, og som gjør det mulig å kunne studere en periode i et annet europeisk land. Det var i løpet av dette studieåret i Oslo at informanten møtte sin ektefelle. Etter å ha avlagt de siste gjenværende eksamener i Italia, flyttet vedkommende til Norge. Etter å ha tilbrakt nesten et år i Norge tidligere, følte han seg godt forberedt på hva som ventet i det ny hjemlandet. I tillegg til at en av informantene hadde studert i Norge en periode, hadde et annet par funnet hverandre mens de begge studerte i et tredje land. Erfaringene fra både tidligere opphold i Norge og i et tredje land var gode å ta med seg i den initielle fasen for de av de familiegjenforente dette gjaldt. For den av informantene som hadde studert i Norge var kjennskapen til norsk kultur og byråkrati en faktor til å dempe forventningene og et insentiv til å ha et mer realistisk forhold til det som ventet. Det samme gjaldt for informanten som hadde studert sammen med sin ektefelle i et tredje land. Erfaringene med å finne seg tilrette i et nytt og fremmed land var viktige i henhold til å forberede de familiegjenforente i forhold til hva de hadde å vente i Norge. Tidligere utenlandsopphold kan derfor sies å ha vært en viktig og positiv livserfaring, og førte til at forventningene man hadde ble mer realistiske.

5.3 FAMILIEGJENFORENINGSORDNINGEN OG UDI

Som nevnt i teorikapitlet avhenger et samfunns åpenhet og inkluderingsvennlighet overfor innvandrere, både på strukturelle forhold og

holdninger i befolkningen. Utlendingsmyndighetene har i oppgave å utøve de til enhver tid gjeldende regler og lover for innvandring. Disse lovene og reglene vil til en viss grad være en pekepinn på befolkningens syn på hvordan vi skal ta imot nye landsmenn, siden de er fremmet av en demokratisk valgt lovgivende forsamling. Selv om ASD har mistet sin instruksjonsrett overfor Utlendingsdirektoratet, er det likevel departementet som sender ut forskrifter om hvordan loven skal tolkes. Departementet styres av en minister i den sittende regjeringen, en regjering som behøver støtte fra et flertall i Stortinget for å eksistere. Dette forsterker inntrykket av at den til enhver tid gjeldende innvandringspolitikk har støtte i befolkningen. Påvirkningen kan også gå den andre veien i følge Grete Brochmann:

”Nasjonsbygging handler om institusjonsbygging vel så mye som ideologitviking. Staten har innflytelse på hvordan innbyggerne tenker om seg selv og samfunnet, og ikke minst - staten kan bidra til å stabilisere disse tankestrukturene. Vi må derfor studere samfunnsmessige institusjoner for å skjønne hvordan nasjonal identitet kan eksistere og gjenskapes over tid. Motsatt kan nye impulser gjennom kulturell differensiering vise hvordan institusjoner utfordres og eventuelt tømnes for mening på det nasjonale området” (Brochmann et al 2002:11).

Krav til søkerne ved familiegjenforening

Familiegjenforeningsordningen stiller både krav til søker, den som ønsker å få opphold i Norge, og herboende, den som allerede har en permanent oppholdstillatelse her i Norge. Denne typen av tilpasning kaller David May (2003) for tilpasning til strukturer og systemer. Å få godkjent oppholdstillatelse er inngangsbilletten til deltakelse i et moderne samfunn. Det skal her gjøres kort rede for de viktigste kravene i denne ordningen.

Disse kravene kan grovt skisseres i tre hovedkrav: Underholdskrav, boligkrav og språkbeherskelse.

Det første er kravet til persontilknytning, der altså søker må være i det som myndighetene eller lovverket definerer som nær familie. Man søker da om familiegjenforening for ektefelle, samboer, barn, foreldre, søsken eller "andre" familiemedlemmer.

Det andre hovedkravet er et underholds krav. Der søker og herboende i fellesskap må bevise at de er sikret økonomisk, og ikke vil falle det offentlige til last. "Søker må som regel være sikret underhold i Norge. Underholds kravet, det vil si kravet til inntekt tilsvarende lønstrinn 1 i statens lønnsregulativ. Pr 1.mai 2005 tilsvarende dette en inntekt på NOK 169 000 i året før skatt. Beløpet justeres hvert år" (UDI Faktaark om Familieinnvandring 2005).

"Utlending som søker arbeidstillatelse eller oppholdstillatelse må være sikret underhold for den tid søknaden gjelder, jfr. (Utlendings)lovens § 8 første ledd nr.1. Underhold anses å være sikret når utlendingen A.) vil få arbeidsinntekt av tilstrekkelig omfang. Inntekt fra heltidsarbeid anses som hovedregel som tilstrekkelig, B.) oppbeholder pensjon eller andre faste periodiske ytelser, når dette er av tilstrekkelig omfang, C.) har egne midler som anses som tilstrekkelig. Utlendingsdirektoratet kan kreve et bestemt beløp overført til norsk bank og helt eller delvis båndlegge beløpet for en bestemt tid, eller D.) vil få studielån eller stipend av tilstrekkelig omfang". I Utlendingslovens § 8 første ledd nr.1. står det at "Underhold og bolig må være sikret etter nærmere regler som fastsettes av Kongen ved forskrift."

Det tredje, og siste kravet som stilles for å få innvilget en familiegjenforeningssøknad, er kravet om en tilfredsstillende bolig for hele perioden det søkes opphold for. Her er det nødvendig å dokumentere størrelsen på boligen og hvem som skal bo der. Myndighetene vurderer om kvaliteten og størrelsen er helsemessig forsvarlig ut ifra de krav til boligstandard som stilles av helsemyndighetene.

"Utlending som søker arbeidstillatelse eller oppholdstillatelse, må være sikret bolig for den tid søknaden gjelder, jfr. (Utlendings)lovens § 8 første ledd nr 1. Bolig anses å være sikret når utlendingen disponerer hus, leilighet, hybel o.l. som tilfredsstillende helsemyndighetenes krav. De kontraktmessige sider av boligforholdet kontrolleres av politiet. Dreier det seg om leieforhold, må

skriftlig leiekontrakt fremlegges, godkjent av huseier, borettslag eller annen som disponerer over boligen" (Forskrift om Utlendingers adgang til riket og deres opphold her - Utlendingsforskriften).

For å kunne behandle en søknad om familiegjenforening krever UDI ulike typer dokumentasjon. Søknadsskjemaet må leveres med bilde, det kreves fødselsattest, kopier av samtlige sider i passet, og en offentlig attest på at søker er i slekt med den herboende part. Dette kan dokumenteres for eksempel i form av en vielsesattest. Man må fremlegges dokumentasjon på arbeidskontrakt som viser arbeidsforholdets varighet og videre inntektens størrelse i henhold til underholdskravet. Videre må man fremlegge en boligkontrakt der leieforholdets varighet må komme frem. Dersom det søkes oppholdstillatelse for et barn må det legges frem skriftlig dokumentasjon på samtykke fra den andre forelderen, dette ved delt foreldreansvar. Dersom foreldrerett kun tilfaller den forelder som bor i Norge må dette dokumenteres. (UDI Faktaark om Familieinnvandring 2005). Disse kravene til dokumentasjon og tilknytning til en norsk statsborger tydeliggjør at de familiegjenforente bygger kontakten med systemer og strukturer på allerede etablerte sosiale forbindelser. For de familiegjenforente som var mine informanter består den sosiale relasjonen i et ekteskapelig forhold eller samboerforhold til en norsk statsborger.

Saksbehandling og saksbehandlingstiden

Vanligvis, som det skal kommes tilbake til, tar saksbehandlingen flere måneder. I en brosjyre utarbeidet av Juss-Buss i 1998 om familiegjenforening opplyses det om en normal saksbehandlingstid på 3 til 6 måneder. Etter å ha snakket med en informasjonsansvarlig hos UDI i september 2005 ble jeg opplyst om at de per dags dato en behandlingstid på 6-8 måneder. Den har altså økt de senere år. På UDIs internett hjemmeside står at de nå gradvis korter ned på behandlingen av søknader på grunnlag av familiegjenforening. "Et gledelig trekk ved årets tall for familieinnvandring er at saksbehandlingstiden har gått kraftig ned.

Gjennomsnittlig saksbehandlingstid for andre kvartal 2005 var under 6 måneder (170 dager). I samme periode i 2004 var den gjennomsnittlige saksbehandlingstiden over 8 måneder (251 dager). Til nå i 2005 har 33 prosent av sakene mer enn seks måneders saksbehandlingstid. På samme tid i 2004 tok hele 59 prosent av sakene mer enn seks måneder å behandle. Det er viktig å understreke at en del saker til tross for reduserte gjennomsnittlige saksbehandlingstider vil ta lengre tid å behandle, fordi de er mer arbeidskrevende enn andre." (UDIs nettside. Publisert 28.7.2005.)

Når det gjelder saksbehandling og saksbehandlingstid, ser man et klart skille i prioritering av søknader på grunnlag av familiegjenforening og søknader om arbeidstillatelse. Utlendingsmyndighetene opererer med en "normert minstebehandlingstid" for familiegjenforeningssaker. Dette innebærer at man ikke kan påskynde prosessen eller forvente svar før det har gått en periode på minst 6 til 8 måneder. For søknader om arbeidsinnvandring stiller saken seg annerledes. Mens familiegjenforente må vente i minst 6-8 måneder på svar, opplever de som søker om arbeidstillatelse et mer effektivt system. 60 prosent av sakene var ferdig etter 1.dag. 70 prosent av sakene var ferdig etter 2 dager. 80 prosent av sakene var ferdig etter 5 dager. 90 prosent av sakene var ferdig etter 14 dager."Rask og god saksbehandling av arbeidstillatelser etter de nye overgangsreglene la til rette for økningen i antall saker etter overgangsregelverket for borgere av de nye EU-landene, som var ventet. Nedgangen i antall tillatelser etter spesialistregelverket er derimot noe overraskende," sier direktør i Utlendingsdirektoratet, Trygve G. Nordby (UDIs nettside. Publisert 28.7.2005.). I 2004 ble det gitt 25 325 førstegangs arbeidstillatelser og i 2003 ble det totalt gitt 18 170 førstegangs arbeidstillatelser til borgere av landene som ble EU-medlemmer i 2004. I forbindelse med denne overgangsordningen satte myndighetene inn ekstra bemanning både i UDI og i politiet for å håndtere søknadene. Ved å studere UDIs oversikt over behandlingstid for arbeidstillatelser kan vi se klare forskjell i forhold til hvor raskt søknader på familiegjenforeningsordningen behandles. UDI sier at den bakenforliggende

årsaken til dette er at familiegjenforeningssøknadene er mer arbeidskrevende enn søknader om arbeidstillatelse. Det er merkelig at det tre ganger så store antallet søknader om midlertidige arbeidstillatelser, i stor grad prioriteres framfor søknader om familiegjenforening. Spesielt når familiegjenforente kommer hit med et ønske om et mer varig opphold, enn det arbeidsinnvandrere ønsker.

Hvilke institusjoner informerer og beslutter i saker om opphold

Søknader om oppholdstillatelse skal som hovedregel innleveres hos den norske ambassaden eller utenriksstasjon i søkerens hjemland, eller eventuelt i det landet hvor søker har oppholdt seg de siste 6 månedene. Når det søkes fra Norge leveres søknaden hos Politiet, representert ved Politiets utlendingsseksjon, eller Utlendingsdirektoratet. Hvilke ansvarsområder som ligger under de ulike involverte institusjonene følger i utgreiingen som under.

UDI og politiets rolle i behandlingen av søknader

Utlendingsdirektoratet har flere ansvarsområder. Blant annet behandler direktoratet søknader om visum, oppholdstillatelser, arbeidstillatelser, statsborgerskap og asylsøknader. De driver utlendingskontroll, tar imot og intervjuer asylsøkere, integrerer flyktninger i norske kommuner, og arbeider med å fremme likestilling mellom innvandrere og nordmenn. Etter etableringen av dette nye direktoratet har det overtatt arbeidsoppgavene til Statens utlendingskontor og Statens flyktningssekretariat, samt oppgaver som tidligere har blitt utført av det daværende Kommunal- og arbeidsdepartementet. Opprettelsen av Utlendingsdirektoratet fant sted 1. januar 1988. Bakgrunnen for opprettelsen var å sentralisere eller samle ansvaret for innvandringspolitikken, som før opprettelsen var spredt på flere statlige departementer. Det ansvarlige

departementet etter omorganiseringen var, frem til år 2005, Kommunal- og regionaldepartementet. Etter at den nye Rød-Grønne regjeringen overtok regjeringskontorene høsten 2005 har ansvaret blitt flyttet til Arbeids- og sosialdepartementet.

Ved søknad om førstegangsoppholdstillatelse er det, i følge Utlendingslovens § 50 fjerde ledd og § 173 I Utlendingsforskriften (Forskrift om utlendingers adgang til riket og deres opphold her), UDI som kan treffe vedtak om oppholdstillatelse. Dersom det ikke er tvil om at kravene til oppholdstillatelse er oppfylt, har Politiet myndighet eller fullmakt til å godkjenne søknader om oppholdstillatelse. Forskrift om utlendingers adgang til riket og deres opphold her. Utlendingsforskriften § 173, sier at "Når det ikke er tvil om at vilkårene er oppfylt, kan politiet innvilge søknader etter (Utlendings)lovens § 51, jf. § 58a, §§ 52 og 53." Det står å lese på UDIs internettside at

"I praksis betyr dette at politiet behandler de fleste søknader om bosettingstillatelse. Hvis politiet er i tvil om vilkårene for å innvilge tillatelse er oppfylt, skal saken sendes til UDI som da tar avgjørelsen i saken. Forhold som kan føre til tvil om hvorvidt vilkårene for tillatelse er oppfylt kan være mange eller lange utenlandsopphold i løpet av treårsperioden, uklarhet rundt grunnlaget for ulike tillatelser og for sen innlevering av søknader. Det er uansett politiets konkrete vurdering i hver enkelt sak som avgjør om saken skal behandles på stedet eller sendes til UDI."

Dersom man ikke er enig med det vedtak som er fattet av Utlendingsdirektoratet har man muligheten til å få prøvd sin sak for en klagenemnd. Utlendingsnemnda er et uavhengig klageorgan for utlendingssaker. Utlendingslovens § 38a definerer Utlendingsnemnda som "et uavhengig organ for de klagesaker som er lagt til den i 38 tredje ledd" (Utlendingsloven § 38a).

De familiegjenforentes syn på UDI

De familiegjenforente har ulike erfaringer, men er likevel samstemte i å gi UDI en negativ karakteristikk. Kritikken overfor UDI grunner først og fremst på lang saksbehandlingstid, dårlig informasjon og strenge krav til dokumentasjon. De byråkratiske rutinene oppfattes som svært tidskonsumerende. Både å sette seg inn i lover og rutiner, og å fremskaffe den nødvendige dokumentasjonen, oppleves ofte som problematisk og arbeidskrevende.

En informant fortalte at hun ble lettere irritert når det var nødvendig å

"gå fra kø til kø. Først stod jeg i kø for å få utlevert søknadspapirene, så brukte jeg to måneder på å skaffe alt de spurte om. Det er som en heltidsjobb bare det. Så måtte jeg tilbake og stå i kø i nye tre timer, bare for å få beskjed om at noe manglet og at jeg måtte komme tilbake neste uke. Da holdt det på å sprekke for mannen min, han visste jo at vi måtte stå nok en gang i kø for å levere inn søknaden, og i tillegg for å betale gebyret som UDI krever."

At UDI forskjellsbehandler søkere sier flere informanter. "Du må kjenne noen som kjenner noen i UDI for at de skal behandle søknaden din," sier flere av informantene. En viss forskjellsbehandling finner også sted når det gjelder hvem som kalles inn til intervju. Disse intervjuene benyttes for å kontrollere faktisiteten av at ekteparet eller samboere faktisk lever sammen, og ikke kun har felles postadresse eller et pro-forma-ekteskap. Kun en informant har blitt innkalt til et slikt intervju sammen med sin ektefelle. "Vi sendte inn søknaden, og så ringte vi UDI flere ganger. Så fikk vi brev i posten og måtte inn til intervju. Vanligvis intervjuer de parene separat, men når jeg ikke snakket norsk ble vi intervjuet sammen. De spurte om vi hadde tenkt å jobbe og få barn og slikt," sier informanten. Intervjuet fant sted for mer enn fem år siden. Flere av de familiegjenforente har tydeligvis blitt informert om muligheten for å bli innkalt til et slikt intervju, men har ikke blitt innkalt. Andre hadde ikke kjennskap til at slike kontrollintervjuer fant sted.

Saksbehandlingstiden oppfattes av nesten samtlige for å være for lang. Kun en av

de familiegjenforente i dette utvalget fikk svar på søknaden før det var gått et halvt år. Dette gjaldt vedkommende med lengst tid bak seg i Norge. Vedkommende fortalte at "Kontakten med UDI var ikke noe problem. Jeg har aldri vært i kontakt med dem. Jeg dro til politistasjonen og var der en dag. Så fikk jeg stemplet passet, og etter det har jeg gått og fornyet stempelet i fem år." For den som måtte vente lengst, tok svarbrevet med godkjenningen hele ni og en halv måned. Etter at søknaden har blitt behandlet og godkjent ble de familiegjenforente innvilget arbeids- og oppholdstillatelse for et år. Minst en måned før denne oppholdstillatelsen går ut må det søkes om fornyelse. Søknad om fornyelse av oppholdstillatelsen må sendes eller leveres til Politiets utlendingsseksjon eller UDI de fem første årene i Norge. Dersom søknaden leveres inn etter at fristen er utløpt, må man søke på nytt, og muligheten for en permanent oppholdstillatelse forlenges med et år.

5.4 GODKJENNING AV UTENLANDSK UTDANNING

I denne delen vil jeg se på hvilken utdannelse de familiegjenforente har. Jeg vil også undersøke om de får godkjent og brukt sin akademiske bakgrunn her i Norge. Hvilke rutiner finnes for godkjenning av utenlandsk utdanning i Norge? Hvilke hindringer møter de på veien? Eksisterer det forskjeller i hvordan de ulike utdanningsmessige bakgrunnene, eller studieretningene, behandles og evalueres? Jeg vil til å begynne med forsøke å klargjøre gangen i en slik godkjenningsbehandling, og hvilke krav som stilles til framskaffelse av dokumentasjon. Det vil også i denne delen av oppgaven være viktig å gjøre rede for de familiegjenforentes synspunkter, erfaringer og utfordringer gjennom denne godkjenningsprosessen av egen utdanning.

SAIH og NOKUT -Høyere utdanning og godkjenning av denne i Norge

Det finnes kun to offentlige kontorer man kan henvende seg til for å få vurdert en utdanning fra utlandet. Disse to er SAIH, Statens autorisasjonskontor for helsepersonell og NOKUT, Nasjonalt organ for kvalitet i utdanningen. SAIH spesialiserte seg på helsepersonell, mens NOKUT gir en generell godkjenning av utenlandsk utdanning. Begge autorisasjonskontorene bygger sine evalueringer på et prinsipp de kaller tid-for-tid-prinsippet. Dette innebærer at både lengden på den utenlandske utdanningen, samt pensum vurderes opp mot den tilsvarende utdanningen i Norge. Siden noen av informantene har oppholdt seg i Norge lang tid, har disse vært i kontakt med forløperne til NOKUT, NAIC og Norgesnettrådet.

For den som nylig har kommet til Norge vil det ikke være enkelt å orientere seg i den omfattende informasjonen som ligger tilgjengelig om krav og regler hos disse to kontorene, og ikke minst når det gjelder å kunne skille mellom dem. Informantene må sies å inneha begrenset kunnskap om de ulike ansvarsområdene som faller inn under disse to autorisasjonskontorene, og noen trodde sågar at NOKUT var Samordna opptak og kun var til for de som var interessert i å starte å studere ved et universitet.

Samtlige av informantene hadde høyere utdanning på universitets- eller høyskolenivå. Blant informantene hadde fire kontaktet SAIH, mens syv hadde hatt kontakt NOKUT. En informant hadde ikke vært i kontakt med noen av de to autorisasjonskontorene. Alle italienerne sier de hadde opplevd problemer med å få sin utdannelse godkjent. De familiegjenforente mener også her, i likhet med hos UDI, at saksbehandlingstiden er for lang. Både hos SAIH og NOKUT. Saksbehandlingen er for omstendelig og treg, og kravene til dokumentasjon for omfattende, sier de. Det er tydelig at de familiegjenforente mener at søknadsprosessen både er komplisert, og en stor arbeidsbelastning. For kurs på både høyere og lavere utdanningsnivå måtte de dokumenteres ulike aspekter ved kursene de har vært igjennom på ulike nivå. Man må for eksempel

fremskaffe dokumentasjon på at man har studert tilstrekkelig mange timer med engelsk på lavere trinn for å få godkjent en universitetsutdannelse. Beskrivelsene av tidligere utdanning måtte tillegg oversettes til engelsk, stemples og godkjennes både av utdanningsinstitusjonene selv, og den aktuelle faglærer. Det var også nødvendig å oversette karaktererutskriftene til engelsk, og alt dette arbeidet måtte utføres av en autorisert oversetter. Noe som både tok lang tid og var en kostbart affære, sier de.

Det kommer fram av intervjumaterialet at når man får godkjent den utenlandske utdanningen, så blir man kun tilgodesett med en grad på et lavere nivå. Dette gjelder de av informantene som var i kontakt med NOKUT. Profesjons-utdannede italienere, innenfor vidt ulike felt som biologi, psykologi og filosofi, sitter normalt igjen med en bachelorgrad her i landet etter vurderingen hos NOKUT. Vanligvis må de derfor ta ett visst antall studiepoeng for å utjevne det autorisasjonskontoret mener er kvalitative forskjeller mellom utdanningen her og i hjemlandet. Kravene som stilles avhenger av hvilken utdanning man har fra Italia. Noen trenger kun noen få studiepoeng, andre avkreves kurs som varer opptil et år. Som nevnt over var det en av informantene, en siviløkonom, som ikke hadde gjort noe forsøk på å få godkjenning av sin grad i Norge.

Arkitekten i utvalget hadde fått forsikringer om at utdanningen hans ville bli godkjent av NOKUT på intervjutidspunktet. Det eneste som gjenstod var å vente på at dokumentasjon på den siste eksamenen ble mottatt fra Italia. I tillegg til arkitekten var det kun en informant til slutt har fått godkjent utdanningen på et tilsvarende nivå med det de hadde fra hjemlandet. Alle har møtt krav om å ta ekstrakurs, men kun en av italienerne som var i kontakt med NOKUT, har imøtekommet disse kravene om videre utdanning eller ekstrakurs. Vedkommende følte seg riktignok heldig over å til slutt ha kommet gjennom nåløyet. Selv med deler av utdanningen fra et universitet i Norge ble hele prosessen oppfattet som utmattende og langvarig. Til slutt fikk denne personen

godkjent sin utdanning som en Cand.philol.-grad. Men kun etter å ha tatt noen ekstrakurs her i Norge. Det var fra denne italieneren de sterkeste ytringene vedrørende de norske myndighetenes behandling av utenlandsk utdanning kom. Vedkommende sier at:

"Det er en skam for Norge å ikke godkjenne humanistiske grader.. En ting er jus og medisin og slikt, der vi kanskje har forskjellige tradisjoner. En annen ting er humanistiske grader som filosofi, der alle vet at Italia er fremst i verden på dette."

En informant var på forhånd så negativt innstilt til autorisasjonskontoret, på bakgrunn av hva han hadde hørt fra venner og familie, at han ikke engang gjorde et forsøk på å få godkjent utdanningen fra hjemlandet. Vedkommende begrunnet også hvorfor han ikke hadde forsøkt å få utdanningen sin godkjent, med at det ikke var behov for en godkjenning da "erfaring er viktigere enn et diplom" innen markedsføring og salg.

Søknader vedrørende godkjenning av den utenlandske utdanningen har blitt sendt til begge de to autorisasjonskontorene. Blant mine informanter var det fire som hadde vært i kontakt med SAIH, en psykolog, en kardiolog og to sykepleiere. Samtlige hadde også overfor dette autorisasjonskontoret, kun negative opplevelser å fortelle om. Erfaringene de hadde med dette kontoret er meget negative og nedslående. Kardiologen fikk beskjed om at det ikke kunne godkjennes noen grad så lenge det ikke finnes et tilsvarende teknisk studium her i Norge. Vedkommende ble henvist til å ta ekstrakurs og i stedet utdanne seg til å bli sykepleier. Noe vedkommende hverken ønsket eller orket. Det var tilsvarende vanskelig for psykologen. Etter mye arbeid med å få framskaffet, tilsendt og oversatt nødvendige diplomer og kursbeskrivelser til engelsk, møtte vedkommende et system som hevdes å være fullt av både feil og mangler.

Vedkommende beskriver kontakten med SAIH som en evig vindmølle. Det ble stadig forespurt dokumentasjon som var nærmest umulig å fremskaffe, mens dokumentasjonen som allerede var sendt inn, ble ønsket på nytt. Etter å ha mottatt til sammen tre svarbrev der vedkommende ble forespurt allerede innsendt dokumentasjonen på nytt, gav vedkommende opp. Dokumentasjonen som måtte fremskaffes var bekreftelser på samtlige eksamener på grunnskolenivå i engelsk, presentasjon og oversetting av samtlige eksamener som var avlagt ved universitetet, og et krav om at karakterene ble oversatt og tilpasset det norske karaktersystemet. De to sykepleierne følte seg mest holdt tilbake av mangelen på norskkunnskaper. Kjennskap til norsk måtte også dokumenteres av alle de som hadde kontakt med SAIH.

De familiejenforente var negativt innstilte til å gå tilbake til skolebenken, både på grunn av at de rett og slett ikke ønsket dette, og fordi de fant kravene og vurderingene til autorisasjonskontorene urimelige. Dette gjaldt både den en av de som fikk godkjent utdanningen sin og samtlige av de som ikke fikk utdanningen fullt godkjent. Det er tydelig at for å jobbe innen helsevesenet stilles det strenge krav til det gode norskkunnskaper. I forhold til kontorene som regulerer bruken av utenlandske utdannelse i Norge, ser vi et eksempel på at utdanning som ressurs styres av et kulturelt aspekt. Det er normer nedfelt i lover som stiller krav til kvalitet for å utøve en profesjon. På denne måten kan vi, analogt med May (2003), si at strukturene i samfunnet er ikke-diskriminerende, på en diskriminerende måte. Samfunnet inkluderer de som oppfyller de til enhver tid gjeldende krav til ulike utdanninger, eller stiller krav til forbedringer dersom det er nødvendig. Innvandrere vil derfor ha en *de jure* rett til å både få vurdert sin utdanning og til å påklage vedtaket. Likevel viste det seg at mine informanter av ulike årsaker ikke har fått muligheten til å fortsette innen den yrkesretningen de hadde valgt før de kom til Norge.

5.5 SPRÅKTILEGNELSE OG SPRÅKKURS

Ingen av respondentene her mottatt tilbud om språkopplæring fra noen offentlige institusjoner eller etater. De har på egen hånd funnet frem til kurs i norsk, og forhørt seg om muligheten for å kunne delta på disse hos arrangørene selv. De familiegjenforente har på forespørsel, eller etter å ha sendt inn en søknad, mottatt ulike tilbud om norskkurs, etter å ha stått på venteliste i opptil et par måneder. Kursene som de familiegjenforente har deltatt på varierte både når det gjaldt omfang og timetall. Denne variasjonen i kursene skyldes sannsynligvis et stort tidsmessig sprik i lengden på oppholdene her i Norge. Det lengste oppholdet har vart i 12 år og det korteste kun 1 år. Variasjonene i antall timer som de familiegjenforente fikk tilbud om var store. Dette skyldes nok i stor grad både tidspunktet for ankomst og de ulike tilbudene som eksisterte ved opplæringsinstitusjonene på søketidspunktet. Vi har en spredning fra 200 timer, hos de som har vært i Norge lengst, til 3000 timer, for de sist ankomne, når det gjelder tilbudet om antall undervisningstimer. Siden samtlige av informantene ankom, og fikk innvilget familiegjenforening i Norge før den 1.september 2005 gjelder ikke den nye introduksjonsordningen for denne gruppen. De familiegjenforente som har kommet til Norge de siste par årene, har på tross av at de ikke omfattes av den nye introduksjonsordningen, fått tilbud om norskopplæring i opptil 3000 timer. Samtlige har likevel søkt og mottatt tilbud om norskopplæring i starten av oppholdet i Norge.

Hvor de familiegjenforente har gått på språkkurs varierer. Noen har gått på Rosenhoff voksenopplæring, andre på Folkeuniversitetet, eller ved universitetet i Oslo. Enkelte har også deltatt i et kommunalt tilbud i sin kommune i samarbeid med AOF. For å kunne begynne på språkkurs, ved for eksempel Rosenhoff voksenopplæringscenter, var det nødvendig å dokumentere at man har rett til å kunne delta på kurset. Dersom man fortsatt ikke hadde oppholdstillatelse i Norge, aksepterte senteret annen dokumentasjon, for eksempel i form av en vigselsattest. At dette var tilstrekkelig dokumentasjon,

skyldes sannsynligvis at innvandrernes søknader fortsatt ligger til behandling hos utlendingsmyndighetene den første perioden i Norge.

Kun en informant har betalt en kursavgift for å kunne delta på et norskkurs. Det dreier seg her om deltakelse på et 6 ukers intensivkurs ved den internasjonale sommerskolen ved Universitetet i Oslo. Årsaken til at vedkommende valgte å gjøre dette var dårlig kvalitet på et språkkurs som vedkommende deltok på i regi av vedkommendes bostedskommune. Vi finner altså to personer i mitt utvalg som har fått sin opplæring i norsk ved UiO, en ved Den internasjonale sommerskolen ved Universitetet i Oslo, ISS, og den andre gjennom det generelle tilbudet som gis til alle utenlandske utvekslingsstudenter som kommer hit som deltakere på studentutvekslingsprogrammer som Erasmus og liknende.

5.6 AVHENGIGHET AV EKTEFELLE

"Once a family has arrived in the new place, the loneliness and adaptation problems experienced by one of the spouses may also put considerable strain on a marriage. It was those who had gone through the process many times themselves, and watched numerous others go through it, who were best able to articulate these strains... Talking about other people, they returned to a theme introduced by the couples on sabbatical: one half of the couple is out "being adored and appreciated, while the other is home - alone - learning to cope with less exalting aspects of everyday life" (Haour-Knipe 2001:79).

Flere informanter opplevde å bli passivisert på denne måten i begynnelsen. De rutine og livsførselen man er vant med tilhører en annen tid, og det er et omfattende arbeid å konstruere nye og stabile relasjoner. Enkelte forfattere har valgt å kalle den innledende fasen av et langvarig utenlandsopphold for *bryllupsreisen*. Jeg vil på bakgrunn av de tilbakemeldingene som er kommet fra informantene, heller kalle den en *arbeids-ferie*. Selv om det legges ned en stor innsats for å innfri både egne og andres forventninger blir ikke denne alltid sett

og anerkjent. Dette gjelder både innsatsen til den norske og den innvandrede parten.

I starten av oppholdet i Norge møter eller utsettes de familiegjenforente for det som kan kalles ringvirkninger. Med dette mener jeg, at for eksempel lang saksbehandlings- og ventetid for å få godkjent oppholdstillatelsen kan medføre problemer overfor andre institusjoner og områder. Det er mulig å studere ved en utdanningsinstitusjon, men så lenge man kun har et midlertidig personnummer kan det ikke søkes om støtte fra Lånekassen. For å komme helskinnet gjennom søknadsprosessene som er beskrevet over, stilles det strenge krav til norskkunnskaper og kjennskap til det norske byråkratiet. Det er dette jeg mener fører til en form for passivitet. Passiviteten gjelder overfor de ytre omstendighetene, mens de familiegjenforente arbeider med å etablere sitt nye liv i det skjulte, innenfor husets fire vegger. Samtlige familiegjenforente var helt avhengige av bistand fra ektefellen på minst et av to områder i denne perioden. Enten var den familiegjenforente avhengig av ektefellen for å utføre normale hverdagslige og praktiske gjøremål, eller det kunne være snakk om en økonomisk avhengighet. Kun to informanter fremhevet deres økonomiske selvstendighet i forhold til ektefellen.

En av disse to fortalte at: "Det er litt kjedelig det der, du er ikke fri fra ektefellen på en måte. Jeg måtte få hjelp til alt. Jeg var selvstendig og klarte meg med penger og sånn, men i starten er du ikke fri og selvstendig liksom."

5.7 TILPASNINGSSTRATEGIER OG INITIELLE REAKSJONER

Typologier over de familiegjenforente

Den deltakende-observatør

De initielle tilpasningsstrategiene til de familiegjenforente italienerne domineres av konformitet, og forsøk på å finne seg til rette i den nye hverdagen så fort som mulig. Begrensede kunnskaper i norsk hemmer de familiegjenforente i å ta aktivt del i de mange praktiske gjøremålene i denne fasen. Avhengigheten av ektefellen er stor i begynnelsen, og de familiegjenforente observerer mer enn de aktivt deltar i mange av de formelle prosessene de må igjennom.

Den aktiøt-deltakende

De familiegjenforente søker å tilegne seg det norske språket på egen hånd og gjennom deltakelse på ulike språkkurs. De forsøker også å videreføre sin normaliserte identitet fra hjemlandet. En identitet de har bygd opp gjennom utdanning og yrkeserfaring, og som de altså forsøker å overføre til en ny livssituasjon.

Den ikke-deltakende

Den andre tilpasningsstrategien som fremkommer av datamaterialet er opposisjon. Denne opposisjonen er i denne fasen i all hovedsak delt i to underformer, der den ene er knyttet til motviljen for eksempel overfor å fortsette å studere og ta de ekstrakursene som det stilles krav om fra SAIH og NOKUT for å kunne ta i bruk utdanningen fra hjemlandet. Den andre underformen er knyttet til det jeg har valgt å kalle kulturbevarelse. Med kulturbevarelse menes her en uttrykt varsomhet i henhold til potensielle usikkerhetsmomenter som omkranser en ny livssituasjon i et fremmed land. Her har for eksempel den familiegjenforente gjennomført mottiltak mot usikkerheten ved å opprettholde tilknytningen til hjemlandet på ulike arenaer. Opposisjonen manifesterte seg videre i en uttrykt skepsis over hvilke forhold som ventet i Norge.

5.8 OPPSUMMERING

Det er vanskelig å sette en bestemt tidsbegrensning når det gjelder hvor lenge denne fasen varte for de familiegjenforente. For vedkommende som hadde studert i Norge i perioden rett før ankomstdato varte denne tilpasningsfasen en forholdsvis kort periode, for andre tok det lengre tid. Noen gikk på norskkurs i ett og et halvt år, andre fortsatte i sin gamle jobb i tre år. At de familiegjenforente må forholde seg til en lang rekke formelle prosesser i starten av oppholdet i Norge har to viktige implikasjoner. Som skissert i dette kapitlet, både forsinker dette tilpasningen og eksponeringen overfor andre systemer og strukturer. I tillegg er denne systemiske tregheten en del av den familiegjenforentes opplæring og integrering i det norske samfunnets virkemåter og kultur.

Den største barrieren den første fasen var språkkompetansen. Begrenset kjennskap til norsk skapte en form for avhengighet eller behov for å ha noen som kunne oversette, undersøke og ordne ting for en, og denne avhengigheten ble rettet mot ektefellen. Det var ektefellen som fikk ansvaret for alle praktiske gjøremål i henhold til å ordne med blant annet oppholdstillatelse, godkjenning av den utenlandske utdanningen og deltakelse på norskkurs. Ektefellen spilte en vesentlig rolle både når det gjaldt å fasilitere de familiegjenforentes integrering som vist over, og ved å opprettholde den innvandrede parts identitet og selvbilde. Den norske parten i forholdet fungerte altså som bindeledd mellom det gamle og det nye livet til innflytterne, og hadde altså både en integrerende og en kulturbevarende funksjon. På bakgrunn av dette er det mulig trekke frem noen likhetstrekk som gjorde seg gjeldende i denne innledende fasen.

I denne fasen måtte de familiegjenforente forholde seg til en rekke nye og fremmede strukturer. Strukturer som stiller krav om tilpasning og endring. Det er hverken elementer som identifisering, internalisering eller tilfredsstillelse som

er de viktigste etter ankomst. Den største hindringen for å føle seg integrert i den første fasen er å ikke kunne kommunisere med strukturene.

6 INTEGRERINGEN: DEN ANDRE FASEN

6.1 INNLEDNING

I dette kapitlet vil jeg fokusere på de familiejenforentes inntog på arbeidslivet. Hvilke forhold har møtt de familiejenforente på det norske arbeidsmarkedet og hvordan har dette påvirket dem? Også i dette kapitlet vil fokus være rettet mot hvilke tilpasningsstrategier de har benyttet for å integrere seg på denne, og andre samfunnsarenaer, som karakteriseres som avgjørende for å tilpasse og selvstendigjøre seg i det norske samfunnet. Det andre hovedfokuset i dette kapitlet vil ligge på om den avhengigheten av bistand som vi så hos de familiejenforente i den innledende fasen videreføres i like stor grad.

Når kravene til opphold er oppfylte er det viktig å spørre seg hvilken oppfølging denne gruppen av innvandrere mottar fra storsamfunnet. Er det korrekt som Grete Brochmann sier at "De tilherkomne familiejenforente opplever den norske stat, representert ved sine ulike institusjoner som kald og lite behjelpelig der det mer eller mindre ikke eksisterer en kontaktflate/kontaktledd for kommunikasjon og veiledning (Brochmann et al. 2002:10). Legger de ulike etatene og institusjonene i liten grad forholdene til rette for en rask og minst mulig smertefri integrasjon for de familiejenforente? Stemmer dette overens med informantenes egne opplevelser av det offentlige?

6.2 INTEGRASJONSØNSKER OG FAKTORER SOM PÅVIRKER DEM

Jobsøkerstrategier

Hvilke strategier som har blitt benyttet under letingen etter en jobb varierer lite. De fleste har lett etter tilgjengelige stillinger på internett og i aviser. Aetat,

Manpower og andre arbeidsformidlere har også blitt benyttet for å skaffe en oversikt over arbeidsmarkedet og mulighetene innenfor de ulike bransjene. Ingen sier riktignok at vikarbyråer eller offentlige arbeidsformidlere har bidratt til å komme i arbeid. De som har vært inn til konferanse eller intervju med Aetat sier at de kun har mottatt generell informasjon om hvordan man helst bør oppføre seg overfor potensielle arbeidsgivere, og retningslinjer for hvordan søknadspapirer og CV-er bør utformes. De familiegjenforente karakteriserer konsulentene ved Aetat som hyggelige, men at de har fått falske forhåpninger om mulighetene på det norske arbeidsmarkedet. Å skaffe seg en jobb vurderes som mye vanskeligere enn først antatt og det er en allmenn oppfatning om at man er overlatt til selv å være sin egen lykkes smed. Få av informantene har vært i kontakt med ulike vikarbyråer, dette også uten videre hell. De familiegjenforente har utover kontakten med arbeidsformidlingen ved Aetat og vikarbyråene hovedsakelig sendt ut skriftlige søknader, sendt ut søknader på mail/elektronisk post, gjennomført ringerunder og møtt opp personlig hos ulike potensielle arbeidsgivere. For noen har 10 jobbsøknader resultert i ett jobbintervju, for andre har 20 jobbsøknader ikke resultert i en eneste tilbakemelding.

Familiesituasjonen har også spilt en viktig rolle når det gjelder hvor lang tid det har tatt for de familiegjenforente å komme ut i arbeidslivet. Noen av kvinnene var arbeidsledige i lang tid etter at de kom til Norge, noe som for enkelte skyldes at de fikk barn som de måtte ta seg av mer eller mindre rett etter ankomsten til Norge. Å få for eksempel 3 barn i løpet av de 6 første årene i Norge, som er tilfelle for en av informantene, førte til at vedkommende ventet lenge med å gjøre et forsøk på å komme i arbeid. Tradisjonelle jobbsøkerstrategier har vist seg lite nyttig for de familiegjenforente.

Det italienske miljøets betydning i forhold til arbeidsmarkedet

På spørsmål om de familiegjenforente hadde mottatt assistanse og hjelp fra det norsk-italienske miljøet kom det motstridende tilbakemeldinger. Noen hevder at "Jobb er ikke et tema blant italienere når vi møtes i sosiale sammenhenger," mens andre informanter sier at det har vært helt avgjørende med kontakter enten i det italienske miljøet eller med den italienske ambassaden. Den italienske ambassaden har hjulpet en av informantene i dette utvalget. Vedkommende fortalte at:

"Jeg ble oppringt av ambassaden, den italienske, fordi de hadde hørt at det var en ledig stilling ved "Kjent utdanningsinstitusjon." Mens jeg jobbet som vikar der publiserte jeg noen artikler om "Avslørende tema." Noen som hadde lest disse artiklene ringte meg og tilbydde meg jobb."

Eksempler på hvordan det italienske miljøet har bidratt i startfasen av oppholdet i Norge er fortrinnsvis i form av kortvarige engasjementer og deltidsjobber på restauranter, kafeer og liknende. Tilfeldigheter har ført til at disse har fått tilbud om eller forespørsler om arbeid. Dette gjelder tilfeldigheter som har inntruffet både når det gjelder ivaretagelse av venner i hjemlandet og tilfeldige møter på byen. En informant fikk for eksempel tilbud fra en venn i hjemlandet om at det var mulig å forsøke å samarbeide med hans bedrift i Italia. Herboende skulle tilrettelegge for import av vennens produkter fra Italia til Norge. Andre har fått tilbud om å avholde kurs og lære barna til andre familiegjenforente italiensk noen timer i uka. Erfaringene er ikke udelte positive når det gjelder "bistand" fra det italienske miljøet. Dette gjelder to informanter som hadde skaffet seg jobb i restaurantbransjen. I en periode ble de ansatt som kjøkkenhjelp ved en italiensk restaurant. Det skulle vise seg at arbeidsdagene varte i opp til 12 timer, og at alt arbeidet i restauranten, både servering, rengjøring og matlagingen, falt på dem. De følte seg utnyttet og svært dårlig behandlet, og ikke minst dårlig betalt. Andre har dårlige erfaringer med å prøve seg som dagmamma, hvor de også ble forsøkt lurt for betalingen.

6.3 SOSIALE NETTVERK, EKTEFELLEN OG FAMILIEN

Sosiale nettverk med både nordmenn og italienerne?

For samtlige var likevel overgangen fra Italia til Norge stor, og av en slik karakter at vi kan kalle den for et kultursjokk. Været får deler av skylden både når det gjelder å legge begrensninger på italienernes egne muligheter til å være sosiale, og ikke minst når det gjelder nordmenns væremåter. En informant sier det slik:

"Det er vanskelig å komme i kontakt med nordmenn, kanskje det er været som har skylda for det. Du vet, at det skjer så lite her og at dere nordmenn har svært faste rutiner."

Å komme til et fremmed land i voksen alder er alltid en utfordring. Man møter en fremmed kultur og må dermed bearbeide mange nye inntrykk. Man må orientere og tilpasse seg nye vaner, regler og systemer. Når man ei heller behersker det nasjonale språket vil man i enda større grad være avhengig av hjelp fra andre. Som nevnt er ekteskap et integreringselement, men det avhenger da i stor grad av hvilken situasjon den norske ektefelle er i, både når det gjelder egen vennekrets og når det gjelder kapasitet, overskudd og vennligstilthet overfor anskaffelse av nye bekjentskaper.

De familiegjennforente har få eller ingen norske venner, og dessuten få nordmenn i sin omgangskrets de vil karakterisere som kontakter eller bekjente. Dette gjelder både de som har tilbrakt lang tid i Norge og de helt nyankomne. Det er et gjennomgangstema at nordmenn er kalde og vanskelige å komme innpå. Noen av grunnene til dette oppgis å være våre "veldig faste rutiner og at det skjer lite her, nordmenn er tiltaksløse og sitter foran tv-skjermen dag inn og ut og ikke rører på seg." Vi er mye hjemme og er lite interessert i å finne på noe på fritida, noe det reageres på med oppgitthet... Noe som gjelder både for

nordmenn generelt og ektefeller spesielt. Det er opplagt at de familiegjenforente fra Italia savner det sosiale livet de hadde i sitt hjemland. En informant sier for eksempel dette:

"Når det gjelder vennskap holder jeg meg til italienere på grunn av at det er vanskelig å finne tonen med nordmenn. Vi forsøker så godt vi kan de første årene, er kun med nordmenn, snakker norsk og sånn. Etter 5-6 år gir vi opp. Nordmenn har sine faste rutiner og vi treffer noen på grunn av at de har en fast middag i julen, mens andre har middag rundt påsketider. Nordmenn er lite sosiale vesener. Det er aldri mulig å gjøre noe sosialt. Aldri. Med mine italienske venner ringes vi i alle fall en gang i uka, minst, om ikke for å avtale å møtes, så i det minste for å holde oss oppdatert om hva som skjer."

Selv om sitatet over innebærer en form for kontinuitet og opprettholdelse av vennsksapsrelasjoner med italienere i Norge over tid, er også det motsatte blitt hevdet. Det er spesielt de yngre i utvalget som bemerker at de er trette av kortvarige og forbigående vennsksapsforhold til andre italienere de møter i ulike sosiale sammenhenger. Slike tidsbegrensede relasjoner kan rette seg mot italienere som er i landet for en begrenset periode, som studenter eller på ferie, eller som bor i en annen norsk by.

En informant sier om sitt forhold til italienske Erasmus-studenter at:

"Jeg er lei. Det er gøy i starten, det er mulig å snakke italiensk og snakke om ting som vi har felles. Vi møtes kanskje tre eller fire ganger i løpet av et halvår, fester og drikker, men så må de dra hjem til Italia. Og jeg blir igjen her, og vi mister kontakten. De er mer som fest-kompiser. Det er det eneste de tenker på. Så kommer det nye studenter til Norge og det samme gjentar seg. Vi snakker, fester, skilles og mister kontakten igjen. Jeg orker ikke det livet mer."

Den sosiale omgangen som pleies er i hovedsak med italienske venner eller naboer. Man har problemer med det de kaller den norske levemåten. De familiegjenforente sier det er vanskelig å komme i kontakt med nordmenn, men når man er flere sammen er det lettere.

Det viser seg etter å ha analysert svarene jeg fikk i undersøkelsen at de familiegjenforente har fire sosiale hovedfora eller arenaer de forholder seg til utover den nærmeste familien. Den først er ektefellens venneflokk. Deretter

viste det seg at de ofte gjør ting i regi av barnas fritids- og skoleaktiviteter. En informant sier " Livet sirkulerer rundt barna nå, og venner følger med på kjøpet. Det kan være barselgruppe, barnehage, skole- og fritidsaktiviteter, og fredagskvelder med foreldrene. Som er hyggelig." I tillegg til kontakt med andre italienere, er det kolleger og det å komme inn i et organisert system på arbeidsplassen som blir nevnt som det viktigste for å komme i kontakt med det de kaller "samfunnet."

Kun en informant trekker fram positive erfaringer rundt fritidsaktiviteter og mener at dette er en fin måte å treffe nordmenn på. Vedkommende hadde for en stund tilbake begynt å synge i kor, og følte det som svært oppløftende å bli kjent med mennesker med et vidt spekter av ulike interesser. Etter å ha opplevd en stor kulturelle lukketheten og ensidigheten i "Tettsted utenfor Oslo," var det forfriskende å komme i et nytt miljø der ikke alle snakker om det samme. Først da, etter mange år i Norge, oppdaget endelig informanten et mangfold i det han kaller i "kultur og stemmeprakt."

På grunn av et lite antall informanter er det vanskelig å trekke noen bastante konklusjoner vedrørende om det eksisterer konkrete kjønnsforskjeller mellom kvinner og menn. På bakgrunn av tidligere forskning om sosial klasse og sosialt nettverk vil jeg dog trekke fram to effekter som det er vanskelig å måle omfanget av, men som kan spille en viktig rolle. Arnstein Finset viser til undersøkelser gjennomført av V. Christie (1976) og Holter et al. (1975) der det fremkommer at kvinner fra arbeiderklassen og middelklassens sosiale nettverk ikke varierte i karakter, men i omfang ut ifra inntekt. Altså, det eksisterer en sammenheng mellom økonomisk fattigdom og nettverksfattigdom. Dette er noe som korresponderer med informantenes vanskeligheter på arbeidsmarkedet og avhengigheten av ektefellen økonomisk i startfasen. Den andre effekten som jeg vil trekke fram i henhold til forskjellene mellom kvinner og menn er SSBs tilknytningsundersøkelse fra 1977. Det går der fram at dataene kan indikere en større grad av sosial isolasjon hos menn og at de i mindre grad er knyttet til

lokalmiljøet (Finset 1981:51). Dette samsvarer med funnene som er gjort under arbeidet med denne avhandlingen.

Det fremkommer tydelig av tilbakemeldingene fra kvinnene i utvalget at mennene deres i begrenset grad bidrar til å bygge opp eller utvide sosiale nettverk. På dette området er mennenes i utvalget sine reaksjoner udelt positive, og altså den rake motsetningen til kvinnenes syn. De norske kvinnene som har giftet seg med en italiensk mann har et mye større og stabilt sosialt nettverk enn det norske menn tilbyr sine ektefeller. Kvinnene betraktes gjennomgående som mye flinkere til å arrangere og legge til rette for sosiale treff og samlinger. Mennene i utvalget fortalte om middager og vinkvelder der konas venninner også tok med sine både norske og utenlandske ektefeller.

Avhengighet av herboende ektefelle og partnere med tilpasningsproblemer

"Once a family has arrived in the new place, the loneliness and adaptation problems experienced by one of the spouses may also put considerable strain on a marriage. It was those who had gone through the process many times themselves, and watched numerous others go through it, who were best able to articulate these strains... Talking about other people, they returned to a theme introduced by the couples on sabbatical: one half of the couple is out "being adored and appreciated, while the other is home - alone - learning to cope with less exalting aspects of everyday life". (Haour-Knipe 2001:79).

Selv om dette sitatet omhandler en familie som sammen flyttet til utlandet, vil jeg hevde at den samme problematikken gjelder for personer som innkultureres eller assimileres i en ny kultur gjennom ekteskap, og som befinner seg i en overgangs- eller tilpasningsperiode.

I den andre fasen som er blitt kalt integreringsfasen fortsetter ektefellen å være den viktigste støttespilleren for de familiegjeforente. En kan si at ekteskapsalliansen visker ut skillet mellom hva som defineres som egeninteresse

og fellesinteresse. Når en av partene i ekteskapet opplever problemer, for eksempel i henhold til tilpasning i et nytt land, faller et stort ansvar over på den andre parten i forholdet. I hvilken grad ekteskapsrelasjonen kan regnes som et bånd til storsamfunnet, og i hvilken grad den kan regnes som et integrasjonsfremmende element er et interessant spørsmål som det er søkt å få svar på i denne besvarelsen. Svaret på spørsmålet om de familiegjenforente er pre-integrerte eller avhengige vil sannsynligvis være at de begge deler. Noe av bakgrunnen for at dette spørsmålet er blitt tatt opp igjen her er at det stilles eksplisitte krav vedrørende evnen til forsørgelse og underhold allerede ved søknadstidspunktet. De familiegjenforente er dermed per definisjon avhengig av sin ektefelle fra første stund, og denne avhengigheten er en forutsetning for oppholdstillatelsen. Dette, og de familiegjenforentes begrensede kunnskaper i norsk, har som det er gjort rede for i det foregående kapittelet, satt de familiegjenforente i en situasjon der viktige deler av deres liv ligger utenfor deres kontroll. Dersom den innvandrede, søkende part, da heller ikke stiller sterkt økonomisk rustet, vil familiegjenforeningen også kunne skape et økonomisk avhengighetsforhold, med en sterk og en svak part, og altså utvikle en skjev maktfordeling i parforholdet. For å motvirke denne ubalansen er de familiegjenforente aktive, autonome og individualistiske. Susan Mendus foreslår å vurdere et menneskes autonomi ut ifra tre kriterier. Det første kriteriet er at individet kan handle uten ytre hindringer som tvang. Det andre kriteriet består i at individet ikke opplever indre hindringer som fobier. Det tredje kriteriet er at individet kan handle med en kritisk distanse i henhold til samfunnets normer (Roth 1996). Bruk av innovasjon-individualisme-strategien er hvordan de familiegjenforente tilpasser seg disse omstendighetene. Man kan, som Roth sier, stille spørsmål ved hvordan man skal definere disse kriteriene. Kriteriene må kunne vurderes som relative ettersom man som sosiale vesener og samfunnsborgere alltid vil operere i omstendigheter og situasjoner som i ulike grad er styrt av disse betingelsene. På bakgrunn av sine initielle erfaringer utvikler de familiegjenforente en kritisk distanse overfor tilpasningen til strukturer og systemer, tilpasning til den norske befolkningen, tilpasningen til

former for deltakelse i det sivile samfunn og tilpasningen til den italienske gruppen i Norge.

6.4 TILPASNINGSTRATEGIER

Typologier over de familiegjenforente

Den deltagende

Merton sier at mennesket fra naturens side er konformistisk anlagt. De familiegjenforente viderefører strategier fra foregående periode hvor de forsøker å tilegne seg norskkunnskaper og liknende, men har fortsatt store behov for hjelp til å utføre dagligdagse ting.

Den ikke-deltakende

Ved å fokusere på integreringsfasen vil det være en fare for å kaste ut barnet med badevannet. Man vil stå i fare for automatisk å eliminere typologien om den ikke-deltakende. Spørsmålene som stilles informantene vil være ladet på grunn av at det søkes å identifisere en aktiv handling. Derfor vil det være viktig å ikke glemme at konflikter og harmoni alltid vil være tilsted. Det vil alltid kunne oppstå situasjoner der man velger å trekke seg tilbake eller kommer i opposisjon. Slik jeg ser det vil denne perioden derfor markere overgangen fra en livssituasjon preget av stor avhengighet til en utøvende fase. Dermed kan vi si at integreringsfasen egentlig består av to ulike faser. Den markerer overgangen fra den avhengige eller forberedende fasen til en annen fase som preges mer av utøvelse og aktiv deltakelse.

Den aktivt-deltakende: innovasjon

"Norge må finne noen som skaper noe!"

I forsøket på å etablere ordnede forhold i hverdagen benytter samtlige

informanter tilpasningsstrategien, innovasjon. For noen arter denne innovative strategien seg en søkt handling, for andre finner den sted gjennom tilfeldigheter.

Brochmann (et al 2002:13) sier at

”i prinsippet skal innvandrere med lovlig opphold i Norge ha de samme rettigheter i forhold til staten og lovverket som norske statsborgere, med noen få unntak. Det er dette som kalles likestillingsprinsippet. I praksis viser det seg, som på andre områder i samfunnet, at det er langt fra idealer til virkelighet. Norsk politikk for å fremme integrasjon av nykommere vitner i seg selv om at rettigheter og likestilling ikke er noe som kommer av seg selv.”

Denne påstandens riktighet fremkommer tydelig og bekreftes av de familiegjenforente i utvalget. Når de stadig møter systematisk treghet, presses eller gis de familiegjenforente insentiver til å benytte seg av de ressursene de har tilgjengelig. De benytter sitt fortrinn som italienere, de er kreative, fleksible, pragmatiske og satser på nye og ukjente områder. De er altså sin egen lykkesmed, og søker å forme og gjenvinne kontrollen over sine egne liv.

Et vanlig scenario for utviklingen den første tiden i Norge for familiegjenforente fra Italia er at de går fra å være *deltakende* (avhengige og konforme), eller eventuelt *ikke-deltakende* (avhengige og opposisjonelle), til å ha en integreringsstrategi kjennetegnet av innovasjon, altså aktivt-deltakende.

6.5 OPPSUMMERING.

Det tar tid å finne seg til rette i et fremmed land. Slik er det også for de familiegjenforente. Det som oppleves som vanskeligst er å finne en stabilitet og orden på ulike områder som er vesentlige for integreringen. Sider ved livene deres som er i stadig endring gir ikke informantene ro i deres nye livssituasjon. De må tolerere stadig skiftende elementer både endogent og eksogent.

Når man skal tilegne seg et nytt og ukjent språk går det ikke alltid framover. Man har gode dager og dårlige dager, kanskje avhenger dette av ens egen dagsform eller hvem det kommuniseres med. Og, det vil alltid være rom for forbedringer. Forholdet til ektefellen trenger heller ikke alltid å være en dans på roser og man får aldri nok venner. Strukturelle og eksogene forhold er preget av stadig forandring, eller forbundet med usikkerhet. Eksempler på slike strukturelle forhold kan for eksempel være at de familiegjensforente må forholde seg til et skiftende arbeidsmarked der også verdien på deres egen utdanning har en viss mobilitet (gjærne nedadgående sådan, som vist i kapittel 5). I tillegg kommer fortsatt usikkerhet i henhold til tilbakemeldinger fra ulike offentlige instanser, og andre former for utenforstående endringer og utviklinger både i Norge, i hjemlandet og verden forøvrig. Reaksjonen på stadige forsinkelser, problemer og usikkerhet gir seg til slutt utslag i en innovativ og individualistisk tilpasningsstrategi.

For de familiegjensforente manifesterer denne fasen seg i en overgang fra høy grad av avhengighet til å bli preget av autonomi. De familiegjensforente viderefører tilpasningen preget av konformisme og assimilering fra den første fasen, men når disse strategiene ikke gir resultater medfører dette at de selv må ta grep om situasjonen. De familiegjensforente benyttet i starten vanlige kanaler for jobbsøking, som arbeidsformidlere, utsendelse av søknader og liknende. Med lite hell. Dårlige tilbakemeldinger og erfaringer med disse strategiene fører til slutt til at de familiegjensforente går over til mer oppsøkende virksomhet. De familiegjensforente viser stor grad av tilpasningsvillighet. Selv om samtlige hadde høyere utdanning var de ikke fremmede for å akseptere jobber som barnepiker eller restaurantarbeid. Ved å benytte en utadvendt og individualistisk tilpasningsstrategi åpnet det seg før eller siden en mulighet for noe bedre.

Det italiensk miljøet har hjulpet flere med å komme i gang. Dette har gjort det mulig å kunne diskutere frustrasjoner og bekymringer med personer med samme bakgrunn, i samme situasjon. Om grunnen til at italienerne søker tilbake

til sine røtter på grunn av vanskelighetene de har møtt i forhold til den norske leve- eller væremåten, er det umulig å si. Det som likevel er klart er at omgangen de pleier med nordmenn for de fleste er svært begrenset.

Som nevnt over utfolder de familiegjenforente seg på seks sosiale hovedarenaer: Familien, den norske ektefellens venneflokk, kontakter som knyttes i forbindelse med barnas skole- og fritidsaktiviteter, italienske venner, egne fritidsaktiviteter og kolleger.

7 DAGENS SITUASJON

7.1 INNLEDNING

I dette kapitlet skal jeg se på hvordan de familiegjeforente opplever sin egen situasjon i dag. Hvilken jobbsituasjon befinner de seg i dag? Opplever de språket fortsatt som et problem? Hvordan har familien tilpasset seg et to-kulturelt ekteskap? Og, hvordan opplever de familiegjeforente sin grad av tilpassethet i dag? Det er også interessant å få kjennskap til hvordan de ser for seg en framtid i Norge.

7.2 DAGENS JOBB

Kun to informanter sier at de i dag direkte jobber med noe som er relatert til utdanningen de tok i hjemlandet eller innen et felt hvor de selv ønsket å jobbe. Av disse informantene er én utdannet som arkitekt og den andre som siviløkonom. Arkitekten er den eneste av de to som har fått(får) godkjent sin utdanning fra hjemlandet. De andre informantene har funnet seg sin nisje og jobber som selvstendig næringsdrivende, har gått tilbake på skolebenken, eller jobber på felt som de har bygget seg opp en egen kompetanse innen siden ankomsten til Norge. Flere av de familiegjeforente er både sinte og triste over at de har måttet gi opp deres ambisjoner om å jobbe innen bestemte bransjer eller innen sine respektive felt. Dette henger selvfølgelig sammen med både den bakenforliggende prosessen med å få godkjent utdanningen sin fra hjemlandet i Norge og hard konkurranse på det norske arbeidsmarkedet. Innovasjon og entreprenørskap har spilt en avgjørende rolle for flere av informantene for at de i det hele tatt har kommet ut i den norske arbeidslivet. Flere har startet egne bedrifter og konsulenttjenester for å ta i bruk sine evner og presumptive fortrinn. De familiegjeforente sier at "dersom man konkurrerer om en jobb der

man står utdanningsmessig og erfaringsmessig likt med en nordmann, vil den norske arbeidsgiveren alltid foretrekke nordmannen." De tipsene som de familiejenforente ønsker å formidle videre til andre innvandrere som kommer til Norge, er viktigheten av å satse på internasjonale bedrifter og det å skape behov for deg selv som arbeidstaker. Det er viktig å profilere ens egen merittliste og ens personlige egenskaper.

Selv om ingen i mitt intervjumateriale er å regne for fullstendig arbeidsløse sier flere at de både kjenner mange som strever med å få seg jobb, men at det også finnes mange italienere som er godt integrerte med gode jobber. Det som er oppsiktsvekkende og entydig i datamaterialet om de familiejenforente er at de alle har jobber med stor grad av selvstendighet i det yrket de praktiserer. Når kun 1 av 10 informanter har fått godkjent utdanningen sin fra Italia, er det heller ikke overraskende at de tvinges til å tenke nytt. Helsepersonell har tydeligvis større barrierer for å komme i yrkesaktivitet enn andre. Dette har ført til at de fire italienerne dette gjelder heller har foretrukket å prøve noe nytt. To av dem har startet å ta en ny utdanning på masternivå, mens to andre har startet for seg selv som selvstendig næringsdrivende.

De familiejenforentes strategi på arbeidsmarkedet er preget av at tilpasningen skjer med en bransjeoverskridende konformitet der man aksepterer de systemiske begrensningene som settes overfor dem i selve integreringen. Noe som fører til at det må fokuseres på egne, individuelle fortrinn. Tilfeldigheter og innovasjon spiller derfor en vesentlig rolle når det gjelder de familiejenforentes tilpasning til arbeidsmarkedet.

7.3 SPRÅKBEHERSKELSE

Hjemmespråk, og innovative språklige tilpasninger i kjernefamilien

Italienerne som er blitt intervjuet i løpet av denne masteroppgaven snakker alle, med ett unntak, italiensk hjemme. Når de familiegjennforente, som det dokumenteres i kapittelet om sosiale nettverk, har svært få norske bekjente, eller personer de selv vil karakterisere som venner, blir norskkunnskapene i liten grad vedlikeholdt eller utviklet. Det som møtte meg i spørsmålsrundene om når de snakket norsk og hvilket språk de snakker hjemme var flere ulike familiære scenarier. En italiener snakker eksempelvis fransk med sin kone, italiensk med barna og når de alle er samlet snakkes det norsk. Unntaket som er nevnt over startet å snakke norsk umiddelbart etter ankomst til landet, men har snakket både norsk og italiensk med barna. Mens atter andre kun snakker italiensk med sine barn, snakker den norske ektefellen på sitt morsmål med disse.

Det er tydeligvis viktig for italienerne at barna deres lærer at de er bi- eller tokulturelle.

"Vi er veldig opptatte av å formidle det italienske språket og kulturen til barna. Det er viktig at de er klare over at de både er norske og italienske. Den gamle generasjonen av italienere i Norge var mest opptatt av å bli godt integrert i det norske samfunnet, mens vi litt yngre er godt integrerte, har gode jobber og er mer opptatt av å ivareta vår italienske identitet og lære bort forskjellige ting både til barna og andre."

Dette er en opplæring som i all hovedsak foregår i hjemmet, men flere av de som er foreldre har opprettet et eget språkkurs for barna. Dette språkkurset avholdes en gang i uka og varer i to timer. Det avholdes ved en barnehage i Oslo og er da i all hovedsak rettet mot barn i nylig skolepliktig alder. Dette språkkurset fungerer både som et møtested for foreldre og for barn som befinner seg i samme livssituasjon, og trekkes fram som en av de viktigste pilarene i deres sosiale nettverk. Kun en informant pleier regelmessig kontakt med italienere uten tilknytning til denne barnehagen.

Språket i arbeidslivet

Kun en informant har et annet arbeidsspråk enn norsk. Vedkommende jobber som konsulent i et stort norsk konsern, der har vedkommende ansvaret for områdene markedsføring og salg. Arbeidsplassen karakteriseres som et internasjonalt miljø og all, eller store deler av, kommunikasjon foregår på engelsk. Språklige implikasjoner har fått konsekvenser for hvilke sektorer av arbeidslivet man søker seg til, eller slippes inn i. Kun en informant jobber i offentlig sektor. En informant som alltid har ønsket å jobbe som journalist eller i forlagsbransjen oppfatter dette som "naturlig intellektuell diskriminering."

"Det er synd at jeg måtte gi opp ambisjonene om å arbeide innen forlagsbransjen eller innen journalistikk. Men det er sånn at når du sender inn en søknad, så trenger ikke arbeidsgiverne å se på CV-en din engang. Når du ikke er norsk, kan du ikke rette norsk grammatikk. Det er normalt."

En vurdering av språkbeherskelse

De familiegjenforente italienerne som ble intervjuet underveis i denne granskningen var alle det vi kan kalle språkmektige, i den forstand at de uttalte at de behersket flere, ulike fremmedspråk. Samtlige behersket eller hadde studert både fransk og engelsk i tillegg til deres eget morsmål. Slik sett er de altså i besittelse av til sammen fire språk å kunne kommunisere og gjøre seg forstått på, italiensk, engelsk, fransk og norsk. En informant snakket i tillegg tysk.

Det er en gjengs oppfatning blant informantenes at deres egne språkferdigheter i norsk vurderes for å være av middels eller passe- god kvalitet, mens kun en informant sier han snakker dårlig norsk. Ingen mener at de snakker godt norsk. Selv ikke informanter som i jobbsammenheng benytter norsk skriftlig og muntlig vurderer sine ferdigheter som gode. Den eneste informanten som ytrer at norsken er "bra nok" både publiserer og underviser på norsk, med "god hjelp fra familien." Dette er også den eneste personen i utvalget som ikke syntes det

var nødvendig eller ønskelig med mer opplæring, og vedkommende som har bodd i Norge lengst av samtlige intervjuobjekter i dette utvalget.

Informantene med barn er de som i sterkest grad understreker et slikt behov for mer opplæring. Det understrekes at dette er et ønske som både gjelder deres egen kapasitet til utfoldelse i samfunnet, og for å gjøre dem bedre rustet til å hjelpe barna i skolesammenheng. Det som savnes spesielt er skrivetrening, mer kjennskap til den norske grammatikken og ikke minst at man gis god tid til å lære.

Flere føler seg ukomfortable når de må snakke norsk. De "føler seg ikke som seg selv" når det for eksempel diskuteres politikk. De sier de må lete etter de rette ordene på norsk og de blir da frustrerte over at de ikke er kapable til å formidle budskapene sine like raskt som de er vant til. Noe som jo må kunne forventes når man må kommunisere på et fremmed språk. Denne problematikken gjelder også de som har vært i Norge lengst. Det hjelper ikke om du har vært her i 7 eller 12 år, samtlige sliter fortsatt med denne problematikken.

Dersom jeg skal vurdere informantenes norskkunnskaper vil jeg si at de er gode eller akseptable. De konkrete feilene som i all hovedsak begås er enkelte grammatiske feil når det gjelder preposisjonsbruk og endelser, uten at dette i utstrakt grad vanskeliggjør forståelsen av innholdet de ønsker å formidle. Kun en informant ville sannsynligvis ha møtt vesentlige problemer og kunne hatt vansker med å beherske en jobbsituasjon. Dette var i tillegg vedkommende som hadde bodd i Norge kortest tid. Jeg oppfatter at mange sliter med et stort forventningspress både når det gjelder kravene som stilles både til norsk og engelsk i det norske samfunnet. Nordmenn er kanskje i for liten grad tålmodige med innvandrerne når de forsøker å kommunisere med oss på norsk. I stedet for å gi innvandrerne muligheten til å prøve seg på norsk gjennom å anstrenge oss litt ekstra for å forstå hva de sier, velger vi som oftest å ta den enkle vei ut av samtalen, foretrekker vi å kommunisere på engelsk. Dette fører til at

innvandrerne kommer under et krysspress der de må tilegne seg norsk og perfektionere engelsken på samme tid. Noe som igjen vanskeliggjør og forsinker hele den språklige tilegnelsesprosessen. Selv om de familiegjenforente er å regne for språkmektige blir dette en dobbelt belastning.

7.4 HOLDNING TIL NORDMENN OG NORGE

Diskriminering, manglende oppfølging og norske arbeidsgivere

"Arbeidsgivere er hyggelige, og du tenker "Kanskje nå!, "men de tar aldri kontakt."

"Det er ikke enkelt å komme seg ut i arbeidslivet, jeg har ikke fått noe hjelp i form av integreringstiltak". "Alle er på samme nivå - altså de regnes som utlendinger, men jeg kjenner ingen som har mottatt noe hjelp eller oppfølging."

Den norske selvgodheten stenger mange ute fra det sosiale liv og arbeidslivet hevdes det fra de familiegjenforentes side. At det er vanskelig å få seg jobb i Norge for europeere er også en annen allmenn oppfatning blant informantene. De sier at det ikke er enkelt å komme seg ut i arbeidslivet og at de ikke ha fått noen form for hjelp, for eksempel ulike integreringstiltak utover språkkurs. De føler seg som del av, og plassert i, et omfattende sekkebegrep og herunder kun definert og oppfattet som utlendinger. Noen sier til og med at "man må være ikke-europeisk på en måte for å komme inn på arbeidsmarkedet, "noe som indikerer en følelse av diskriminering på grunn av deres identitet. Ingen av de familiegjenforente har, eller kjenner noen andre europeere som har mottatt hjelp eller økonomisk bistand fra verken staten eller integrerings-myndighetene. En av de bakenforliggende årsakene kan være, som de selv sier, at det eksisterer lite kunnskap og erfaring med det norske systemet eller samfunnet. Et annet viktig område der de familiegjenforente sitter inne med begrenset kapital er selvfølgelig når det gjelder språket.

De familiegjenforente mener at det er en bestemt årsakene bak nordmenns begrensede erfaring med utlendinger. Informantene sier at

"Integrering av grupper er et lite problem her i landet. Det er på grunn av at antallet som kommer til Norge er lite. Dere nordmenn burde fokusere mer på likheter og ikke på forskjellene, nordmenn overdriver forskjeller mellom religioner og liknende. Vi har aldri hatt det problemet i Italia, det går for det samme om du er katolikk eller protestant. Stereotyper råder i Norge, og nordmenn vektlegger disse stereotypene veldig i deres vurdering av folk. Dette er innlært i skoleverket."

En informant som hadde ambisjoner om å finne seg en jobb inne forlagsbransjen eller som journalist sier at han opplever diskriminering på grunn av språket. "Siden jeg er passelig fornøyd og føler meg heldig som har den jobben jeg har fått, er dette kanskje å regne for et luksusproblem, men jeg opplever dette likevel som noe vanskelig å akseptere." Ingen av italienerne sier at de har opplevd diskriminering i manifest form. De fleste deler oppfatningen om at språket er den viktigste årsaken til diskriminering. Dette inkluderer kunnskap og formuleringsevne i engelsk. En informant fortalte en historie om et jobbintervju på et av Oslo sentrums mest kjente hotell. Vedkommende er psykolog, men siden hun hadde problemer med å bruke sin utdanning for å skaffe seg en relevant jobb, ble det valgt å søke på en stilling som vaskehjelp for å spe på familieinntekten. Det som visstnok skjedde under jobbintervjuet var at vedkommende kom under en hard eksaminasjon av engelskkunnskapene, noe psykologen ikke var helt forberedt på etter å kun ha vært i Norge i noen måneder og etter å ha dedikert denne tiden til å tilegne seg norsk. Det hele endte som en tragedie, sier vedkommende. Hun gikk derfra med enda dårligere selvtillitt og selvbilde enn det som var tilfelle før intervjuet.

Det nevnes ofte i intervjuene at vi har en god organisering av arbeidsforhold og gode sosiale ordninger i Norge. Men det fremheves at dette i liten grad har betydning for de som befinner seg på siden av eller utenfor disse ordningene. Arbeidsgiverne blir karakterisert som uerfarne når det kommer til å vurdere

utlendinger, eller nærmere bestemt, europeere til en stilling, og at de alltid foretrekker å ansette nordmenn. En informant sier:

"Norske arbeidsgivere er uvante, de ser ikke engang på CV-er eller jobbsøknader fra innvandrere. Som regnskapsfører hadde jeg ikke hatt en sjanse dersom en nordmann med samme utdanning og erfaring hadde søkt på den samme stillingen. Nordmannen vil alltid få jobben. Oslo eller Norge er ikke internasjonale steder, heller marginaliserte."

En annen informant sier at vi nordmenn

"fokuserer i alt for stor grad på ulikheter, som religion eller kulturell bakgrunn. Nordmenn overdriver forskjeller og er høye på pæra. Det er stereotyper som råder i Norge og dere vektlegger dette veldig i deres vurdering av folk. Dere er kanskje ikke nasjonalistiske, men absolutt patriotiske. Nordmenn er veldig knyttet til landet sitt, og klarer å bo i utlandet en stund, men må så returnere."

Livskvalitet og ønsker om å returnere til Italia

"Even knowing full well that the family`s situation was not his "fault", it was on the husband, the nearest available target in an otherwise kaleidoscopic landscape, that the wife`s anger and resentment could focus" (Haour-Knipe 2001:79)

Som nevnt i kapittelet om sosiale nettverk har de tilhørte familiegjenforente en, om ikke lukket, så begrenset sosial omgangskrets. Det er faktisk kun en informant som sier direkte at han ønsker å fortsette å bo i Norge, men siden vedkommendes argumentasjon går i retning av hva som er til det beste for barna vil jeg heller ikke ta denne personens ytringer direkte til inntekt for en sterk tilhørighet til Norge, eller et eksplisitt ønske om å bli værende her. De fleste kom ikke hit til landet med konkrete planer om å tilbringe store deler eller resten av livet her. Mange har på den annen side også ektefeller som ikke har planer om å flytte fra Norge og bosette seg i Italia. Noe som kan være kimen til en ekteskapeleg konflikt. Dette fører selvfølgelig til at man føler seg forpliktet til å bli boende eller at det blir enda vanskeligere å bryte opp fra Norge. Man må følgelig forlate både ektefelle og muligens barna for å starte på nytt i hjemlandet. Noen sier at den norske ektefellen ikke ønsker å flytte til Italia

grunnet egen karriere, andre på grunn av barn fra tidligere ekteskap som de ikke ønsker å miste kontakten med. Italienerne som har kommet hit sier at de selv har måttet gi opp mange ambisjoner de hadde for sin egen del. Hovedinntrykket jeg sitter igjen med er at oppholdet i Norge tidvis går på tålmodigheten løs. Men man holder ut av mange ulike årsaker.

7.5 TILPASNINGSTRATEGIER

Typologier over de familiegjenforente

Den deltakende

Etter en viss tid har samtlige informanter funnet seg til rette i en arbeidssituasjon. Selv om de ikke er fornøyde med at de har måttet oppgi ambisjoner de hadde på egne vegne, følger de konformt og rituellet de forventninger om assimilering, blant annet i arbeidslivet, som møter dem i det norske samfunnet.

Den aktivt-deltakende

Tilpasningsstrategier som bygger på individualisme eller innovasjon har vært nødvendige å bruke for de av de familiegjenforente som har hatt problemer med å komme seg inn på arbeidsmarkedet. I forhold til språket ser vi også former for innovasjon og aktiv-deltakelse. De familiegjenforente og deres familie kan snakke opptil tre forskjellige språk seg imellom, avhengig av hvem som snakker med hvem og hvor mange som er tilstede.

Den ikke-deltakende

Det er først og fremst sosialt at flere til en viss grad har trukket seg tilbake. De opplever nordmenn som vanskelige å kommunisere med og føler at nordmenn ikke er flinke til å ivareta kontakten med dem. Enkelte familiegjenforente er også lei av å pleie kontakt med andre italienere som er i Norge i kortere eller

lengre perioder. Dersom begge disse elementene er tilstede kan man snakke om en form for sosial-segregering. En annen form for ikke-deltakelse som er utbredt er opposisjon til både strukturer og systemer. Denne opposisjonen manifesterer seg i fokus på egen kultur og et ønske om å returnere til Italia.

7.6 OPPSUMMERING

Alle informantene hadde på intervju tidspunktet et arbeid eller studium som de trivdes med. På tross av store problemer i starten, har de nå funnet seg godt til rette. Å komme dit de er i dag sier de har krevd både stå-på-vilje, kreativitet og flaks. Det har krevd stor innsats å overkomme de mange utfordringene de har møtt underveis etter ankomsten til Norge. De familiegjenforente opplever det som vanskelig å akseptere at det til enhver tid har vært dem som har måttet tilpasse seg det de oppfatter som et strengt norsk regelverk. Dette har ført til at tidligere ambisjoner er skrinlagte og krevd at de måtte satse på en ny yrkesretning. De familiegjenforente oppfatter forholdene på arbeidsmarkedet som vanskelige. Etter å ha gjort gjentatte fremstøt har mange gitt opp sitt opprinnelige yrkesvalg, og startet for seg selv, som selvstendig næringsdrivende. De gir både norske arbeidsgivere og manglende integreringstiltak skylden for dette. Startvanskene de familiegjenforente har opplevd i Norge har for enkelte ført til at de ikke trives spesielt godt. Samtlige av informantene har et ønske om å returnere til Italia før eller siden. Det er mange årsaker til det. Noen mener for eksempel at det hadde vært bedre for barna å gå på skole i Italia, andre mener det er bedre for barna her. De familiegjenforente splittes mellom to verdener på denne måten, de har kanskje en ektefelle som ikke ønsker å flytte fra Norge eller de har barn de ikke ønsker å utsette for påkjenningen ved å flytte.

De familiegjenforente mener at språket er den viktigste årsaken til diskriminering. Å ikke beherske norsk oppfattes som en hindring både i forhold

til yrkeslivet og sosialt. Språkkunnskapene avhenger av botiden, men forsinkes av at de fleste snakker italiensk hjemme og av at nordmenn foretrekker å kommunisere på engelsk. Kontakten med nordmenn er uansett begrenset.

8 REKAPITULERING

Som det har vært nevnt tidligere i oppgaven, tror jeg det er viktig å være åpen for den pluralismen og det mangfoldet som innvandrerguppen representerer. Innvandrere som har møtt store problemer med å tilegne seg norsk og med å få godkjent sin utenlandske utdanning, vil måtte tenke nytt og utradisjonelt. Et eksempel på dette er de mange selvstendige næringsdrivende i utvalget. De har klart å etablere en bedrift, og dermed er de i en posisjon til å dele forsørgelsesbyrden med sin partner, men de kan på tross av dette føle seg distansert eller fremmedgjort på grunn av tidligere motgang i arbeidsmarkedet. Jobben kan videre være av en slik karakter at det i svært begrenset omfang pleies sosial omgang med nordmenn. Det kan kanskje være en regnskapsfører som tar seg av slik kontakt. At forholdet til arbeidslivet oppleves som vanskelig for en stor gruppe innvandrere er ikke overraskende.

Problemer med å få aksept for tidligere utenlandsk utdanning kan bestå i den rent kvalitative vurdering av utdanningen sammenliknet med tilsvarende utdanning i Norge og krav om gode norskkunnskaper for å kunne praktisere i et bestemt yrke. Når det gjelder den nye hverdagen på arbeidsmarkedet vil noen av de viktigste portvaktene som kontrollerer adgangen til de arbeidssøkende selvfølgelig være arbeidsgiverne. I likhet med de statlige autorisasjonskontorene for utenlandsk utdanning (SAIH og Nokut) kan arbeidsgiverne ha en betydelig skepsis overfor utenlandske utdanningsinstitusjoner og utdanninger. Dette, blant andre faktorer, vil kunne medføre en marginalisering av hele grupper og ikke minst vanskeliggjøre integreringen på arbeidsmarkedet for en stor gruppe mennesker.

Det er viktig at rutinene for behandling av familiegjenforeningsøknader til UDI kontinuerlig vurderes. En generell minsteventetid på 6-8mnd er praksis og praktiseres som en norm der man ikke har klagerett før denne tiden har passert. Med bakgrunn i den effektiviteten som UDI fremhever når det gjelder

behandlingen av søknader vedrørende arbeidstillatelse, som i tillegg utgjør nærmere tre ganger så mange søknader, er det mye å hente når det gjelder saksbehandlingen. At de norske myndighetene utsetter våre nye landsmenn for 8 måneder i uvisshet, vedrørende deres sivile og rettslige status, er en klar følelsesmessig belastning for de nyankomne. Det er vanskelig både for den etnisk norske ektefellen og den nylig ankomne å vite hvilke rettigheter man har for eksempel med et midlertidig fødsels- og personnummer. Dette har en tidsmessig begrensning pålydende 6 måneder. Når saksbehandlingstiden hos Politiet og UDI er så lang som den er, har det fremkommet historier hvor gravide studenter får beskjed fra helsevesenet at de må dra til hjemlandet fordi de ikke har sosiale rettigheter etter at deres midlertidige personnummeret har gått ut på dato. Spesielt når man vet at det er nær sagt en umulighet å føre et normalt liv uten et gyldig personnummer i en moderne velferdsstat som Norge påberoper seg å være. Man møter problemer når man skal registrere seg hos Aetat eller hos andre formidlere av arbeid. Man har ikke mulighet til å levere inn en søknad om utdanningsstøtte hos Statens Lånekasse for utdanning og tilsvarende små eller store problemer på en rekke områder i dagliglivet.

Det vil alltid være utfordrende å tilpasse seg en ny livssituasjon, og ikke minst i et fremmed land. På tross av dette er forventningene store både på egne og det nye hjemlandets vegne. Jeg fant at utfordringene de familiegjennforente møter gjelder spesielt situasjoner og problemer som spres over en viss tidshorisont. Når man forventer en nær friksjons- og smertefri integrasjon vil ventetiden bli lang når man møter prosesser som for eksempel saksbehandling av oppholdstillatelse og godkjenning av utdanning, som drar ut i tid. Når heller ikke alltid resultatet samsvarer med forventningene fører det til stor frustrasjon blant de familiegjennforente. Det fører ofte til at de må revurdere og endre sine allerede utarbeidede planer for fremtiden.

Det er tydelig at integrasjonen går vanskeligere jo flere formelle prosesser individet eller dyaden må håndtere eller avvente samtidig. I tillegg til dette

opplever de problemer med prosesser som ikke stopper tidsmessig, altså som ikke har en tidsmessig fastsatt sluttdato. Man utmattes av å stadig lete eller oppsøke nye miljøer etter venner eller arbeid, og man blir aldri ferdig utlært i et fremmedspråk som ingen behersker tilstrekkelig i følge italienerne selv. Man har forventninger, et familieliv og verdien av egen utdanning i stadig endring. Dette kan vel så gjerne dreie seg om nedadgående som oppadstigende mobilitet, og jeg vil i denne utgreiingen vise på hvilke måter de familiegjensforente håndterer ulike situasjoner via forskjellige respons- eller tilpasningsstrategier.

9 KONKLUSJONER

Hovedspørsmålene i denne oppgaven var hvilke utfordringer de familiegjenforente møter og når disse dukker opp, hvilke tilpasningsstrategier og ressurser de benytter seg av, og hvordan de opplever sin egen grad av tilpassethet.

Utfordringene som møter de familiegjenforente er mange og komplekse. De viktigste består i å tilegne seg norsk, få godkjent utdanningen fra hjemlandet, finne seg en jobb, finne seg venner og til tilrette i den nye livssituasjonen. Som jeg forsøkt å illustrere i denne oppgaven er de største utfordringene for de familiegjenforente i mitt utvalg prosesser som går over tid, og som stadig er i endring. De familiegjenforente opplever den første kontakten med de norske myndighetene som meget problematisk. Både å få godkjent oppholdstillatelse og prosessen med å få autorisasjon til å utøve sitt yrke fra hjemlandet oppleves som et hinder for en rask og god tilpasning til deres nye livssituasjon. Etter en tid kommer de familiegjenforente seg inn på arbeidsmarkedet. Dette skjer etter at de har innsett at tidligere forventninger og ambisjoner må revurderes.

De familiegjenforente utfolder seg på seks sosiale hovedarenaer: Familien, den norske ektefellens venneflokk, kontakter som knyttes i forbindelse med barnas skole-og fritidsaktiviteter, italienske venner, egne fritidsaktiviteter og kolleger. Etter at italienerne har funnet seg bedre til rette på arbeidsmarkedet, overtar utfordringer i det sosiale livet som problemene som opptar dem mest.

De familiegjenforente fra Italia har benyttet seg av flere tilpasningsstrategier. Den første fasen jeg tok for meg var preget av assimilering og opposisjon. Den andre fasen var sterkt preget av innovasjon, mens den tredje domineres av tilbaketrekking og kulturbevarelse, og integrering. Analogt med Merton er det innslag av konformitet i samtlige faser. De familiegjenforente har ved hjelp av stor innsats etterhvert etablert en stabil livssituasjon, og er fornøyde med at de

etter en tid har funnet en jobb de trives i. Men de familiegjenforente føler seg ikke godt integrert i det sosiale liv. De legger stor vekt på sosial integrasjon, men deltar i liten grad på denne arenaen selv. Noe som fører oss tilbake til at integrasjon er en to-sidig prosess, der begge parter må gi og ta. De familiegjenforentes syn på deres egen tilpassethet var avhengig av hvilke forventninger de hadde ved ankomst til Norge. Samtlige opplevde kontakten med det offentlige Norge som problematisk, noe som igjen førte til at de måtte tenke nytt i henhold til arbeidslivet. Italienerne som hadde utvist størst forsiktighet, og som hadde de mest realistiske forventningene, var de som per i dag ønsket å fortsette å bo i Norge. De som hadde store ambisjoner og som forventet en lettere integrering, har stadig opplevd å måtte nedjustere forventningene sine. Det er i denne gruppen vi finner italienerne som ikke føler seg integrerte, og de som ønsker returnere til Italia.

REFERANSER

Aubert, V.(1994). *Sosiologi1. Sosialt samspill*. Drammen:Universitetsforlaget.

Beach, B. (1989). *Integrating work and family life: The home-working family*. State university of New York press: New York.

Bratsberg, B. (2000). *Labor Market assimilation of immigrants in Norway*. Ragnar Frisch Centre of Economic Research, Oslo.

Brekke, J. P., & Brochmann, G.(2005, 14. november). *Når integrasjon mislykkes*. Kronikk i Dagbladet.

Brochmann, G.(1995). *European integration and immigration from third countries*. Oslo: Institute for Social Research.

Brochmann, G. (2003). Det norske samfunn. In: I. Frønes., & L. Kjølørød (Eds). *Lykksalighetens rike og den nye etniske forstyrrelsen: innvandring og det flerkulturelle Norge*, Oslo: Gyldendal Akademiske

Brochmann, G., Borchgrevink, T., & Rogstad, J.(2002). *Sand i Maskineriet: makt og demokrati i det flerkulturelle Norge*. Oslo: Gyldendal akademisk.

Carling, J.(1999). *Arbeidsinnvandring og familiegjenforening*. Bergen: Norsk Forskningsråd.

Daugstad, G., & Lie, B.(2004). *Kvalitativ forstudie til levekårsundersøkelse blant ikke-vestlige innvandrere*. Oslo: SSB, med prosjektstøtte fra Kommunal og regionaldepartementet.

- Fife, A. (2002). *Tverrkulturell kommunikasjon*. Yrkeslitteratur AS, Oslo.
- Finset, A.(1981) *Familien og det sosiale nettverket*. J.W. Cappelens Forlag AS: Oslo.
- Fog, J.(1998). *Med samtalen som utgangspunkt - Det kvalitative forskningsinterview*. København: Akademisk Forlag.
- Goldlust, J., & Richmond, A. H.(1974,sommer). A multivariate Model of Immigrant Adaptation. *International Migration Review*, 8, 193-225.
- Gordon, M. (1964). *Assimilation in american life*. Oxford University Press, New York.
- Guha, A.(1998). *Innvandrere i Norge*. Kultursamband forlag: Oslo.
- Habermas, J.(2001). *So why do Europe need a constitution?* Oversatt av Michelle Everson, Birkbeck College, Universitetet i London. Original tysk tekst, "warum braucht Europa eine Verfassung?," forelesning avholdt i Hamburg den 26.juni 2001 og første gang offentliggjort i Die Zeit den 29.juni 2001 er tilgjengelig på <http://www.iue.it/RSC/EU/Reform02.pdf>
- Habermas, J.(1994). *Nasjonalisme og nasjonal identitet*. Oslo: Cappelen akademisk forlag.
- Hagen, K., Djuve, A. B., & Vogt, P. (1994). *Oslo: den delte byen?* Oslo: FAFO.
- Haour-Knipe, M.(2001). *Moving families-Expatriation, stress and coping*. London: Routledge.
- Hayfron, J. E.(1998). *The labour market experience of immigrants in Norway*. Norge: Universitetet i Bergen.

Huitfeldt, A. og Kavli, H.C. (2004). Det globale ekteskapsmarkedet. Ekteskap mellom norske menn og utenlandske kvinner - kunnskapsstatus og kunnskapsbehov. *Fafo-notat* 2004:23

Juss-Buss. (1998). *Familiegjenforening - et informasjonshefte*. Juss-Buss, Oslo.

Kanter, R.(1977). *Work and family in the united states: A critical review and agenda for research and policy*. New York: Russel Sage Foundation.

Andresen, I.(2005). *Norsk integrasjonspolitik gjennom 30 år - en studie av integrasjonsforståelse og språkopplæringstiltak*. Masteroppgave ved Universitetet i Oslo.

Lappegård, T. (2004). *Valg av livsløp i det flerkulturelle Norge*. Rapporter 2004/16. SSB, Oslo-Kongsvinger.

Larousse diccionario compact plus espanol-ingles, english spanish.(2005). Barcelona: Spes Editorial.

Lie, B.(2004). *Ekteskapsmønstre i det flerkulturelle Norge*. Oslo-Kongsvinger: SSB Rapporter 2004/1.

Longva, P., & Raaum, O.(1997). *Unemployment and relative earnings of immigrants*. Department of economic University of Oslo. Retrived september 3, 2005, from <http://www.oekonomi.uio.no/memo/memopdf/memo0298.pdf>

Marks, D. F., & Yardley, L. (Eds).(2004). *Research Methods for clinical and health psychology*. London: SAGE Publications.

Mathiesen, E., & Borchgrevinks, M. (1996). Ingen vokser uten røtter! Norsk familiegjenforeningspraksis - for familiens enhet og barnets beste? *Linjer-*

Psykososialt senter for flyktningers tidsskriftmagasine, 1, 21-24.

May, D.(2003). *Theories of Integration Revisited: Towards an Interactive Model of Integration Strategies*.6th ESA Conference Research Stream on Immigration and Ageing Societies.

Merton, R. (1968). *Social theory and social structure*. Free press, New York.

Midtsundstad, T., & Djuve, A.B., & Drøpping, J.A. (2003). *Inkluderende arbeidsliv på norsk*. Notat 2003/13. FAFO, Oslo.

Ndure, L.U.(1991). *Kjærlighet over grenser-flerkulturelle ekteskap i Norge*. Holmestrand: Global Kommunikasjon A/S.

Nord, E.(1996, mars). Innvandring og innvandringspolitikk. *Hvor hender det?* NUPI. 26/27. Retrived september 3, 2005, hentet fra <http://www.nupi.no/IPS/filestore/hhd9626-27.htm>

Qvale, K., & Skare, S.(1999). *Ressursmobilisering i arbeid med flyktningefamilier*. Oslo: UDI.

Ritzer, G.(1996). *Modern Sociological Theory*. New York: McGraw-Hill Companies.

Roth, H. I.(1996). *Mångfaldens gränser*. Arena, Smedjebacken.

Rubin, I. S., & Rubin, H. J.(1995). *Qualitative Interviewing - The art of hearing data*. California: SAGE Publications.

Ryding, C.(2001). *Where you come from decides where you are heading - a qualitative study of well-educated immigrants entering the labor market in sweden*. Sweden:Uppsala universitet.

Sarantakos, S.(1998). *Social Research*.(2nd Ed)." London: Macmillian Press.

Silvermann, D.(2001). *Interpreting Qualitative Data-Methods for analysing Talk, Text and Interaction*. London: SAGE Publications.

Støren, L. A.(2005). Arbeidsledighet blant innvandrere med høyere utdanning. I *Med søkelys på arbeidsmarkedet* Oslo: ISF. 2005/1,

Støren, L.A(2004). *Arbeidsledighet og overkvalifisering blant ikke-vestlige innvandrere med høy utdanning*. Oslo: NIFU

Umubyeyi, F D.(2004). *Non-western immigrants with higher education on the labour market: A study of their experiences and their adaptation*. NTNU, Masteroppgave ved Trondheim.

Widerberg, K.(2001). *Historien om et kvalitativt forskningsoplegg - en alternativ lærebok*. Oslo: Universitetsforlaget.

Østby, L.(2001). *Beskrivelse av nyankomne flyktningers vei inn i det norske samfunnet*. Notater 2001/23. SSB, Oslo.

Østby, L.(2002). "Why analyze immigrants? Ethical and empirical aspects". I *Yearbook of Population research in Finland, XXXVIII*. Helsinki: The population Research Institute.

Østby, L.(2003). *Innvandring fra nye EU-land - fortid, nåtid og mulig framtid*. Notater 2003/44. SSB, Oslo.

Internettsider:

www.ssb.no

www.udi.no

www.oslo.kommune.no

www.lovdata.no

www.odin.dep.no

www.une.no

Materiale fra Utlendingsdirektoratet, UDI og UNE:

UDI Årsrapport 2004

UDI Faktaark om Familieinnvandring 2005

Materiale fra Kommunal og regionaldepartementet/Arbeids og sosialdepartementet:

KRDs Innvandringsnytt nr.46-07.12.2005

Lover, forskrifter og stortingsdokumenter:

Utlendingsloven

Introduksjonsloven

Materiale nedlastet fra internett:

Soria Moria-erklæringen

Samarbeidsregjeringens integreringspolitikk 2003:1 og 2004:1

"Alle kilder i denne oppgaven er oppgitt"

Antall ord i denne oppgaven er: 33 912

VEDLEGG

Intervjuguide

Bakgrunnsspørsmål

Kjønn:

Alder:

Barn:

Utdanning m/lengde:

Språk:

Arbeid i Norge og hjemlandet

Utdanning

Hvorfra:

Egne erfaringer med SAIH/NOKUT:

Synspunkter på evalueringen av utenlandsk utdanning i Norge:

Norskkurs

Antall timer:

I regi av hvem:

Egen vurdering av ferdighetsnivå:

Egen bruk av norsk; hjemme, sosiale nettverk etc:

Nettverk

Antall norske venner:

Antall italienske venner:

Syn på egen integrasjon, sosialt og systemisk:

Hvor henter man informasjon:

Hvilke kapitaltyper eller ressurser har hjulpet dem:

Hvordan fikk/fant man den evt. Nåværende jobben:

Har man mottatt/gitt informasjon fra/til andre i tilsvarende situasjon:

Avhengighet av ektefelle i det sosiale, praktiske liv:

Arbeid

Beskriv hva du gjorde det første året i Norge:

Beskriv jobbsøkerprosessen:

Hvem kontaktet man (Aetat, manpower):

manpower):

Kvalitativ forskjell mellom jobb i Norge og hjemlandet:

Har du blitt diskriminert/opplevd noe negativt på noen måte; hvordan reagerer man:

Tidsfaktor, hvor lenge/lang tid tok det å finne en relevant jobb:

Hvordan ser man på det å være arbeidsledig:

Familiegjenforeningsordningen

Kontakt med UDI:

Forsørger- og boligkrav:

Ventetid:

Generelle synspunkter:

Forskjeller fra hjemlandet:

Hvilke integreringstiltak har man møtt:

Diverse

Likestilling i hjemmet:

Syn på det politiske fokus hos partiene:

Syn på egen vellykkethet i integrasjon/tilpasningen:

Hva kan bedre integreringen av familiegjenforente i Norge

Hvilke erfaringer har man gjort seg som vil være nyttige framover/for andre:

Framtiden i Norge

Økonomisk:

Sosialt:

Hjemlengsel:

Forventninger:

Familielivet:

UTDANNING	KJØNN	ALDER	BARN	GODKJENT UTDANNING	HJEMMESPRÅK	ØNSKER Å DRA HJEM
Kardiolog	F	35	3	Nei	Norsk , It.	Ja
Filosof	F	36	2	Ja	It.	Ja
Arkitekt	F	31	0	Nei	It.	Ja
Psykolog	F	21	0	Nei	It.	Ja
Siviløkonom	M	37	2	Nei	Norsk, It. , Fransk	Nei
Sykepleier	M	27	1	Nei	It.	Nei
Sykepleier	M	32	1	Nei	It.	Ja
Språklærer	F	25	0	Nei	It.	Ja
Statsviter	F	31	0	Nei	It.	Ja
Økonom	F	28	3	Nei	It.	Ja

VENTETID HOS UDI	TID I NORGE	EKTEFELLE ER BEKJELPELIG	EKTEFELLE SOM SOSIAL PRIMUS MENTOR	VURDERING AV EGNE NORSK- KUNNSKAPER	SPRÅKKURS	NORSKE VENNER
6mnd	7år	Ja	Nei	Passe	Ja	Nei
1dag	12år	Ja	Nei	Godt nok	Ja	Ja
6mnd	1år	Ja	Nei	Dårlig	Ja	Nei
9mnd	2år	Ja	Nei	Dårlig	Ja	Nei
6mnd	7år	Ja	Ja	Grei	Ja	Nei
6mnd	2år	Ja	Ja	Dårlig	Ja	Nei
7mnd	4år	Ja	Nei	Dårlig	Ja	Nei
5mnd	5år	Ja	Nei	Dårlig	Ja	Ja
6mnd	7år	Ja	Nei	Dårlig	Ja	Nei
7mnd	10år	Ja	Nei	Dårlig	Ja	Ja

